

XXV ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ВТОРА ИЗВЪНРЕДНА СЕСИЯ

Стенографски дневникъ

НА

4. заседание

Събота, 12 юлий 1941 г.

(Открито въ 16 ч. 35 м.)

Председателствувалъ председателятъ Христо Калфовъ. Секретари: Димитъръ Сараджовъ и Николай Султановъ.

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Съобщения:		Говорили: М. Ковачевъ	68
Отпуски	67	Г. Ленковъ	72
Предложения	67	С. Ганевъ	76
Законопроекти	67	Д. Костовъ	81
По дневния редъ:		А. Цанковъ	86
Законопроектъ за допълнителенъ бюджетенъ кредитъ по бюджета на държавата за 1941 бюджетна година, въ размѣръ на 4.289.300.000 л. (Първо четене)	67	Н. Мушановъ	91
		С. Колчевъ	96
		М-ръ Д. Божиловъ	99
		Дневенъ редъ за следващото заседание	103

Председателъ Христо Калфовъ: (Звъни) Има пуждниятъ кворумъ. Обявявамъ заседанието за открито.

(Отсъствуватъ народнитѣ представители: Александъръ Загоровъ, Александъръ Каралетровъ, Ангелъ Вълчевъ, д-ръ Василь Георгиевъ, Василь Чобановъ, Георги Михайловъ, Георги Чалбуровъ, Георги Миковъ, Георги Кендеровъ, Георги Стояновъ, Георги Тодоровъ, Деянъ Деяновъ, Димитъръ Сараджовъ, Дочо Христовъ, Иванъ Батембергски, Игнатъ Хайдудовъ, Косю Аневъ, Лазаръ Поповъ, Михаилъ Йотовъ, д-ръ Никола Минковъ, д-ръ Петъръ Кюсеиановъ, Петъръ Думановъ, Спасъ Мариновъ и Стоянъ Димовъ)

Имамъ да ви направя следнитѣ съобщения:

Разрешенъ е отпускъ на следнитѣ г-да народни представители:

Гаврилъ Гроздановъ — 1 день;
Димитъръ Сараджовъ — 1 день;
Димитъръ Митковъ — 1 день;
Рашко Атанасовъ — 1 день;
Александъръ Загоровъ — 1 день;
Симеонъ Андреевъ — 2 дена;
Христо Статевъ — 2 дена;
Спасъ Мариновъ — 2 дена;
Д-ръ Никола Минковъ — 2 дена;
Михаилъ Йотовъ — 2 дена;
Косю Аневъ — 2 дена;
Деянъ Деяновъ — 2 дена;
Георги Михайловъ — 3 дни;
Георги Миковъ — 3 дни;
Иванъ Батембергски — 4 дни, и
Петъръ Думановъ — 4 дни.
Постъпили сѣ:

Отъ Министерството на финанситѣ — предложение за опрощаване на сумата 36.598.844 л., съгласно чл. 132 отъ закона за събиране на прѣжитѣ данѣци.

Отъ сѣщото министерство — предложение за одобряване III-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 26 априлъ 1941 г., протоколъ № 81, съ което е одобренъ протоколътъ на управителния комитетъ на Българската народна банка, подъ № 88, отъ 26 априлъ 1941 г., относно бързата доставка отъ Германската държавна печатница, Берлинъ, на нова запасна емисиа банкноти отъ 500 и 1.000 л. на обща номинална стойностъ 8.000.000.000 л.

Отъ Министерството на войната — законопроектъ за допълнение на закона за реквизицията.

Отъ Министерството на правосъдието — законопроектъ за уреждане положението на бившитѣ държавни, общински или обществени служители и на лица съ свободни професии въ присъединениятъ презъ 1941 г. къмъ царството земи.

Отъ Министерството на желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ — законопроектъ за изменение на чл. 1 отъ закона за благоустрояване и отчуждаване на мѣстата въ района на Варненското индустриално пристанище.

Ще бждатъ раздадени на господа народнитѣ представители и поставени на дневенъ редъ.

Пристъпваме къмъ точка първа отъ дневния редъ:

Първо четене на законопроекта за допълнителенъ бюджетенъ кредитъ по бюджета на държавата за 1941 бюджетна година, въ размѣръ на 4.289.300.000 л.

Моля г-на докладчика да прочете законопроекта.

Докладчикъ Стамо Колчевъ: (Чете)

„МОТИВИ

къмъ законопроекта за допълнителенъ бюджетенъ кредитъ по бюджета на държавата за 1941 бюджетна година, въ размѣръ на 4.289.300.000 л.

Г-да народни представители! Поради особеното международно положение, съ предлагания ви законопроектъ за допълнителенъ бюджетенъ кредитъ по бюджета на държавата за 1941 бюджетна година, въ размѣръ на 4.289.300.000 л., наложи се да се предвидятъ още кредити въ връзка съ народната отбрана и издрѣжката на войншкитѣ семейства.

Сѣщо така наложи се да се предвидятъ кредити за личенъ съставъ и веществени разходи за учрежденията и службитѣ, които ще следва да се откриятъ и устроятъ въ освободениятъ презъ 1941 г. земи. Отъ приложенитѣ къмъ законопроекта подробни таблици се вижда, че исканитѣ кредити се отнасятъ за неотложни и негърпящи нужди.

Като ви излагамъ горното, моля ви, г-да народни представители, да разгледате и гласувате предлагания ви за целта законопроектъ.

Гр. София, юлий 1941 г.

Министъръ на финанситѣ: Д. Божиловъ

ЗАКОНОПРОЕКТЪ

за допълнителен бюджетен кредит по бюджета на държавата за 1941 бюджетна година, въ размер на 4.289.300.000 л.

Членъ 1. Разрешава се допълнителен бюджетен кредит по бюджета на държавата за 1941 бюджетна година, въ размер на 4.289.300.000 л., съгласно съ приложените подробни таблици, по министерства и дирекции, както следва:

1. По Върховното правителство	150.000
2. „ държавните дългове	431.280.000
3. „ Върховната и областните съветни палати	3.200.000
4. „ Министерството на външните работи и на изповяданията:	
а) министерството	760.000
б) Българската православна църква	8.600.000
5. „ Министерството на вътрешните работи и народното здраве:	
а) администрация и полиция	633.480.000
б) Главна дирекция на народното здраве	53.740.000
6. „ Министерството на народното просвещение	123.500.000
7. „ Министерството на финансите	26.000.000
8. „ Министерството на правосъдието	19.300.000
9. „ Министерството на войната:	
а) министерството	2.334.700.000
б) Въздушните войски	80.000.000
в) Морските войски	20.300.000
г) Трудовите войски	65.000.000
10. „ Министерството на търговията, промишлеността и труда	27.900.000
11. „ Министерството на земеделието и държавните имоти	193.600.000
12. „ Министерството на обществените сгради, пътищата и благоустройството	80.200.000
13. „ Министерството на железниците, пощите и телеграфите — Главна дирекция на пощите, телеграфите и телефоните	60.600.000
14. За временно увеличение заплатите на държавните служители и за добавъчно възнаграждение за семейно положение на същите	126.990.000
Всичко	4.289.300.000 л.

Членъ 2. Разходите по тоя допълнителен бюджетен кредит да се покриват:

а) съ част от произведението на 5% вътрешен заем 1941 г., за нуждите на народната отбрана, въ размер на 1.500.000.000 л., които да се отнесат по § 1286 от приходния бюджет на държавата за 1941 бюджетна година;

б) от постъпилите въ повече приходи и от икономите въ разходите по редовния бюджет, за 1941 бюджетна година, както и от постъпилите приходи от освободените през 1941 г. земи, въ размер на 2.777.300.000 л., и

в) вноска въ размер на 12.000.000 л. от фонда за подобрене и увеличение на работната земя, която да се отнесе по новъ § 109-а от приходния бюджет на държавата за 1941 бюджетна година под наименованието „Вноска от фонда за подобрене и увеличение на работната земя“.

Членъ 3. Към чл. 3, след забележката, на закона за бюджета на държавата за 1941 бюджетна година се добавят следните нови алинеи, а именно:

Независимо от временното увеличение на заплатите на държавните служители, дадено по силата на алинея първа на настоящия членъ, държавните служители въ освободените през 1941 г. земи получават, начиная от 1 август 1941 г., и временно допълнително увеличение върху месечните си основни заплати, както следва:

Служителите въ градовете Скопие, Битоля и Охрид по 30%, а всички останали служители въ тѣзи земи по 20%.

По отношение на това временно допълнително увеличение върху месечните основни заплати от 30%, съответно от 20%, не се прилага разпоредбата на алинея втора на чл. 3 от закона за бюджета на държавата за 1941 бюджетна година, както и разпоредбата на алинея първа от забележката към същия членъ.

Членъ 4. Дава се право на надлежните министри да съкращават и закриват съ заповѣд длъжности и служби по редовните бюджети на министерствата, дирекциите и фондовете, като освободените служители бъдат назначавани на длъжности, въ учреждения въ освободените през 1941 г. земи.

Членъ 5. Министерството на народното просвещение може да приема въ учителските институти и опитния педагогически институт ученици съ оглед нуждите на държавата.

Министерството на народното просвещение може да назначава въ освободените през 1941 г. земи учители съ право да получават заплатата и за времето през лѣтната училищна ваканция, както и да премества учители, назначени на постоянни мѣста въ старите предѣли на царството, за такива въ освободените през 1940 и 1941 години земи.

Същиятъ има право да отпуска на студенти и ученици от освободените през 1940 и 1941 години земи стипендии до 1.200 л. месечно за България и до 4.000 л. месечно за чужбина, без да се произвеждат конкурси.

Членъ 6. Намалява се кредитът по § 17 от бюджета на Главната дирекция на народното здраве за 1941 бюджетна година съ сумата 350.000 л., съ която сумата се увеличава кредитът по § 48 от бюджета на Главната дирекция на държавните дългове за 1941 бюджетна година.

Членъ 7. Неизплатените до 1 януарий 1941 г. задължения на държавните стопанства, подведомствени на Министерството на земеделието и държавните имоти, към държавата за употребените за нуждите на същите стопанства стопански произведения, добити въ самите стопанства, и наличността на хранителните продукти, намалена на 31 мартъ, съответно на 31 декемврий, извършени до 31 декемврий 1940 г., се заличават. Документите за тия разходи следъ проверка на бюджетоконтролния отделъ при същото министерство се изпращат на Върховната съветна палата за произнасяне по редовността им, за което последната съобщава писмено на бюджетоконтролния отделъ.

Членъ 8. Намаляват се по бюджета на Министерството на земеделието и държавните имоти за 1941 бюджетна година кредитите по следните параграфи, а именно: § 75 съ 600.000 л., § 78 съ 600.000 л., § 89 съ 1.000.000 л., § 91 съ 3.000.000 л., § 120 съ 1.500.000 л., § 145 съ 1.200.000 л., § 146 съ 500.000 л., § 157 съ 200.000 л., § 169 съ 160.000 л., § 171 съ 160.000 л., § 176 съ 350.000 л., § 177 съ 300.000 л., § 180 съ 70.000 л., § 187 съ 50.000 л., § 250 съ 100.000 л., § 261 съ 250.000 л., § 266 съ 150.000 л., § 267 съ 150.000 л., § 270 съ 450.000 л., § 272 съ 2.200.000 л., или общо съ 12.990.000 л., съ която сума се увеличават кредитите по следните параграфи от същия бюджет, а именно: § 2 съ 950.000 л., § 5 съ 120.000 л., § 6 съ 170.000 л., § 7 съ 200.000 л., § 12 съ 30.000 л., § 14 съ 90.000 л., § 20 съ 1.100.000 л., § 25 съ 600.000 л., § 26 съ 500.000 л., § 27 съ 800.000 л., § 29 съ 100.000 л., § 30 съ 200.000 л., § 31 съ 200.000 л., § 32 съ 300.000 л., § 33 съ 100.000 л., § 34 съ 1.000.000 л., § 72 съ 400.000 л., § 81 съ 100.000 л., § 99 съ 200.000 л., § 100 съ 300.000 л., § 105 съ 150.000 л., § 110 съ 300.000 л., § 125 съ 900.000 л., § 139 съ 100.000 л., § 142 съ 350.000 л., § 154 съ 100.000 л., § 165 съ 400.000 л., § 172 съ 200.000 л., § 246 съ 250.000 л., § 247 съ 250.000 л., § 248 съ 250.000 л., § 251 съ 400.000 л., § 263а съ 800.000 л. и § 269 съ 270.000 л.

Членъ 9. Разрешава се на министъра на земеделието и държавните имоти да определя възнаграждение за извършенъ труд на длъжностни лица, работещи въ Добруджа по окончателното настаняване и оземляване на преселниците, въ размер до 60 л. на день, което да се плати от специално предвидения за целта кредитъ по бюджета на фонда за подобрене и увеличение на работната земя за 1941 бюджетна година.

Членъ 10. Начиная от 1 април 1941 г., разходите за националната пропаганда се произвеждат, оправдават, проверяват и отчитат по специална наредба, одобрена от Министерския съветъ.

Председателъ Христо Калфовъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Минчо Ковачевъ.

Минчо Ковачевъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Бюджетът на една страна е, диаграмата на политиката — на стопанския, културния, просвѣтния и пр. живот на страната. Въ дадения случай има да разгледаме по-специално бюджетопрокъта на новоприсъединените, загубени въ миналото, български земи и отчасти известни постановления на бюджетопрокъта по разрешаването на някои въпроси въ старите предѣли на страната, а отчасти — въ Добруджа.

Съставянето на единъ бюджетъ изисква преди всичко изучаването на условията, на бита, поминъка и т. н. на страната или на района, за който се съставя. Много лесна задача е да се състави единъ бюджетъ, който е упражняванъ въ миналото и да се направятъ известни корекции

на констатиране през течение на една година гръшки, но трудна задача е да се състави бюджетът за един район, за една страна, стоима толкова години под робство и едва напоследък присъединена към нашата земя. Съставянето на такъв бюджет изисква преди всичко здраво проучване на нуждите и условията, за които сръдствата по този бюджет ще се изразходват или пък събират.

Касае се въпросът за Македония и за Тракия. Най-напред трябва да си отговорим, какви са условията на живота, на бита, какви са нуждите на тази страна по отношение разходния бюджет и какви са възможностите на населението там, за да могат да го покрият напълно или отчасти. Аз не мога да претендирам, че познавам добре живота на тази страна. Зная го от 1915 до 1918 г., а имам и убърпението на мнозина мои колеги, които бяха там, че промъли изобщо въ никое отношение там не са настъпили, освен въ декорит на Скопие и някои други градове. Следователно, при разглеждането на този бюджетопроект аз ще изхождам от онова положение, което познавам още от 1915 до 1918 г., съ тия допълнения, които ми се донасят от моите колеги, които са били там.

Трябва да отделим Македония от Тракия, като две отделни провинции, тъй като различието въ бита, живота и т. н. между тия две области е доста голямо.

Въ Македония има едно население, поставено въ вечно робство въ продължение на 500 години, изживяло мъки и страдания не като нас до преди 50-60 години, а и въ продължение на тези 50-60 години, когато българският народ въ старит предели живял въ спокойствие и под свой покрив. Тъкмо въ тези последни години животът там беше най-страшен, най-мъчен: една непрекъсната национална революция през време на турския режим, едно второ робство след балканската война, едно изтощаване през време на свѣтовната война и, най-после, едно ново робство въ продължение на 20 и няколко години; робство, казвам, придружено същевременно съ вътрешни революционни борби. Един такъв народ, поставен въ вечно потисничество, поставен под мѣншици се режими един след друг, насочени против него и упазил се благодарение на своя национален дух, не можеше да го заварим при неговото освобождение въ цѣлтушо и добро състояние. И действително ние го намираме въ онова състояние, въ което го знаем от преди 20 и толкова години. Ние го намираме въ сиромашия, ние го намираме убит, ние го намираме живущ само съ надеждит, че той е под един покрив, под който са расли и ония, от които се надѣваше да бъде освободен. Ето въ общи черти съ какво население имаме да боравим, до какво население ще трябва да отпавим изискванията по бюджета относно приходит, а същевременно и по отношение на разходит.

Един така потиснат народ не можеше да достигне до оня културно-просвѣтен живот, до който е стигнало населението от старит предели на царството. Ние го виждаме убит духом; ние го виждаме въ много отношения да не проявява инициатива, неразработил своит богатства; ние го виждаме да живѣе въ голѣма мизерия — мизерия, която е дошла не от това, че той е неспособен и негоден да твори, да създава и да използва богатствата на оная страна, въ която живѣе, а мизерия, предизвикана от това, че всичкото творчество, което се е опитал да създаде, не е падало въ неговит ръце, а е бивало изето. Ние знаем, че селската къща въ Македония не можеше да има прозорци, защото турцит не позволяваха това, ние знаем, че едно селско семейство, живущ въ горе-долу сполна къща въ македонскит села, трѣбвало да бъде непрекъснато посещавано от турски запти като гости, облагано съ данѣци и пр. от друга страна, това население имаше една добродетел — пестеливостта. Въпрѣки своит голѣми нужди, това население пестѣше от злата си; пестѣше не защото имаше отрицателно схващане по отношение на банкнотит, а защото искаше да пести злато, което криеше въ кемерит си или пък въ земята. Условията на живота го принуждаваха да върши това, а не неговит разбираня. И ако днес виждаме въ Македония голѣма беднотия; ако виждаме липса на всѣкакъв културен живот, ако виждаме липса на удовлетворение културнит нужди дори и въ повечето градове, ще трѣбва да държим до известна степен смѣтка, че това население все пак до нѣкъде има въ себе си сръдства, има блага, но заровени, неизползувани и непоставени въ творческия живот, не съчетани съ условията, които земята и природата там е дала.

Но, г-да народни представители, когато ще трѣбва да говорим за Македония, когато ще трѣбва да отдѣляме един бюджет за нея; когато бюджетът не се ограничава само за администрацията, а въ по-голѣмата си част отива за разработване на богатствата; когато държавата сега се е загрижила вече твърдо да урежда и стопанския живот на тая страна, първо трѣбва да видим, какви са условията за стопански подем и поминък въ тая страна и доколко разходит, които се дават там, са напълно оправдани и дали тѣ са добре проучени и ще дадат своето благотворно отражение.

Македония коренно се отличава по климатически условия, по богатство на почвата и т. н. от България въ нейнит стари предѣли. Вие имате едно Кочанско поле, мочурливо, бластито, което подхожда само за обработване на оризица и малко подхожда за други култури. Вие имате едно голѣмо Овче-поле, въ което, освен зърнени храни, нищо друго не вирѣе, поради периодическата суша, която започва от месец юлий и трае до месец септември. Въ Овче-поле има поминък на населението от зърнени храни и овцевѣдство, което коренно се различава от овцевѣдството въ нашата страна — едно овцевѣдство, което е създадено на свършено други начала, защото овцит трѣбва да отиват през лѣтото да търсят балкански мѣста. Там е създадено кооперативно отглеждане на овцет, без хората да знаят какво значи кооперация. Ето едно различие между нас и Овче-поле.

Въ склоновет на Бабуна-планина — Бабуна величава, за която често имаме смѣх въ стиховет на Вазова — има само мрамор и нито един трѣн по нея. И друг един хубав спомен, който имам за тая планина — това са Марковит кули.

Ако отидете по-нататък, между Бабуна и Кожух-планина, вие ще намерите гори, повечето унищожени; ще намерите и едно голѣмо богатство, което тук не съществува: кози и пръчове по-голѣми, отколкото тамошнит волове.

Вие имате едно Битолско поле съ планински мѣста, които още не са разработени. Въ Битолско вие ще видите свършено друга култура: маковата култура.

Въ недрата на планинит, от въковет на римскит императори, не е прониквал инструмент, за да потърси богатата, от които са се ползували хората навремето. Има ги въ Кожух-планина, има ги и въ другит планини.

Ето ви Македония, въ общи черти, така различна от старит предѣли на България. И действително, ако въ Мориховско отиде един леснич и види тия пръчове по 180 кгр., а воловет имъ по 80 кгр., аз не зная, дали не би му принадлежали, и какъ би могъл да ги търпи. Или ако директорът на труда отиде да види начина, по който там се обработва маковото семе, и начина, по който се прибира афионът, не зная, дали той не би си задавал въпроса, какъвъ трудов договор трѣбва да се създаде там.

Въобщо има много въпроси, които би трѣбвало да се проучат коренно, основно, за да може да се отговори правилно, когато се съставя един бюджет такъв, какъвто страната и нуждит изискват. Аз не претендирам, че познавам добре условията и нуждит въ Македония. Аз говоря върху туй, което познавам горе-долу от времето преди 23-24 години. Не зная, дали моето око днес не е по-наблюдателно и дали, ако бих отишъл втори път там, не бих видѣл много повече различия, отколкото ония, които сега ви изнесох само въ общи черти.

Да мина на Тракия. Там условията са коренно различни. Тя е една относително по облагоустроена страна, съ малко повече положени грижи, други условия, други култури, друг климат, друго население, друг менталитет, други разбираня и т. н. Там условията са свършено други. И бюджетът за нея ще трѣбва да бъде поставен на малко по-други основи. Независимо от туй, трѣбва да се държи смѣтка и за оная промѣна въ населението, която въ бъдеще ще настъпи и т. н.

Когато се съставя един бюджет, както казахъ, ще трѣбва неспирѣнно той да бъде добре съчетан съ нуждит и условията на страната. За мене не е толкова интересно, дали на Бѣломорието, въ Дедеагачъ или Кавала, ще има една дирекция или нѣкакво-си учреждение по риболова, а всѣмност там да не излиза риба. По-интересно е да се даде възможност да развият дейност риболовцит, които познават морето и даже знаят воднит пътища на рибата през цѣлото време на годината, отколкото да се създаде едно учреждение. По-интересно е да има хора, които да отидат там и от тѣх да се

научат какъ се ваятъ богатата отъ морето, откождото да има едно учреждение, което да разправя какъвъ е битътъ и животътъ на рибата. Защото животътъ изисква да извадишъ рибата, за да ѝ използвашъ богатата, а не само отъ любовъ къмъ изкуството и науката да създадешъ едно учреждение тамъ.

Ако минемъ къмъ тютюновата култура, и тамъ ще намеримъ едно коренно различие: докато нашитъ тютюни иматъ единъ пазаръ, тамъ сж създадени съвършено други пазари: манипулацията, продажбата, начинътъ на плащането, олаковката, експортътъ и т. н. сж малко по-други, откождото сж у насъ.

Като хвърлямъ бързъ погледъ върху бюджета, мене ми се струва, че той не е добре проученъ, за да се удовлетворятъ ония нужди, които сж належащи и които действително ще дадатъ известни блага.

Ще се спра набързо само — понеже и времето, съ което разполагамъ за проучването на бюджета, бѣше кратко — да кажа нѣщо върху бюджета на Министерството на земедѣлнето. Тукъ виждамъ сума параграфи, повече отъ 140 — сжщитъ тия параграфи, които ги имаме и въ бюджета на старитъ предѣли на страната. Каточели всичко е измѣрено съ педи, пропорционално разхвърлено по педи на населението отъ тѣхъ и е предвидено като нужда, като необходимостъ за страната тамъ.

Напримѣръ, за подобрене на лозарството и винарството въ новитъ земи е предвидено горе-долу пропорционално на туй, което е дадено за старитъ предѣли на България, безъ да се държи сметка, че за втората половина на годината такъвъ кредитъ не е нуженъ. Предвиденъ е кредитъ за изплащане лихвитъ на Българската земеделска и кооперативна банка по сключенитъ заеми за доставката на дробенъ земеделски инвентаръ. Такъвъ инвентаръ още не е доставенъ, а за изплащане на лихвитъ сж предвидени 2.000.000 л. Нѣщо повече, още не сж изучени нуждитъ на населението тамъ, за да се види има ли то нужда отъ такъвъ инвентаръ, дали то ще може да се намери къмъ него, като се знае, че по планинскитъ мѣста тамъ хората сж свикнали да носятъ товара съ магарета и да вършатъ съ бухалки. Предвиждатъ се срдства за подпомагане общини, кооперативни стопанства, земеделски стопани и други лица, които сж си построили тощища и пр., а тамъ още нѣмаме построени такива. Азъ не зная дали нѣкой не е избралъ да насажда тамъ кооперации, безъ да е проучилъ условията и нуждата отъ кооперации! Предвиждатъ се срдства за разширение и подобрене културата на влакодѣлнитъ растения и пр. Ако не се касае за Врашко, не зная дали отъ него на-долу има нужда отъ таква насярждение и дали хората тамъ не сж се нагодили по-добре, откождото ние тукъ; дали не трѣбва ние да вземемъ отъ тѣхъ юрпекъ и да го донесемъ въ старитъ предѣли на България, а не тѣ да чакатъ отъ насъ. Това е единъ въпросъ, върху който трѣбва да се помисли. Предвиждатъ се срдства за разширение и подобрене културата на картофитъ и пр.; за построяване помѣщения и навеси за тази целъ и т. н. Картофената реколта се вече прибира, така че и да искаме да имъ направимъ сега навеси до края на годината, нѣма време. Срдства за тази целъ ще трѣбватъ за идущата година, и нѣмаше нужда да се предвиждатъ сега въ бюджета за останалитъ 5 месеца отъ годината. Предвиждатъ се срдства за изплащане на Българската земеделска банка лихви по заеми за доставка на радиоапарати за новитъ земи и пр. Азъ не зная, кога успѣхме да раздадемъ въ новитъ земи радиоапарати на кредитъ. Пъкъ и да сме ги дали на кредитъ, ще почнемъ ли още отъ сега погледомъ да събираме сумитъ за тѣхъ отъ едно население, което, преди да отиде къмъ задоволяване на своитъ културни нужди, трѣбва да постигне своето стопанско подобрене, трѣбва да подобри своя поминѣкъ, а следъ това да мисли за своитъ културни нужди? Народъ, културнитъ нужди на който не съответствуватъ на приходитъ му, е загубенъ; той ще има преврѣтно културно възпитание, въ него ще се развие непременно отрицателно. Първото нѣщо, на което трѣбва да се обърне внимание, е използване богатата на земята, състанието на труда съ условията на живота, подобрене на поминѣкъ и чакъ следъ това ще дойде само по себе-си задоволяването на културнитъ нужди. Тръгне ли се по обратния пътъ, съ кредити, азъ ви увѣрявамъ, че ще загубимъ много години, защото щѣ трѣбва да се върнемъ назадъ, да се мѣчимъ да превъзпитае народа, безъ да можемъ да получимъ резултатъ. Изобщо азъ виждамъ много такива случаи въ представения ни бюджетъ.

Като изтъквамъ това, азъ не искамъ да атакувамъ, да водя нѣкаква полемика, да правя критика. Всичко това го оправдавамъ съ малкото време, което се е имало на раз-

положение, съ невъзможността тѣй бързо да се нагодишъ къмъ новото положение и да изучимъ условията. Оставямъ, обаче, съ вѣрата и надеждата, че предвиденитъ въ бюджета срдства нѣма непременно да се изразходватъ, както обикновено се прави въ държавнитъ ведомства: гласувани веднажъ кредити по бюджета, така или иначе трѣбва да имъ се намери мѣстото, трѣбва да се изразходватъ; не се държи сметка дали е много необходимо да се изразходватъ, дали нѣма другаде по-належащи нужди, за задоволяването на които да се пласиратъ тия срдства, за да се получатъ по-добри резултати. Пъкъ повтарямъ, азъ оставямъ съ вѣрата и надеждата, че предвиденитъ въ този бюджетъ срдства за нуждитъ на страната нѣма да се изразходватъ само така, за да се оправдаятъ параграфитъ и че ако по нѣкои параграфи останатъ срдства, тѣ ще се върнатъ обратно, за да се употребятъ тамъ, където необходимостта, където нуждата отъ тѣхъ е по-голяма.

Г-да народни представители! Като говоримъ за новитъ земи, приобщени къмъ майката-отечество, не трѣбва да забравяме Добруджа, която сжщо е една страна, приобщена къмъ майката-отечество, една провинция отъ България, която коренно се различава отъ провинциитъ Македония и Тракия. Докато въ Македония имате едно будно българско население, едно творческо население, едно население годно за подеиъ, което жадува за творчество, едно население, въ което сж кипѣли и продължаватъ да кипятъ и да се развиватъ инициативи; едно население, което презъ 20-годишно най-тежко робство не е могло да бѣде унищожено, не е могло да бѣдатъ изкоренени отъ него ония богати духовни залежи, тукъ, въ Добруджа, условията на живота сж малко по-други. Вѣрно е, че съ положиха голѣми грижи за населението на Добруджа следъ освободението му, но ние виждаме една голѣма мѣка на тази наша провинция. Азъ не искамъ да кажа, че тамъ нѣма още нѣкои голѣми и сжществени нужди за задоволяване. Има ги, но не искамъ да ги поставямъ като голѣми проблеми, защото една голѣма частъ отъ тѣхъ сж разрешени или сж взети въ съображение и сж на пътъ да се разрешатъ.

Азъ слушамъ често пѣти тукъ да се говори по въпроса за Силистренския водопроводъ, че въ Силистра нѣмащо вода и т. н. Това е вѣрно, но азъ искамъ да обърна вниманието ви, че за силистренци, и изобщо за населението въ северната частъ на Добруджа, има нѣщо по-сжществено, по-важно, по-необходимо, по-ценно, откождото водопроводътъ въ Силистра, защото ако нѣма водопроводъ, хората ще си изкопаятъ кладенецъ и все ще могатъ да си извадятъ единъ котелъ вода. Това сж дребни работи, за които тѣ ще изгубятъ малко повече време. Има, обаче, други работи, които имъ отнематъ времето съ дни. Думата е за създаване удобства на онова добруджанско население въ Силистра, което по-рано, при румѣнската власт, бѣше непосредствено свързано съ Кюстенджа и други голѣми румѣнски центрове, научено на удобни и бързи съобщения и връзки съ централното управление на бившитъ поробители. Днесъ това население е отдалечено отъ централния си пунктъ — Шумень, на цѣли 270 км. За да отиде единъ нуждаещъ се силистренски гражданинъ до централното мѣсто въ областта, трѣбва да изгуби цѣли 3 дни, а зимно време — може би цѣла седмица. Касае се за едно будно население съ творчески духъ, което твори и създава. Населението въ този край, което ще закрепи стопанския животъ, благодарение на своята будност, има нужда отъ бързи и лесни контакти съ централното управление, съ областното управление. Както казахъ, обаче, населението тамъ се измѣчва да пътува съ дни, докато стигне до центъра на областта и често пѣти, поради тия неудобства, то се отказва отъ нѣкои свои инициативи. И азъ съмъ свидетелъ на такива случаи, когато се убива духътъ на нѣкои хора тамъ, поради тия неудобства. Това население тамъ, което още не познава добре нашитъ закони, което се сблѣсква съ разнитъ формалности, като го накарате за дребни работи да пътува единъ денъ насамъ-нататъкъ, да похарчи нѣколко хиляди лева, за да свърши една дребна работа, естествено ще се откаже. Увѣрявамъ ви, г-да, че който и да е отъ васъ, какъто и да е замислилъ да предприеме, ще падне духомъ и ще се откаже отъ своята инициатива при такива трудни условия. Това е вѣрно не само за населението въ Силистра, но и за всички останали краища въ северната частъ на Добруджа по течението на Дунава. Какъ може едно население отъ 400 и нѣколко хиляди души, когато цѣлата Шуменска областъ има 1.600.000 души, да отстои отъ централния пунктъ на 250-300 км., когато въ новоосвободена Македония и Тракия, където населението е съ по-малки заложи и ценности, се създадохъ

области съ по 400-500 хиляди жители! А тамъ където трѣбва да кипи животъ, тамъ където стоятъ богатата на българския народъ — Добруджа, която дава 3-4 пъти по-голямъ производството отъ това, което е необходимо за задоволяване на нейните нужди; тази Добруджа, която въ миналото е давала 16% отъ приходите за българския бюджетъ; тази Добруджа, която утре ще ни даде много по-голямъ процентъ приходи за държавния бюджетъ, стколкото е давала въ миналото; тази Добруджа, която ще бъде буденъ стражъ и пазителъ на България срещу вредните идеологии, пъкъ ако щете и срещу други възможни намѣрения на съседите — тази Добруджа е откъсната и оставена днесъ на 250-300 км. далечъ отъ централния пунктъ на областта, за да се чудятъ тамъ хората и да казватъ: това ли ни трѣбваше, това ли ни дойде до главата!

Онзи патриотиченъ духъ, оная радостъ, която населението тамъ изпита при освобождението си, се убива, тѣже поради перазрешаването на такива въпроси, които вѣчно ги възбуждатъ. Искате ли тази хубава радостъ, този кипещъ духъ, създаденъ въ туй население, лека-полека да го гасите? Азъ не бихъ пожелалъ това. Ако продължаваме да вървимъ по този пътъ на инертностъ, на отсрочване разрешаването на тѣзи въпроси, азъ ще кажа, и на пренебрежение, тогава този хубавъ духъ, незаменимъ, ще кажа азъ, бликналъ изведнажъ, ще затлѣ, и всрѣлъ населението тамъ ще почнатъ да се раждатъ отрицателни мисли. Ние пращаме тамъ хора да насаждатъ по другъ пътъ този духъ въ населението, но по тѣзи причини, които ви изтъкнахъ, той се гаси въ много по-голямъ мащабъ отъ този, въ който се мъчимъ да го създаваме.

Нека кажа нѣщо и за други райони въ страната. Какво става съ гр. Бѣла? Това е единъ градъ, който ансимира, забравенъ, отдалеченъ отъ своя централенъ пунктъ на 200-250 км. За да отиде единъ гражданинъ отъ Бѣла до централния пунктъ, трѣбва да мине, тѣй да се каже, презъ друга територия, презъ Плевенската областъ. Макаръ градъ Бѣла да отстои на 50-60 км. отъ хубавия центъръ Русе, бѣленскиятъ гражданинъ трѣбва да ходи 250 км., за да отиде въ Шуменъ. Азъ скърбя, когато минавамъ презъ бѣленскитъ полета и села. Идете да видите, иматъ ли тамъ това, което е създадено въ други райони на България. Идете да видите, има ли тамъ държавна властъ, която да се е завила здраво и стремително да разрешава много належащи проблеми, които земята налага. Нѣма. Тамъ има още едно първобитие, една примитивностъ. Това е единъ районъ въ България откъснатъ, оставенъ настрана, като че ли забравенъ.

Но като говоря за тѣзи мѣста, азъ нѣма да забравя пъкъ да кажа нѣколко думи и за онова звено, около което се въртятъ тѣзи проблеми — богатиятъ, обещаващиятъ и надаренъ отъ природата, надаренъ отъ Бога съ много богатства градъ Русе. Поставенъ на едно мѣстоположение, което нѣма никде другаде по Дунава, градъ Русе представлява единъ централенъ пътъ, едно мѣсто, отъ което изхождатъ като лъчи 5-6 пътици за Централна Европа, за Румѣния и т. н., но днесъ той е сведенъ до положението на нула, що се отнася до вниманието на държавната властъ къмъ него, до административното дѣлание на страната. Едно пренебрежение, ще кажа азъ, къмъ жителите на този градъ. А тѣ иматъ много голѣми заслуги къмъ всички и преди всичко къмъ българския народъ.

Дончо Узуновъ: Вѣрно! (Ржкоплѣска)

Минчо Ковачевъ: Коя престижна рѣка дрѣзна на 19 май 1934 г. да отлѣчи този градъ и да го отрече преди всичко отъ предѣлите на България? Да махнешъ здравия административенъ центъръ и държавното управление отъ Русчукъ и да го тикнешъ въ Балкана; да кажемъ, че неговото мѣсто не е на Дунава, а на Балкана — азъ съмъ тамъ, че по-големъ предателство отъ това нѣма. Това казахме на 19 май, това казахме и днесъ. И ако азъ се възбуждамъ за тѣзи случаи, не се възбуждамъ като русенецъ, защото съмъ търговецъ и за мене има много мѣста и въ София, и навсякъде, а защото не мога да търпя тази престижностъ, извършена на 19 май. Ако онзи, който извърши това престѣпление на 19 май, имаше малко мозъкъ въ главата си, трѣбваше да се запита — защото хората отъ 19 май дойдохъ въ името на патриотизма — патриотично оправдано ли е това? Срещу този хубавъ мѣстоположение градъ въ България, какъто никде другаде по Дунава не можете да намѣрите, разположенъ на кръстопътъ, румѣниятъ си тикнали едно малко градче, една палатка, наречена Комуна причинява — областенъ

градъ. А насреща стои „село“ Русчукъ въ административно отношение и по отношение вниманието на държавната властъ къмъ него!

Г-да народни представители! Какъ можете да оставите безъ наблюдателно полицейско око единъ градъ като Русе, презъ който минаватъ половината отъ пътниците, които пристигатъ въ България, и да тикнете полицията въ Балкана; единъ градъ, презъ който минаватъ чужденци, дипломатически представители и други? Азъ се срамувамъ да говоря и ми се доплаква, защото съмъ билъ свидетелъ на такива картини: да гледамъ американски представители и други хора отъ чужди държави да бъдатъ охранявани отъ единъ полицейски стражаръ и да нѣма кой да ги посрещне, защото държавната властъ е тикната на Балкана. Като българинъ никога не съмъ желалъ да видя такова нѣщо, но го изпитахъ. И ако нѣкои отъ васъ съ били въ моето положение, нѣма ли да пророните съзвизъ и да ги наречете, че съ кървави?

Ами да говоря ли, че когато презъ Русе минаватъ дневно по 500-600 души чужденци, ние сме поставили обикновени стражари да ги посрѣпватъ, да ги пренебрежаватъ психологически и т. п. — хора, които не знаятъ да се подписватъ, а органите на държавната властъ съ се заигнѣдили въ Балкана, тамъ където има споменъ за единъ чужденецъ отпреди 200 години — Кошутъ, и където оттогава чужденецъ не с влизалъ?

Да говоря ли за много други страни работи? Да приказвамъ ли, че въ този градъ лежатъ 8 хиляди души работници, политически отроци въ миналото, надъ които трѣбва да има едно благородно държавно око, а грижата за тѣхъ сега е оставена на обикновени граждани, които, разбира се, много по-добре вършатъ своята работа, отколкото обикновените стражари?

Ами да приказвамъ ли, че този градъ дава 800-900 милиона лева приходи — струва ми се, че за текуция бюджетъ приходите отъ Русе трѣбва да представляватъ 1 милиардъ лева? Отъ Русе се събиратъ една десета отъ срѣдствата на държавния бюджетъ, а нѣма пари за областенъ директоръ тамъ; нѣма срѣдства за онова око, което трѣбва да наблюдава какво става съ тѣзи голѣми постѣпления въ държавната каса и съ редица други голѣми въпроси. Докато населението на Русе представлява 1/3 частъ отъ българския народъ, приходите, които дава Русе, съ една десета отъ общите приходи на държавния бюджетъ.

Ами да говоря ли за тази индустрия, която съществува тамъ, толкова разнообразна? Азъ ще ви кажа, защото може би мнозина отъ васъ не знаят, понеже сме осмислени на забравяне, че индустрията тамъ е два пъти по-голема отъ индустрията въ Габрово. Мнозина наричатъ Габровъ български Манчестеръ, градъ съ най-голема индустрия у насъ, обаче габровската индустрия е два пъти по-малка отъ русенската. Но всички технически лица съ се навързли въ Балкана, а тамъ където е индустрията, където има нужда отъ тѣхъ, ги нѣма. Защо съ тамъ? Когато ви потрѣбва въ Русе да забие единъ гвоздеи, трѣбва да отидете съ автомобилъ да извикате единъ техникъ отъ Балкана и така единъ гвоздей, забитъ въ едно индустриално заведение, да ви струва нѣколко хиляди лева за командировка.

Въпросите съ маса. Азъ ви моля, г-да народни представители, при даденъ случай да не жалите своето време, да посетите този български пунктъ, този бисеръ — не ша да кажа на Дунава — на България. Посетете го, разходете се по неговото пристанище, вижте какъо представлява то, и после ми кажете, нѣма ли да ви дойде на ума да го наречете български Хамбургъ? Елате да видите, какво влиза и какво излиза презъ него. Г-нъ министърътъ на финансите, вървамъ, знае, че много пъти презъ тамъ е минавалъ контрабандъ захаричи, защото полицейското око е въ Балкана на 150 километра. Елате да видите този градъ на самото мѣсто. Не да го гледате на картата излизанъ като една точка, а да го видите въ действителностъ какво представлява. Елате да видите какви залежи представлява той за бъдещето, когато дунавските градове у насъ ще бъдатъ ценността и богатството на българския народъ, когато градовете по тоя Дунавъ ще представляватъ нѣщо много по-ценно, отколкото най-големите сръбско-морски пристанища, когато бъдещето е на държавини, които съ се заделени по Дунава. Но елате и безъ да правите тази оценка за бъдещето, което ще настѣпни, вижте туй, което е сега, и отъ тамъ си направете заключение, заслужава ли този градъ да влиза въ Шуменската областъ, една губерния съ 1.600.000 жители, какъто друга въ България не съществува.

Елате и вижте най-после, какво представлява отъ себе си населението на града Русе, вижте будния български дух на това население. Мнозина отъ васъ иматъ представа, че Русчукъ е влашки градъ. О, тамъ не можете да намърите човѣкъ, съ когото да размѣните две влашки думи, нито има кой да ви ги преведе. Други мислятъ, че Русчукъ е градъ на еврейтъ. Лъжатъ се. Ако въ София има 30.000 евреи — 10% отъ населението, въ Русе еврейтъ сѣ само 6% отъ населението. Вѣрно е, обаче, едно, че оная будни българи, които бѣха въ Русе и създадоха благата тамъ, се преселиха тукъ. По този начинъ се изселите отъ тамъ туй население, което не е възпитано да стои въ бездействието, което е възпитано да твори и създава. То ще се изсели отъ тамъ, и вие ще обезлюдите града, ще направите отъ него само единъ географски пунктъ, но не и населенъ пунктъ. Тогава отговорността ще падне върху васъ наравно съ оная, която му създадоха участъта на 19 май.

Г-да народни представители! По тоя въпросъ азъ бихъ могълъ да говоря цѣлъ денъ. Бихъ могълъ да ви изнеса маса доводи, бихъ могълъ да изнеса много нѣща, които говорятъ за нуждата отъ грижи за този български населенъ пунктъ, нареченъ Русе, който струва 10 пѣти повече, отколкото града Скопие, единъ населенъ пунктъ, който азъ цѣня много повече, отколкото цѣла Македония. И Македония е ценна за насъ, но не може на тая ценностъ, каквато представлява градътъ Русе, да се гледа съ таква пренебрежение, не можемъ да кажемъ: като го нѣмаме, какво отъ това? Такова предположение не можемъ да си припомнимъ нито ние, Парламентътъ, нито правителството. Азъ ви моля да ме подкрепите за създаването на областно управление въ гр. Русе въ интереса на българския народъ (Ржкоплѣскания), а не въ интереса на русенското гражданство. На онии, които се противопоставя на туй, азъ съмъ готовъ да му плата разсохитъ да дойде въ Русе да поживѣе една седмица, а следъ туй ще го помитамъ: поддържа ли мнението си, или не? (Гласове „Бразо!“ и ржкоплѣскания).

Председател Христо Калфовъ: Има думата народниятъ представител г-нъ Дочо Христовъ. Отсъствува.
Има думата народниятъ представител г-нъ Иванъ Петровъ.

Иванъ Петровъ: Отказвамъ се, защото не съмъ добре.

Председател Христо Калфовъ: Има думата народниятъ представител г-нъ Гаврилъ Ленковъ.

Гаврилъ Ленковъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Допълнителниятъ бюджетъ на държавата за новоосвободенитъ земи, който ви се предлага за одобрение, представлява едно отражение на всички извършени и предстоящи усилия за нормализиране и уреждане положението на тия земи, кѣто, благодарение на скъпо платена въ миналото данъ, на мъдрото ржководство и неосценимѣт жертви на великитъ и благородни германски и италиански народи, сѣ отново присъединени къмъ майката-отечество. Въпроситъ, които буди този бюджетъ, сѣ извънредно многобройни, важни, сложни и деликатни, засѣгащи не само новоосвободенитъ земи, но и цѣлата национална общностъ въ рамкитъ на новитъ граници. Съ този бюджетъ се полага началото на едно устройство, отъ което ще произиде, годни ли сме ние да изпълнимъ великата мисия, която ни се възлага днесъ при новата обстановка на свѣта и частно на Балканитъ, да изиграемъ важната и първостепенна роля за закрепване културата, мира и стопанския напредѣкъ въ тая частъ на Европа.

Предъ всичко ние трѣбва да се занимаемъ съ нѣкои важни и съществени предпоставки на цѣлата оная система и цѣлостна дейностъ, която предстои да се извърши, рамкитъ и срѣдствата на която ни чертае настоящиятъ бюджетпроектъ. Трѣбва да видимъ, при какви условия ще има да се прилага този бюджетъ, който ни е представенъ за обсъждане.

Отъ обиколката, която повечето отъ насъ предприеха изъ новоосвободенитъ земи, ние почерпихме впечатлѣния, които не напълно еднакви, то поне приблизително схващамъ, защото самата действителностъ я заварихме една и съща, напълно разголена и съ всичкитъ ѣ фрапирани белези. Ние се уверихме, преди всичко, въ едно — че священата земя на царъ Самуила е все още на същото онова ниво, на което я оставихме следъ трагичнитъ дни на 1918 г. Никакви грижи не е имало за тѣя цѣвтушъ и благодатенъ край нито за неговото икономическо, нито за духовното му въздигане. Каточели тамъ е живѣлъ народъ, осѣденъ да изтърпява нѣкакво тежко наказание, лишень отъ всички

блага на цивилизацията и прогреса, охраняванъ най-зорко отъ жандармитъ на една казинона държавна само като материалъ за експлоатация, тѣй както хищнитъ риби-мечоносци стрѣзно пазятъ отъ други хищници стадата малки риби, за да могатъ само тѣ да ги поглѣщатъ и унищожаватъ. Затова именно въ всички градове и паланки на Македония нѣс видѣхме да стѣргнатъ високо, надмѣнно и дръзко само сградитъ на оная дива реакция, която именно си бѣ поставила за цѣлъ унищожението на българския народъ въ тоя край. Освенъ тия сгради — на соколската и на военната организация — ние никѣде не видѣхме величественитъ храмове на просвѣтата, каквито имаме днесъ въ всѣко наше село, не забелязахме дори и съ далекотѣждъ каквито и да е паметници на благоустройството, като общински и здравни домове и лѣчебници, съ каквито е осѣяна нашата земя, нито земеделски училища и станции, нито канализация и водоснабдяване въ села и градове, нито други нѣкои обществени и народоползени начинания. Въобще не видѣхме да проличава каквато и да е грижа за благоустройството или подобренieto на различнитъ отпрасли на земедѣлнето, което си остава все пакъ главниятъ поминѣкъ на населението. Не видѣхме добре обработени и подредени ливни и градини, нито спретнати джорѣща и къщи, каквито има нашиятъ добъръ стопанинъ-земедѣлецъ. А навсякъде видѣхме липса на добъръ редъ въ земедѣлското стопанство, така присѣжъ на българина, кѣдето и да се намира, дори и отвѣдъ океанитъ. Липсата на пѣтица сѣщо така проличава навсякъде. Като изключимъ главния пѣтъ, който свързва стара Сърбия презъ Скопие съ по-големитъ градове на Македония и който е ималъ повече стратегическо значение, нѣкое отъ многобройнитъ и китни македонски села не е свързано съ тая главна линия, като наредъ липсватъ дори и междуселски пѣтица.

Г-да народни представители! Всичко това иде да каже, че въ тая частъ на сръбската държавна е упражняванъ, и то умишлено и системно, единъ планъ за насаждане мизерия, морална и материална, единъ планъ за изграждане и постепенно унищожаване на тоя буденъ български елементъ, миналъ презъ пламтитъ на революция, войни и нечовѣшки страдания. Сръбската управляваща класа въ това направление не се е спирала предъ нищо, служейки си не само съ нагайки и бириници, но и съ сѣвдалинки и проститутки, чрезъ които е искала да погуби бѣрческия духъ на македонската младежъ — цинизмъ, който нѣма равенъ на себе си, но срещу който българитъ въ Македония устояха мѣжки, защото наистина съ нищо не се гаси туй, което не гасне. Тѣ сѣ си послужили и съ едно друго срѣдство за приспиване на българщината тамъ, съдѣство черфидно и йезуитско, но, нека признаемъ, добре измислено, за да разядатъ бавно, но сигурно съзнаването на младитъ българи, срѣдство нагледъ, невинно и отговарящо на науката — внушавали сѣ на българитъ въ Македония, че тѣ народностно, а не само географически, сѣ македонци, т. е. нѣщо съвсемъ отдѣлно като славянска етническа група, нѣмаща нищо общо съ българската. Сърбитъ сѣ надѣвали, че по тоя начинъ тѣ ще скъсатъ здравитъ нишки, които съществуватъ между българитъ въ Македония и ядротъ на българския народъ, следъ което ще могатъ по-лесно да ги посърбятъ.

Г-да народни представители! Въ това направление може би сръбитъ сѣ цѣли да регистриратъ по-големи успѣхи, ако не е било здравото противодействие отъ страна на по-възрастнитъ, които вътре въ семейството старателно сѣ заличавали следитъ на това поражение въ сръбското училище. Македонскитъ българи устояха на всичко това, и сто кѣ именно днесъ ви така радва и обнадѣждава, като противозетъ на мрачитъ чувства, които ни навѣва цѣлата оная материална мизерия, въ която е изпаднала, поради изложенитъ обстоятелства, тая священата земя. Така запазеното българско национално чувство въ срѣдъ македонскитъ българи выхрено и спонтанно пролича при посършането на нашиятъ войски и административни власти. Тѣзи мъченици сѣ вѣрвали дълбоко, че освобождението ще дойде, вѣра, която мнозина отъ насъ бѣха изгубили. Този духъ проличава и въ така добре съхранената звучна българска речъ, върху която сръбскиятъ езикъ, налагащъ казино и насилнически, е оказалъ съвсемъ слабо, почти никакво влияние.

При тая констатация на стопанска и материална пазруха и изостановеностъ, която се отнася не само за Македония, а и за Тракия, какво предстои отъ да се направи? На тоя въпросъ не е трудно да се отговори. Предстои, безспорно, извършване на огромна, сизифовска работа, предстои провеждане на рѣшица културни и стопански мѣроприятия, за да може да се почувствува колкото се може по-скоро различието между стария чуждъ режимъ и бѣл-

гарското управление, предстои строителство, което ще погълне огромни средства и труд. Тази работа е започната вече с голямо усърдие и ентусиазъм. Аз мога тук да изтъкна, да подчертая и да изразя своето възхищение от добрата служба на почти всички административни органи, наговорени с установяване на българската власт в тия земи, които вършат това с внимание, такт и любов. Изключения има, но не е мястото тук да ги изброявам. Тъй се знаят и за тях надлежните министри сигурно си вземали бележка. Едновременно, обаче, с това аз искам да направя едно предупреждение за по-голяма планомерност и системност в работата. Преди всичко ние не бива да се увеличаваме в благородното си желание част по-скоро да възродим тези краища, ние не трябва в никой случай да изпадаме в една крайност, като за сметка на някои нужди и инициативи в старит предели на България удовлетворим такива в новоосвободените земи, като спрем за тая цел започнати и предстоящи тук мероприятия. Опасност за спиране на такива инициативи в старит предели на България проличава в чл. 2 на бюджетпроекта, където се казва, че разходите ще се покриват, между другото, и от направени икономии в разходите по редовния бюджет за 1941 г. Какво ще бъдат тези икономии, в какъв размер, не знаем. Но аз подчертавам мисълта си, че възвръщането на изследвания не трябва да стане за сметка на ония мероприятия, които са очертани да станат в старит предели на България.

Възвръщането на новите земи не може да стане с един замах — това да не се забравя. Тъй не ще могат да ни догонят за 1-2 или 3 години, а само след провеждане на един добре обмислен план, последователно, настойчиво и разумно, още повече, че войната е в ход, и окончателното разрешение на въпросите е далеч, може би. Аз изтъквам нуждата от създаване на един план, тригодишен или петгодишен, за устрояване на новоосвободените земи и приравняването им в стопанско и културно отношение към майката-отечество. И така правителството част по-скоро изработи такъв план. За сега ние трябва да дадем само най-необходимото за уреждане на основните устройствени служби, за създаване условия и нормализиране на положението в областта на стопанството, за подпомагане и урегулиране на производството, размяната и труда. Ние не бива още сега да хвърляме грамадни средства за разни мелiorации и други обществени строителства, освен най-необходимите, главно за свързване на нашата железопътна и шосейна мрежа с тая в новите земи.

Г-да народни представители! Действително в предложени на бюджетпроект аз не виждам да са предвидени кредити освен за неотложни нужди. Но все пак има разходи, с които може да се позачака. Така, например, аз мисля, че не е необходимо сега още да се откриват 24 околийски съдилища, които, убеден съм, че до края на годината едва ли ще имат дѣла за едно заседание в месеца. Тъй могат да бъдат намалени чаловища, както и областните съдилища. Аз не виждам, защо трябва да имаме областни съдилища в Гюмюрджина и Драма при паличността на областни съдилища в старит предели на България. Не е много спешно и неотложна нуждата да се откриват разни първостепенни и второстепенни мюфтийства, за които се предвиждат кредити. Съ този разход, колкото и да е малък, може също да се почака, поле до редовния бюджет, по полетни причини. Днес на никого не е претрупащо такива мюфтийства. Не знам, при паличността на множество други крепости и неотложни нужди и при неизвестността на утешителните ни отношения с Турция, какво може да налага днес да увеличим съществуващите мюфтийства, които отдавна трябваше да закрием.

Съ откриването на практически земеделски училища в Сърес и Кавала, на домашно-практическо училище в Прешово също няма защо да се бърза. Средното техническо училище в Ксанти също не е нещо много належащо. Техническия училища днес е наситил Господ у нас, и техници също. После, за кого правим всичко това? За ония, които утре, може би, ще трябва да изселат, за което след малко ще говорим.

Аз само примитивно посочвам някои разходи, които могат да бъдат съкратени, а има още много такива, г-да народни представители. Зная, че г-н министърът на финансите обича да му се говори за икономии, и вървам, че ще направи възможните такива и ще си вземе бележка от това, което казвам.

Г-да народни представители! Ние не бива също така да бързаме съ откриването на гимназии в ония земи, където българският елемент е умаломощен или измислен.

Тамъ ще трябва да се отдаде по-голямо значение на основното образование и чакъ след няколко години, когато младежта ще мине през курса на това образование, можем да помислим за откриване на нови гимназии. От тая гледна точка аз не одобрявам откриването на гимназия в Враня и гимназиални клонове в Пирот. Добре е, че, не се откриват гимназиални клонове в Ксанти, Драма и Кавала, както се възнамяваше в началото. Днес, когато в старит недра на България на много места има крепяла нужда от среднообразователни училища, и младежите са принудени да отиват в далечни центрове, за да получат своето средно образование, при оскудица и лишения, аз мисля, че на първо време и младежите от тия земи ще могат да бъдат прибирани в съществуващите днес по-близки или по-далечни гимназии, за да не става нужда да се откриват нови такива, поне на първо време. Това ще бъде стократно по-полезно от гледна точка и за тяхното по-бързо приобщаване към новите условия, защото ще бъдат поставени в една друга среда от ученици, закърмени с духа на старата майка-родина.

Все от същата гледна точка, аз не мога да одобря начина на подреждане учителския кадар. В новоосвободените земи бѣха преизплатени голям брой учители, които са били такива и при сръбския режим. За тях аз не искам да кажа, че са лоши, съмнителни, или неподготвени, или че не са достатъчно добри — аз принамам всички им добри качества — но все пак по-целесъобразно ми се струва, че би било добре там да се пратят учители из старит предели на България, а ония да бъдат за известно време използвани тук, за да свикнат с новите училищни условия, съ новия дух и с новите среди. Опрѣснителните курсове, които се устройат в някои градове за месец, два, три, съвсем не са достатъчни.

Преждевременно би било, г-да народни представители, все по смислително съображения, да се мисли за откриване на нов университет още сега в Скопие, само затова, че сръбите имали по-рано там такъв. Нека тамошната младеж да дойде при нас, да дойде по-напред между тукашната академическа младеж, да мине през нашата „Алма матер“, да се запознае с нашия научен и политически живот, да се съвмести и вживее в новата среда, от която досега е била не по свои вина откъсната. Но когато ще насаждаме нашата образователна система в новоосвободените земи, нека не забравяме, че тия наши усилия ще се съблещат, преди всичко, с един голям проблем — проблемът за малцинствата. Нека не си правим илюзията, че тия малцинства ние ще можем да ги претопим и асимилираме. Това е дълъг и мъчителен процес, а в нашите асимилаторски способности нека ни бъде позволено също да изкажем известни съмнения. Спрямо тях ние ще постъпим тъй, както те постъпиха с българските малцинства преди години. Този въпрос е особено важен за гръцките преселници в Западна Тракия, откъдето ще трябва да изселат не по-малко, по едно грубо пресметане, от 350-400 хиляди души. Тук проблемата трябва да се разреши колкото се може по-бързо, без умудвания, без голяма формалност и по възможност по най-бързата процедура. Според приблизителни данни — толи сведения, за голямо съжаление, нѣмаме — от Западна Тракия са изселени около 150.000 души, съгласно спогодбата Молдов-Кафандарис, която влезе в сила на 1 септември 1931 г. Съгласно сметките на българското и гръцкото правителства, салдото, дължимо от Гърция, която остана наш дължник, е определено от смѣселата комисия на 1.197.064.893 л., представляващо разликата между сумата 2.802.551.500 л., на колкото възлизат задълженията на гръцката държава, и сумата 899.072.500 драхми, равни на 1.605.486.607 л., на колкото възлизат задълженията на българската държава. От това салдо смѣселата комисия приспадна направените вече вноски за погашение на гръцката държава, възлизали на 142.352.101 л., плюс дължимите на българската държава за погашение на 31 юли 1931 г. от 25.333.849 л., която вноска бе прихваната срещу репарационната вноска, съгласно на българското правителство, или всъщност 167.685.955 л., и определени салдото, дължимо от гръцката държава, на 1.029.378.938 л. Изплащането на тая сума трябва да стане в 30 години, или 60 шестмесечни вноски. Поради направени по-късно възражения от гръцката държава за някои грѣшки, тези вноски бѣха намалени на 54 на обща сума 1.489.084.325 л. по това време. Още през сѣлата на 1932 г. гръцкото правителство откача из

иплащането на тия вноски, подъ предлогъ, че тѣ следва да се компенсиратъ съ дължимитѣ отъ насъ репарационни вноски, безъ да държи сметка, че това сѫ сметки отъ различно естество и характеръ, че единитѣ сѫ частни вземания, които държавата упражнява като мандатаръ на частнитѣ кредитори. Това задържане на вноскитѣ бѣ единъ произволъ, който по непотгностъ нѣма почти равенъ на себе си. Като се пресметнатъ лихвитѣ на това задължение, мисля 6%, днесъ гръцката държава ни дължи около 4 милиарда лева. Ето въ тая голѣма цифра ние ще потърсимъ разрешението на малцинствения въпросъ въ Тракия; тя много добре ни подсказва какво трѣбва да направимъ и то колкото се може по-скоро.

Въ сѣмъ духъ трѣбва да се разрешатъ и въпроситѣ съ сѣмъ малцинства, колкото и малко да сѫ тѣ. Въпросътъ за изселване на малцинствата е една важна и голѣма предпоставка на цѣлото онова строителство, което ни предстои въ новоосвободенитѣ земи, и затова трѣбва да му се отдаде всичкото внимание. На мѣстото на така изселенитѣ чужди малцинства ние трѣбва да възвърнемъ, преди всичко, изгоненитѣ и ограбенитѣ българи, да възстановимъ и да имъ предадемъ отнетитѣ имъ имоти и възстановимъ тѣхното цѣлѣноу нѣкога състояние, като, освенъ тѣхъ, на останалитѣ земи бждатъ преселени и настанени здравитѣ наши балканджии, които десетилѣтия наредъ се борятъ съ урвитѣ и синеитѣ за една шепа рѣжъ, второжени само съ силенъ духъ и окриляни отъ сѣбѣта въра за по-добри дни. Това преселване трѣбва да стане по реда и условията на специалния законъ, който наскоро приехме, принудително тамъ, където не може да стане доброволно. При новата обстановка сега този законъ може да претърпи известни измѣнения и допълнения, съ огледъ на по-бързо и ефикасно приложението и даване на още по-големи области на изселничитѣ.

Г-да народни представители! Паралелно съ всичко това ще трѣбва да се взематъ всички мѣрки за стопанско въздигане на тия изоставени краища, чрезъ подобреніе поминѣка на населението и създаване на условия за по-интензивно производство въ всички отрасли на земедѣлието, защото, както Македония, така и Бѣломорието, съ своитѣ благодатни полета, представяватъ чисто земедѣлски области. Въ Бѣломорието е съществувало още по време на гръцкия режимъ едно напълно дирижирано стопанство. Благодарение на това, на първо мѣсто тукъ е застъпено производството на зърнени храни — най-големъ процентъ засѣа пшеницата, а именно 70% отъ обработваемата площъ, а на второ мѣсто идватъ индустриалнитѣ растения. Добре застъпено растение въ Македония и Бѣломорието е памукътъ. Наложително е, обаче, да се увеличи и рационализира тази култура, за да се дойде до единъ значително по-големъ добивъ, за което сѫ валиде всички условия. Сусамътъ, ананасътъ и афионътъ заслужаватъ сѣщо голѣмо внимание, като рѣдки и скѣпи култури. Зеленчуковитѣ градини не сѫ застъпени добре, въпреки великолепнитѣ условия; тамъ зеленчукътъ е засѣданъ късно и не е билъ обработванъ добре. Сѣщо и овошарството е сѣсѣмъ слабо развито; въпреки превъзходнитѣ условия тамъ, къмъ този отрасълъ не сѫ проявени никакви грижи. Лозарството е сръдно развито, и тукъ предстои доста работа. Необходимо е разширение на маслиновата култура, която вирѣе доста добре въ Дедеагачко, Кавалско и стровитѣ Тасовъ и Самотраки. По време на гръцкия режимъ не сѫ полагани никакви грижи за поощрение производството на маслини въ тия мѣста, за сметка на поощрение това производство въ стара Гърция. Възможноститѣ за тая култура тукъ сѫ огромни. Броятъ на маслиновитѣ дръвчета трѣбва да се увеличи, като за тази целъ се използватъ диворастящитѣ такива, които ще бждатъ благоприятни, и, на второ мѣсто, трѣбва да се създадатъ държавни разсадници за произвеждане на маслиновъ разсадъ. При тия условия въ скоро време ние трѣбва да имаме собствено производство на маслини и хехтинъ, напълно удовлетворяващи нашитѣ нужди.

Превъзходни сѫ условията и за скотовѣдството. Въ Дедеагачко, Гюмюрджинско и Драмско се отглеждатъ късороги родопски говеда, които по нищо не отстъпватъ на нашитѣ. Овцевѣдството и козевѣдството сѫ добре развити, обаче, мѣкопереработването е въ първобитно състояние, мандритѣ сѫ примитивни и производството е лошо. Коневѣдството никакво, по въ замѣна на това има мулета и катѣри. Птицевѣдството е застъпено сравнително по-добре.

Риболовството дава днесъ препитание на много хора, но въ близко бждеще трѣбва да даде такова на още повече люде. Македонскитѣ есера, брѣговетѣ на Бѣлото море, устията на Марица, Струма и Места, а най-вече

Порто-Лагосъ, даватъ изобилна риба, достатъчна за удовлетворяване на цѣла България. Рибата у насъ не трѣбва да бжде вече луксъ, а насѣщна храна. На разнитѣ спекулативни машинани въ това отношение, отъ страна на разни наематели на рибното право и едритѣ търговци, трѣбва да се тури край, защото срамота и грѣхота е, когато рибата въ Ломъ върви на цена 10-20 л., тукъ въ София да се продава по 80-100 л. Не зная кой е виновентъ, но тукъ има нѣщо, което не е въ редъ. Главното комисарство по продоволствието, изглежда, че не се интересува отъ такива глупави животни, каквито сѫ рибитѣ, и се занимава съ уредбата на другитѣ въпроси.

Г-да народни представители! Често мѣсто отъ индустриалнитѣ растения въ новоосвободенитѣ земи заема тютюнотъ. Тукъ, особено въ Бѣломорието, се произвеждатъ най-хубавитѣ тютюни, на които никоя страна въ свѣта не може да съперничи. Ценитѣ, които сѫ били заплащани за тия тютюни въ Европа и Америка, сѫ били доста високи. Отъ гръцка страна сѫ се полагали доста голѣми усилия за тѣхното рекламиране на чуждия пазаръ, като особена дейностъ въ това отношение е проявилъ гръцкото „Бюро за покровителство на тютюнотъ“ и известниятъ охитенъ институтъ въ Драма, единъ отъ най-добре уреденитѣ.

Единъ народенъ представителъ: Не е върно.

Гаврилъ Ленковъ: Сѣщо такъвъ институтъ има и въ Прилепъ, който е игралъ не по-малка роля за подобряване тютюновото производство въ Македония. Закупуването на реколтата отъ 1940 г. отъ производителитѣ е започнало. Тази реколтата е много добре запазена и високо доброкачествена. Нейното закупуване се извършва въ Бѣломорието отъ германския концернъ „Реесмта“. Тамъ има отъ тая реколтата около 30 милиона килограма, отъ които 6 милиона килограма сѫ въ още неокупиранитѣ отъ насъ области. Имаше и около 50 милиона килограма отъ реколтата 1939 и 1938 г., които тютюнътъ е взелъ отъ германцитѣ, и около 30 милиона килограма отъ Македония, сѣщо взетъ като военна плячка. Производството на тютюнъ презъ 1940 г. въ Македония е било около 10 милиона килограма. Взетиятъ отъ германцитѣ тютюнъ и този, който сега закупуватъ, ще възлѣзе на около 90 милиона килограма. Закупуването доскоро ставаше на цени отъ 1939 г. и то на ока, а не на килограмъ, като не се даваше увеличението, реализирано въ старитѣ предѣли. Закупуването ставаше на три кантара, вмѣсто на единъ — максулъ, рефузъ и шкартъ. На много мѣста се е плащало съ окупационни марки, вмѣсто съ левове. Всичко това е понижало твърде много цената на закупуванитѣ тютюни. Нека не се забравя, че цената на тютюнотъ въ Бѣломорието е варирала отъ 100 до 120 драхми на килограмъ. Какви мѣрки би трѣбвало да се взематъ въ това отношение? Преди всичко, веднага трѣбва да се постигне съглашение съ Германия върху следното: българскитѣ фирми, тютюнови кооперации и Земедѣлската банка да участвуватъ въ закупуването на реколтата отъ 1940 г. за сметка на германскитѣ търговци, за да се подчертае по този начинъ и суверенитетътъ на страната, и авторитетътъ на българската власт; да се изключи участието на гръцкитѣ фирми; изкупуването да става въ левове по цени на реколтата отъ 1939 г., плусъ повишение, реализирано въ старитѣ предѣли, съобразно съ покачането на всички индустриални и не индустриални произведения; да се купува на единъ кантаръ; да се допусне конкуренция за наддаване между фирмитѣ закупчици; да се ускори купуването и вдигането на тютюнотъ, за да се стори пѣтъ на реколтата отъ 1941 г.

Г-да народни представители! Поради високото качество на тютюновото производство въ новитѣ земи, поради възможности за спекула и поради сигурнитѣ печалби, които се откриватъ за държавата, последната трѣбва да засили интервенцията си въ тая област. Нѣщо повече, този въпросъ повдига голѣмия проблемъ за въвеждане тютюновия монополъ изобщо, какъвто е съществувалъ въ бивша Югославия. Сѣображенията за въвеждане на единъ такъвъ монополъ ми се виждатъ твърде убедителни. Не отричамъ, че въпросътъ е сложенъ и деликатенъ, защото преди всичко се касае до голѣми парични сръдства, но все пакъ това не е въпросъ неразрешимъ, и сумата, сѣ която би могло да се започне, не е толкова колосална, както на пръвъ погледъ изглежда. Безспорно е, че успѣхътъ на това голѣмо дѣло ще зависи отъ начина, по който ще се организира, защото този институтъ може да се бюрократизира, но може да стане и единъ твърде полезенъ, гъвкавъ и цененъ инструментъ на производството и търговията на тютюновото производство. Държавата при една

добра организация ще може да печели надъ 600 милиона лева отъ монополизиране търговията на тютюна. При днешния режимъ на тая търговия, държавата фактически и формално върши сдѣлките съ тютюна, а търговците само получаватъ комисионитѣ, нѣщо, което го нѣма никъде. Щомъ като ние се стремимъ къмъ дирижирано стопанство, то таквъ единъ режимъ, който съществува днесъ, не памира никакво оправдание. Време е, следователно, държавата да вземе изключително въ свои ръце регулирането производството на тютюна и размѣната му.

Въпросът на подробности е, дали за тая цел могат да бъдат използвани кооперациите или закупуването трябва да стане непосредствено отъ органите на новата дирекция. Азъ мисля, че съ не повече отъ 1 милиардъ лева ще може да се тури началото на монополното закупуване, като първоначално само ще се авансира на производителите, да кажемъ, по 20-30 л. на килограмъ. Въпросъ на подробностъ е също, дали да се създаде нова дирекция или да се разшири тая на Храноизноса, дали да бъде къмъ Министерството на земеделието или къмъ Министерството на търговията, дали да представлява отдѣлна юридическа личностъ и пр. Азъ повдигамъ тоя въпросъ, който смѣтамъ, че е достатъчно добре напълнъ и чието разрешение въ тоя смисълъ ще намѣри голямо одобрение всрѣдъ народа.

Г-да народни представители! За всички тия отрасли на земеделието, за които току-що говорихъ, има предвидени суми въ настоящия бюджетопроектъ, и то въ минимални размѣри. Така, за почистване устията на рѣкитъ, за улесняване риболова е предвиденъ кредитъ въ размѣръ на 500.000 л., една сума, струва ми се, съвсемъ недостатъчна за тая целъ. Сжщо недостатъчна ми се вижда сумата за специалнитѣ отрасли: маслинови, лозови и други разсадници. Все пакъ добре, че тия нужди сж предвидени и, отчасти макаръ, ще бждатъ удовлетворени. Това говори, че въ идния бюджетъ на тѣхъ ще се погледне съ още по-голяма сериозностъ.

Г-да народни представители! Ето това е, съвсем накратко, обстановката въ новоосвободените земи, при която ще има да се прилага настоящият бюджетпроект. Но този бюджетпроект, както казахъ въ смѣто начало, неговото осъществяване засѣга не само тия земи, а и цялата национална общностъ, тъй като е въ много тѣсна връзка съ бюджета на държавата, както и съ допълнителния бюджетен кредитъ, който гласувахме наскоро. Бюджетътъ на държавата за настоящата година, както ни е известно, възлиза на 10.142.100.000 л., бюджетътъ на Главната дирекция на жѣлѣзниците и пристанищата — на 2.666.450.000 л., бюджетътъ на разнитѣ фондове на държавата 2.666.450.000 л., бюджетътъ на разнитѣ фондове на държавенъ бюджетенъ кредитъ, въ размѣръ на 4.289.300.000 л., но бюджета на фондоветѣ и Дирекцията на жѣлѣзниците още близу 1 милиардъ, или всичко презъ настоящата година, за правилното функциониране на държавното управление, ще сж потребни надъ 20 милиарда лева — една колосална цифра, която ни кара да се замислимъ, дали ще може да отговори на нашитѣ стопански възможности.

Г-да народните представители! Преди всичко аз не виждам тук, въ рамките на тая огромна цифра, както казах, да е предвидено няко излишно, ненужно, освен за задоволяване на най-необходимите и неизбежни нужди. Най-големият дял, безспорно, се даде на Министерството на войната, за разните бюджети на което са предвидени около 3 милиарда лева по редовния бюджет и към 2½ милиарда лева по извънредния допълнителен бюджет, а сега предлагаме още 2½ милиарда, или всичко за нашата армия през настоящата година ще бъдат изразходвани около 8 милиарда лева. Кой може да каже, че това не са нужди крайно належащи? Аз бих казал, че въ сравнение на онова, което се изразходва въ съседните ни държави за нуждите на войската, нашите разходи за тая цел са минимални. Като се прибави второто по големина перо, за държавните дългове — над 2 милиарда лева — става ясно, че почти половината от предвидените средства не ще отидат прѣко въ народното стопанство, и че това не може да не засили общата анемия въ това стопанство, настъпила преди военната конюнктура. Поради тия специални причини и поради общо действащите причини, ето съ няколко думи каква е картината на народното стопанство днес. Тая картина е неособено добра за по-нататъшните изводи, които искаме да направя.

Прощестъ на подемъ, който се наблюдаваше у насъ преди избухването на войната, е положително преустановенъ. Причинитъ за това сж общоизвестни. Преди всичко общиятъ стремежъ къмъ запасяване у населението не можеше да не се отрази прѣко върху равнището на ценитъ,

повишение, което бѣ ограничено, обаче, поради взетитѣ отъ правителството мѣрки. Въ областта на кредита се наблюдаваше сжщо едно разстройство. Разколебаното довѣрие всрѣдъ вложителитѣ се изрази въ началото на войната съ едно доста силно оттегляне на влоговетѣ. Това явление, обаче, наскоро бѣ сирѣно, и сжщитѣ влогове бѣха възврътати въ кредитната система.

Въ областта на вътрешната търговия се усвои системата на продажби въ брой, обстоятелство, което допринесе твърде много за разширение на паричното обращение и спадане курса на държавните ценни книжа. Наблюдаваме ограничение на частния вносъ, засилване на износа и теоризирание на парични сръдства отъ страна на населението. Значително голѣмѣтъ нужди за храна и облѣки на голѣмъ брой мобилизирани граждани наложи известни ограничения на частната консумация. Затруднения въ снабдяването и всяко казано дотукъ се отрази върху стопанското състояние на страната и наруши съществено съществуващото равновесие. Благодарение на това, имаме едно нововъзникване на ценитѣ на стокитѣ, и то различно по размѣръ за отдѣлнитѣ групи. Условиата на стокообмѣна между селото и града се влошиха, особено за селския производител и консуматоръ, както и за голѣмата частъ отъ населението, което получава опредѣлени парични доходи — чиновници и работници. За възстановяване на така нарушеното стопанско равновесие правителството взе редица мѣрки въ областта на ценитѣ, търговията и възнаграждението на труда, но, вършитъ всичко, то все още съществува и продължава. Предстоятъ нови и още по-решителни мѣрки. Чрезъ сключване на редица колективни договори действително се подобриха значително надницитѣ на занаятчийскитѣ и индустриални работници, въ всѣкъ случай по-голѣмо отъ сръдното увеличение на чиновническитѣ заплати, което се даде съ бюджета на държавата. Съ последното увеличение на ценитѣ на монополнитѣ земеделски произведения отъ новата реколта, както и настъпното общо увеличение на всички земеделски произведения, положението на производителя-земеделецъ се значително подобрива. Съ това ножицата на ценитѣ на земеделскитѣ и индустриални произведения се приближава до равнището си отъ 1939 г., т. е. отпреди избухването на войната.

Дали ще може да се запази и докога това съотношение — този въпрос стои под знака на много неяснотини. Затова нашата предстояща задача е по-скоро, при така достигнатото отношение на цените на продуктите от индустриален и земеделски произход, да можем да повишим покупателната възможност особено на оная част от населението, която има определени парични доходи във формата на заплати и работнически надници. Общо за периода от месец август 1939 г. до февруарий 1941 г. индексът на посрещането на цените на едно се е покачил съ 32-9%, а индексът на цените на дребно — съ 37-2%. През същия период от време жилищата на цените на вносите и на износите стоки се е затворила във полза на вносите и въ вреда на износите съ 51-7%.

Повишаването срещу непрекъснатото посрещане на живота, както казах, наложи увеличение на надниците и заплатите. Като сравним, обаче, това увеличение съ повишеното посрещане на живота, изразено въ текущо казаните цифри, ние виждаме какво голямо несъответствие се постига и доколко платежеспособността и покупателната възможност на тия категории е силно понижена, като по тоя начин изниква на пръв план въпросът за по-нататъшното увеличение на работническите и чиновническите заплати и надници. Такова увеличение, изглежда, че правителството е готово да го даде. Засега то го дава на чиновниците въ новоосвободените земи, заплатите на които се увеличават съ 20-30%. То трябва да бъде, обаче, общо, а не само за тия чиновници, за които досега по новия допълнителен бюджет се предвижда. Аз не намирам къде е смисълът и целесъобразността за такова такова специално отношение към тия чиновници. Мотивът сигурно е тоя, че положението въ новите земи досега не било напълно нормализирано, че животът там бил по-сложен и пр. Тъзи съображения не ми се виждат особено издържани. Не съществуват повече никакви привилегии животът там да бъде по-сложен, щом като съществително на държавата съ всичките му закони и наредби, урегулиращи и производство, и размяна, е напълно установен и там. Тъзи наредби и закони съ еднакви и за тук, и за там. Прижитъ на правителството за новоосвободените земи дори въ много отношения съ по-големи. Не може и не била да се говори вече за специални условия въ новоосвободените земи.

Но откъде могат да се намерят средства за едно общо увеличение на заплати и надници? Азъ все си спомням думите на нашия уважаем министър на финансите, казани въ експозитото му по бюджета на държавата за настоящата година: „Магическия въ областта на финансите няма и не може да има. Два са пътищата: единият лесен и удобен — пътът на инфлацията, но много опасен, и другият стръмен, мъчен, непопулярен — пътът на поносимите и социално по-справедливо разпределените данъци, вътрешни заеми, стокови кредити и, на последно място, валоризация на златните наличности въ емисионните банки.“ Правителството е отдавна избрало втория път и досега го е следвало, без да е изчерпало още всички ти очертани от г-на финансовия министър възможности, и които то запазва може би за по-тежки времена, които, не дай Боже, може да настанат.

Но откъде могат да се намерят необходимите средства днес и откъде ги намира министърът на финансите, за да ни поднесе този бюджетопроект така точен, ясен и уравновесен още на пръв поглед и дали по същия път не би могло да се направи нещо за общо увеличение на чиновническите заплати, за което увеличение на заплатите азъ пледирам? По този допълнителен бюджетен кредит, съ който се занимаваме днес, разходите се покриват по един начин, който въ никакъв случай няма да влоши състоянието на нашето стопанство. Ние виждаме съ каква леснота и дори ентузиазъм се покрива вътрешният заем, този произведените на който 1.500.000.000 л. ще попълнят разходите по настоящия бюджетен кредит. От новите земи, по силата на редовното и нормално вече функциониране на живота, ще постъпят 2.780.000.000 л., и сто въ въпросът разрешен — без инфлация, без увеличение на данъци, без каквито и да било нови тежести. Дано само, г-да народни представители, тия 2.780.000.000 л. действително постъпят, защото иначе ще трябва да се направят по-големи икономии по разходите по редовния бюджет, а това не може да не даде своите отрицателни отражения. Като гледам колко са обидливи и изтощени тези краища, азъ много се съмнявам въ това, и то само за тая година, като дълбоко възравам, обаче, че при едно нормално положение тези новоосвободени краища въ много скоро време стократно ще се отплатят на държавата за грижите и средствата, които днес ти дава. Но нека не забравяме, следователно, че държавата ще има един ден значителен приход отъ еднократния данък върху имуществата на еврейци, който вчера гласувахме и който сигурен приход ще бъде един резерв, който, азъ възвам, ще може да послужи и за онова общо увеличение на заплатите, за което току-що говорих.

Г-да народни представители! Едно такова общо увеличение на покупателната възможност на земеделското население, чрез повишението на цените на земеделските произведения, на чиновници и работници — чрез увеличение на заплатите и надниците, ще даде отражение и за другите стопански категории. Тогава ние ще можем да гледаме на бъдещето още по-спокойно. Азъ говоря, обаче, само за едно относително спокойствие. Пълно спокойствие ние не можем и не бива да имаме, защото времената са тежки, несигурни и съдбоносни.

Придобивайки тези земи, нашата грижа и нашата отговорност става много по-голяма. Сега се налага по-засилена бдителност, по-голям творчески замах, по-активно напрежение. Тези нови бисери, обаче, нека не забравяме, че ги слагаме въ един сиромашки, малко позитивен джоб, и за да не треперимъ всеки ден заради тях, този джоб трябва да се позатегне и закръпи. Ние не бива да бъдем слепи предъ всички ония бъдещи опасности, на които можем да бъдем изложени, предъ утрешните козни и алчни апетити отъ страна на близки и далечни, към злото, завистта и алчността, които ще бъдат устремени към нас отъ враговете на народа ни и към олититите им да понижат или спрат нашия национален възход. За да можем да гледаме спокойно и гордо надъ всичко това, ние трябва да заявнемъ действително въ всъко отношение, ние трябва въ новите и разширени вече граници да създадемъ силна, здрава и мощна държавна организация — организация на социална справедливост и стопански подъем, очистена отъ ръждата на всякакъв бюрократизъм и ориенталщина, където всеки да знае своето място, своите задачи и цели; държавна организация, въ която всеки гражданин, отъ най-малкия до най-големия, да бъде обладаващ отъ свѣтлото и благородно вдъхновение за творчество и напредък, за културен и стопански просперитет, въ

която нашата интелигенция да се засме съ най-чист ентузиазъм въ една чиста апостолска работа — и въ училището, и въ казармата, и въ държавното учреждение, и на улицата. Въ тая разширена и обновена държава ще трябва да се чувствава едно силно, волено и творческо начало, около което народътъ съ доверие да се сплоти като едно цяло. Всеки представител на държавната организация — малък или голъм — ще трябва да стане една животрепуща молекула, излъчвайки сила и енергия. Стига ания, стига отпуснатост, стига инертност, стига предоставяне на времето да върши онова, което е само въ сферата на нашите възможности! Какъ да се запалимъ отъ новата въра и отъ новия дух, които днес тласкатъ велики народи къмъ небивал възход, какъ да стегнемъ нашата държавна сграда, какъ да засилимъ основите ѝ, за да могатъ тя да издържатъ новата надстройка, която сега слагаме чрезъ този допълнителен и извънреден бюджет, какъ да извадимъ прогнаният стълбове и ги замънимъ съ нови — сто задачата на утрешния ден, на която трябва да се погледне съ най-голяма загриженост и сериозност. Въ близко време ние трябва да импонираме на нашите съседи, път и на всички останали държави, не съ нашето териториално разширение само, а съ една мощна и здрава морална и материална сила, чрезъ една стегната, творческа и целесобразна стопанска система и съ един културен пресвѣт. Предстои, следователно, тежка, отговорна и непрекъсната работа въ това направление не чрезъ палиативи и лутаници, не чрезъ пресловутата ориенталска бавност, а съ бързо темпо и съ всичката динамика на новото революционно време, което живѣемъ. Ние не бива да заспимъ на успѣхите, които имаме, и да оставимъ времето да ни затрупа съ своята сивкава пепел, както това стана съ нашата съседка бивша Югославия. Ние сме народъ млад, жизнен и трудолюбив. Съ такъв народъ чудеса се правятъ. Нужни са само творци, апостоли, водачи. И тяхъ ги имаме, и не са потребни много усилия да ги откриемъ и помъримъ изъ безбройните гънки на нашата обществено. Добър народъ не може да не създаде добри водачи. Той ги има днес, ще ги има и утре.

Съ тая въра и съ пожелания за непрекъсната усилен, смислена, творческа и вдъхновена служба, изпълнена съ чувството за обществена отговорност, ние ще гласуваме предложението на бюджетопроекта, надъвайки се, че той ще оправдае тия наши надежди, за да можемъ действително въ близко време да се поздравимъ съ плодетъ на тоя благословенъ трудъ и съ достатъчно изпълнен дългъ къмъ Царь, родина и народъ. (Ръкоплъскания)

Председателъ Христо Калфовъ: Има думата народниятъ представител г-нъ Спасъ Ганевъ.

Спасъ Ганевъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Страната ни и свѣтътъ преживяватъ времена съдбоносни, времена, които ще дадатъ своето отражение не за десетки години, а за много по-дълго време. Бурята профуча близо край насъ, за да замлъкне нѣкъде край Критъ, да зафуци наново днесъ всрѣдъ далечния северъ. При тая грандиозна война и грандиозна борба, която се води днесъ въ името на новъ редъ на нѣщата, всичко онуй, което разискваме тукъ, всичко онуй, което ще споменемъ и което ще се помъчимъ да оправимъ, на всички ни, не само тукъ въ залата, но и въпъ, изглежда твърде малко, твърде дребно затуй, защото голъми са събитията, които преживява днесъ свѣтътъ, и мъчно е днесъ да заинтересуваме и себе си, и другите. При все туй дългътъ ни налага да се опитаме да допринесемъ нещо за по-доброто разрешение на задачите, които се поставятъ предъ Народното събрание.

Г-да народни представители! Десетки години назадъ се даваха жертви, както въ предѣлите на днешна България, тъй и въ голъмитъ предѣли, неуставени още, на днешна България. Жертви се дадоха и въ нѣколко кървопролитни войни, водени отъ нашето отечество, все въ името на обединението, което днесъ имаме. Жертва най-после дадоха и нашите днешни съюзници, нашите постоянни приятели отъ нѣколко десетки години — войниците и синовете на великия Райхъ. Въ резултатъ, ние имаме днешното обединение, имаме събрани подъ покрива на българската държава ония части отъ Балканския полуостровъ, където се чува българска речъ. Съ бюджета, който ни предстои да гласуваме, ние ще дадемъ изразъ само на едно задължение къмъ новоприбавените къмъ нашето отечество земи — задължението да се погрижимъ за материалния напредъкъ въ тези части отъ нашето отечество. Това е тѣсната задача, която ни е поставена сега да я разрешимъ.

Споменавайки за тия жертви, неволно си спомням за времната, които преживяхме в 1918/1919 г., и за всички онуй, което последва тия години, за да дойдем до днешния ден. Ровейки се в дневниците на Народното събрание, азъ оставам учуден от куража и възра, които съимали нѣкои наши държавници в ония тежки времена, времена на отчаяние и покруса, които бѣха обладали българския народъ. Между другото, намирамъ в едно ноемврийско паметно заседание на Народното събрание следните думи, казани от единъ голѣмъ нашъ държавникъ, сега вече покойникъ: „Съ трудъ, прочее, добросъвестенъ и постояненъ, съ чувство на миролюбие, съ съзнание пълно, че нашата кауза е права и че въ свѣта съвѣстѣта на хората нѣма да престане да действа тѣй, както тя е действувала презъ вѣковетъ, винаги все въ полза на доброто и винаги противъ злото, ние ще можемъ да прекараме и днешниятъ мѣсечини и ще можемъ да дочакаме по-благоприятни дни за България и нейното право дѣло. Тая е мисълта и тая е надеждата, която ме крепи въ тия тежки изпитания, които преживяваме. Съ нея азъ не бихъ искалъ да се раздѣля и съ нея призовавамъ азъ да се не дѣли никой въ България. Пакъ казвамъ: съ трудъ и постоянство България ще доживѣе по-честити дни отъ тия, които прекарва сега.“ И действително, благодарение на такива куражни мъже и на други, които ги последваха, винаги съ гордо чело, винаги въ трудъ и постоянство, винаги съ надежда за по-добро бъдеще на България, ние стигнахме до него съ съдействието, разбира се, и на нашитѣ съюзници и на нашитѣ приятели. Дотукъ имаме получено това, което върваме и дълбоко вървахме, че е наше. Отъ тукъ нататкъ ние ще трѣбва да покажемъ съ нашитѣ грижи, че то действително е наше, че то ни е мило, че нашитѣ грижи къмъ него не могатъ да бъдатъ други, освенъ такива, каквито полагахме къмъ насъ самитѣ.

Следъ тѣзи нѣколко общи думи азъ ще пристѣпя направо къмъ въпроса, който е поставенъ за разглеждане. Извинявамъ се, че пакъ ще трѣбва да отегча Събранието съ нѣкои цифри, както и при други случаи съмъ правилъ това, когато съмъ ималъ възможностъ да се изкажа по бюджета.

Допълнителниятъ бюджетъ на държавата възлиза на 4.289.300.000 л. Той е за 5 месеца. Пресмѣнемъ ли разходитѣ за една година, ние ще получимъ 10.300.000.000 л. като въроятна цифра на бъдещия бюджетъ за тия земи, ако, разбира се, грижитѣ бъдатъ изразени въ крага на същитѣ материални сръдства, които днесъ се отпускатъ.

Дълга да направя следната бележка. Днесъ се отпускатъ нѣкои извънредни суми за строежитѣ, които суми, ако искаме да завършимъ работата, която ще се почне сега, ще трѣбва да се повторятъ и въ идните бюджети. Или, съ други думи, ние не можемъ да очакваме едно намаление отъ 10-тѣ милиарда лева при бъдещитѣ бюджети, съ изключение, може би, при мирно време, когато ще трѣбва да очакваме евентуално намаление на военнитѣ кредити.

Като спаднемъ отъ общата сума на предложенния бюджетъ сумитѣ, които се отпускатъ за Министерството на войната — по които нито трѣбва, нито е необходимо въ днешнитѣ времена да се говори, тѣ сѣ една необходимостъ за момента, искани сѣ и тѣ трѣбва да бъдатъ дадени — които суми, събрани за всичкитѣ учреждения, които сѣ по ведомството на Министерството на войната, възлизатъ на 2.500.000.000 л., за другитѣ нужди, предвидени въ допълнителния бюджетъ, оставатъ 1.789.000.000 л.

Не съмъ ималъ възможностъ да проуча въ подробности бюджета, за да направя нѣкои сравнения, и затова ще се задоволя да отбележа само онова, което краткото време, съ което разполагахъ, ми даде възможностъ да установя.

Ще трѣбва да направя една забележка, че е мѣчно днесъ да се ориентира човѣкъ по текстовѣта на параграфитѣ, защото въ тѣхъ сѣ дадени само началнитѣ думи, и ако човѣкъ иска да се справи какво точно обхващатъ тѣзи параграфи, би трѣбвало да прави сравнения съ редовния бюджетъ на държавата — нѣщо, което въ краткото време, съ което разполагахъ, бѣ почти невъзможно. Най-голѣмиятъ кредитъ, който се отпуска, е кредитътъ за администрацията и полицията, въ размѣръ на 633.000.000 л. Обаче тутакси трѣбва да направя една бележка, че отъ тѣзи 633 милиона лева ще трѣбва да се спаднатъ 500-тѣ милиона лева, които сѣ предназначени за поддръжане на войнискитѣ семейства — наложено пакъ отъ особеното време, въ което живѣемъ — и 5-тѣ милиона лева, които сѣ предвидени за обществени бѣстѣния. Въ такъвъ случай за администрацията и полицията оставатъ 128 милиона лева. Или, ако отъ общата сума, която по-рано споменахъ, 1.789.000.000 л., получена следъ

като се спаднатъ разходитѣ за Военното министерство, спаднемъ тѣзи 505 милиона лева, които се палятъ отъ особеното положение, въ което се намира сега страната, за редовнитѣ нужди оставатъ 1.284.000.000 л. Ако сметемъ, че и вноската, която се прави на Главната дирекция на строежитѣ, е една извънредна вноска — а тя трѣбва да бѣде гледана като такава, защото следъ нѣколко години, следъ като се уредятъ въпроситѣ съ съобщенията и свързането на новитѣ области съ старитѣ предѣли на страната чрезъ нови желѣзопѣтни артерии и пѣтища, тя нѣма да бѣде необходима — за отправление на редовния животъ въ земитѣ, които сѣ присъединени, остава сумата 853.300.000 л. Въ тѣзи 853.300.000 л. за заплати е определена сумата 237.479.000 л. Въ тая сума азъ съмъ включилъ само кредититѣ за заплати и кредититѣ за порционални пари; кредититѣ за дневни, командировачни, безотчетни и пр. не сѣ включени въ тая сума. Така взета тази цифра само за заплати, тя прави 28% отъ сумата за редовнитѣ нужди, тѣй както бѣ установена отъ мене. Ако се взематъ предвидъ и другитѣ възнаграждения — възнагражденията за личния съставъ, безъ тия за надничаритѣ — сумата за заплати ще възлѣзе на 33% отъ общата сума.

Ще си позволя да се върна къмъ бюджета за 1941 г., по който ние гласувахме необходимитѣ кредити за Добруджа, която вече се присъедини къмъ майката-отечество. Тогава ние допустнахме едно увеличение въ броя на държавнитѣ служители съ 11%, които процентъ приблизително съответствуваше на процента на населението и на плеткостта, които присъединихме къмъ нашата страна. Тогава по редовния бюджетъ броятъ на служителитѣ на държавата се увеличи съ 6.509, за да бъдатъ увеличени сега съ 16.810, тѣй както сѣ дадени въ бюджета. Отъ тѣхъ, обаче, трѣбва да се спаднатъ 1.714 служители на Военното министерство. За другитѣ служители оставатъ 15.096, безъ фондовѣтѣ. По фондовѣтѣ ще имаме едно увеличение отъ около 1.700 души. Ако направимъ едно изчисление въ процентъ къмъ съществувашитѣ сега служители по редовния бюджетъ за същитѣ министерства и дирекции, както тѣ сѣ дадени въ бюджета, има едно увеличение на персонала съ 21-2%.

По сведенията, които вземамъ отъ чуждѣ източници и които днесъ сѣ повторени въ в. „Зора“, площта на България въ настоящия моментъ, съ включването на Бѣломорието и на Македония, при неокончателно определенитѣ граници, отъ 110.000 кв. км., обхващащи България съ Добруджа, се уголѣмява на 160.000 кв. км., а населението отъ 6.700.000 става 9.115.000 жители. Или, изразено въ проценти, увеличението на повърхността е съ 45%, а на населението — съ 37%. Или средно въ тия две отношения увеличението е около 40%.

Ако искаме да установимъ по-голѣмо ли е или е по-малко увеличението на броя на служителитѣ сега въ сравнение съ увеличението на броя на служителитѣ, което прокарахме съ бюджета отъ 1 януарий 1941 г., ще констатираме, че днесъ увеличението е по-малко. Ние винаги сме констатирали, констатирали го е и самиятъ г-нъ министъръ на финанситѣ, че служителитѣ въ страната ни сѣ много и броятъ имъ не отговаря на работата, която иматъ да вършатъ; че тѣ биха я извършили съ голѣмъ успѣхъ, ако си дадатъ малко повече трудъ; че тѣ не сѣ преуморени, както искатъ да се представятъ, и че една частъ отъ работата, която предстои да се извършва въ новоприсъединенитѣ земи, може да легне на плещитѣ и на служителитѣ отъ довчерашна България. Въ това отношение съ настоящия бюджетъ ние сме направили крачка напредъ къмъ едно косвено намаление на персонала. Тая констатация трѣбва да ни радва и трѣбва да бѣде подчертана.

По заедно съ туй, азъ трѣбва да кажа, че тукъ можеше да се отиде малко по-нататкъ. Г-нъ министърътъ на финанситѣ навремето каза — и азъ никогато нѣма да забравя тия неговѣ думи, сподѣлямъ ги и ги повтарямъ винаги — че това, което вършатъ нашитѣ държавни служители, 120.000 души на брой, сигуренъ съмъ, биха могли да го извършватъ 80.000 души. Азъ съмъ сигуренъ въ това отношение, а вървамъ, че и всички ние сѣ сигурни. И въ това отношение ние можехме да раздѣлимъ нашитѣ канцеларии, но не го сторихме. Сега вече най-безболезнено можемъ да го сторимъ. По-рано, за да направимъ съкращение на персонала, ние трѣбваше да освобождаваме отъ длъжностъ, а сега, като увеличимъ само малко персонала, като му дадемъ по-голѣми заплати, ще взискваме отъ него да работи и повече; въ всѣки случай не повече отъ онова, което се работи въ частнитѣ предприятия, или въ ония предприятия, въ които персоналитѣ се държи здраво въ ржце.

Д-ръ Георги Липовански: Г-нъ Ганевъ! Чл. 4 отъ законопроекта разрешава тоя въпросъ.

Спасъ Ганевъ: Ще дойда и до него. Нѣма нужда да ми напомняте. — Чл. 4 е едно платоническо пожелание, което и азъ, като министъръ и като участникъ въ управлението, съмъ си го отправялъ — персональтъ да се намалѣва съ 5% или съ 10% презъ течение на годината. Но туй намаление презъ течение на годината никога не е идвало и нѣма да дойде. То може да дойде само когато вие или когато законътъ заповѣда: презъ годината персональтъ ще се намали съ 5%, или отъ новопредвидениятъ длѣжности 5% или 10% нѣма да се заематъ, освенъ съ разрешението на Народното сѣбрание. Тогава действително ще бѣде туй. И безъ чл. 4 азъ твърдя, че министритѣ, ако оставаше само на тѣхъ, безъ натискъ, могатъ да уволнятъ въ такъвъ размѣръ служители и да не ги замѣстватъ. Никой не задължава министра, следъ като уполни, да замѣства. Въ всѣки случай това е едно платоническо постановление въ закона. Съ него или безъ него нѣма да стане нищо, освенъ ако министритѣ не кажатъ: ще го направимъ, и въ действителностъ го направятъ. Това е то положението.

Обаче случаятъ не е таквъ. Намалението би могло да стане само съ едно императивно постановление. Нека да си ги намалятъ тѣ отъ които шатъ длѣжности. Въ всѣки случай ние сме съ претѣлвани канцеларии. Азъ го твърдя това, твърдѣлъ съмъ го и тогава, когато съмъ билъ министъръ. Имаше и увеличения, приемамъ това. Мислилъ съмъ се да не допускамъ увеличения. Но напорътъ е билъ за увеличение. Веднажъ заминаги ние трѣбва да се справимъ съ това положение. Ето защо азъ казвамъ, че днесъ една крачка напредъ, макаръ и малка, е направена.

Предговорениятъ каза, и азъ ще кажа сега; защото е тази година, напримѣръ, техническо училище въ Ксанти! Може би за догодина, за следващата то ще бѣде необходимо. Но кой ще отиде тази година да учи въ Ксанти? Мислите ли, че другитѣ въпроси, свързани съ Бѣломорието, ще бѣдатъ разрешени? Никой отъ тукъ нѣма да отиде. Условиата и мѣстото, отъ което говоря, не ми позволяватъ да кажа, че отъ тамъ нѣма да го попълнятъ. Но не е таквъ въпросътъ само съ училището въ Ксанти. Азъ говоря за него, защото го зная. Отъ предговорениятъ, обаче, се изреди цѣлъ списъкъ — нѣма защо да се повтаря. Той даде много примѣри. Може би да е пресилилъ нѣщо, но я половината отъ това, което е казалъ, да е истина, да е възможно, все пакъ трѣбва да вземемъ мѣрки.

Азъ нѣма да се спрамъ по-нататкъ, но понеже споменахъ за вѣнската, която се прави за бѣденцитъ строежи отъ 430 милиона лева, предвидена въ бюджета на държавнитѣ дългове за Главната дирекция на строежитѣ — 230 милиона лева за пътища и 200 милиона лева за нови железопѣтни линии — едно пожелание само ще отправя. А то е: нека се направи всичко възможно, съ твърда ръка да се преодолеятъ ония прѣчки, които днесъ неминуемо следватъ строежитѣ, но строежитѣ да трѣбватъ въ побързо темпо. Нека се изостави следващата досега политика на разпѣляване срѣдства по всички посоки, не само защото срѣдствата ни сѣмъ оскудени, но защото при разпѣляването никога нѣма да стигнемъ до постройката на артерии съ по-голямъ длѣжина. Азъ не отричамъ, че нуждитѣ по всички краища сѣмъ голѣми, но трѣбва да имаме съзнанието, че не можемъ да задоволимъ нуждитѣ въ всички краища едновременно. Въ туй отношение Министерството ще трѣбва да направи съответното, за да установи една планомерна политика. И за лишенъ пътъ азъ бихъ помолилъ, на всичко онова, което предстои да се строи споредъ единъ 3, 4, 5 или 6-годишенъ планъ — за колкото ще години да е — да му се даде гласностъ, за да може да бѣде чуто, узнато, видѣно, преценено и евентуално коригирано, ако, не дай Боже, има нужда отъ корекция.

По-нататкъ по въпроса за строежа азъ нѣма да се спрамъ, макаръ че би могло много да се каже. Разчитамъ, че тѣзи, които ще говорятъ следъ мене, ще иматъ добрината да застъпятъ този въпросъ.

Днесъ ние нѣма да говоримъ специално по приходитѣ. Положението е ясно. Отъ едната страна е заемътъ, отъ другата страна е изостаналото неизразходвано. За нови тежести нѣма да говоримъ, защото тѣхъ сме ги предвидили въ финансовитѣ закони.

Говорейки за бюджета, безъ тукъ да му е мѣстото, искамъ да спомена нѣколко думи и за ценитѣ, които днесъ иматъ продуктивитѣ отъ първа необходимостъ въ нашата страна, специално въ старитѣ предѣли, като знаемъ, че отататкъ тѣ сѣмъ още по-голямъ, въпрѣки всички административни мѣрки, които се взематъ, и ще бѣдатъ голѣми дотогава, докогато не се организира едно редовно и планоново снабдяване съ припаси тѣзи части отъ нашата угледѣна държава. И ако държавата, която днесъ се е нагърбила съ всички видове грижи, намира, че не може да се справи съ снабдяването, азъ си позволявамъ — безъ да имамъ претенцитѣ да бѣда специалистъ, нито даже и най-малко да разбирамъ отъ подробноститѣ на снабдяването — да препорѣчамъ следното: ако държавата не може да понесе този товаръ, по една или друга причина, нека повлѣгне малко частната инициатива и да използва съответнитѣ съсловия, поне по отношение на снабдяването на новитѣ присѣдени земи. И мисля, че въ това отношение, като запази контролата за себе си, тя ще успѣе да снабди много по-рационално и много по-бързо съ припаси частъ отъ страната ни, защото нуждитѣ тамъ сѣмъ крепящи — вие ги познавате, познаватъ ги и господа министритѣ. Въ всѣки случай мѣрки се налагатъ. Ако досегашнитѣ мѣрки не даватъ възможностъ да се разреши тази задача, нека се смѣни нѣщо, но да се направи, защото тѣзи работи създаватъ и настроения, и неприяности, и предизвикватъ известни хора, които сѣмъ наклонни къмъ печалби, често и тѣ и държавни служители, да се опитватъ да вършатъ търговия, а въ туй време търговцитѣ да не вършатъ търговия. По-добре е да се опредѣли на всѣкого мѣстото, ако държавата сама не може да върши това.

Тукъ си позволявамъ да кажа: нека се надникне въ ония разпореждания, които многобройнитѣ комисари даватъ въ новитѣ земи — нѣма да ги цитирамъ — нека се попрочетатъ, и азъ увѣрявамъ г-на министра на търговията, че ще намѣри много нѣща, които ще трѣбва да коригира. Мене ми е неудобно да цитирамъ известни разпореждания, но въ тѣхъ бихте намѣрили много нѣща, които съ право биха заели пѣсокъ отъ колонитѣ на „Щурецъ“. Говоря за разпорежданията на мѣстни повоназначени органи. Азъ имамъ въ себе си заповѣди, които малко биха ни разсмѣли, ако започна да ги чета. Или трѣбва да се намѣратъ подходящи хора да се турятъ тамъ, които да разбиратъ какво вършатъ и какво разпореждатъ, или, ако ги нѣмаме, по-добре хичъ да ги нѣмаме и да оставимъ работата да се върши отъ частната инициатива подъ контрола на Министерството на вътрешнитѣ работи.

Но засегнахъ въпроса за ценитѣ. Трѣбва да направя констатация, че ние далечъ се отдѣлихме отъ оня процентъ на поскупяване, който се цитираше. Отъ печатанитѣ таблици се вижда, че, при индексъ 100 за ценитѣ презъ 1934/1935 г., имаме за месецъ февруарий 1941 г. следнитѣ кръгли индекси: птени — 206, 242, 139; месо — 175, 169, 222, 183; мазнини животински — 175, 201, 233. Липно е да ви ги чета повече. Всѣки може да ги прочете. Едно е ясно: поскупяването расте. Възнагражденията и печалбитѣ въ това време — поне на обикновено платенитѣ хора — стоятъ на старото ниво или сѣмъ много малко увеличени. За чиновницитѣ се говори, че ще бѣде може би възможно да бѣдатъ подпомогнати, ако се намали броятъ имъ. И азъ мислѣхъ, че сега въ този бюджетъ нѣмаме да предвидимъ таквъ голѣмъ чиновнически кадръ, за да подбѣримъ още заплатитѣ на чиновницитѣ, макаръ че имъ се даде известно увеличение по текущия бюджетъ. Повишението на чиновническитѣ заплати, повишението на работническитѣ заплати, повишаване на ценитѣ — то е безконечно витло.

Въ туй отношение мене никога не може да ме утеши — вѣрвамъ и васъ — твърдението, че има страни, въ които положението е много по-лошо. Въпросътъ е, има ли у насъ обективни причини да бѣдемъ толкова лошо. На този въпросъ азъ не мога да дамъ отговоръ, защото нѣмамъ данни, но предполагамъ, че у насъ нѣма обективни причини да бѣдемъ толкова лошо. Въмѣсто да допустимъ покачването на всичко, трѣбваше да намѣримъ начинъ да го задържимъ, да го спремъ и да го пуснемъ само тамъ, където то е наложено отъ обективни причини. Иначе, съ увеличение на работническитѣ надници, на чиновнически заплати и съ повишаване на ценитѣ и въвеждане на нормировки ние ще стигнемъ до все по-голямъ и по-голямъ цифри.

Г-да народни представители! Ние страдаме отъ много разпореждания, както започнахме да страдаме и отъ много закони. Нѣма да давамъ примѣри. Не сѣмъ нито разпорежданията, нито законитѣ, които ще уредятъ тия въпроси. Разпорежданията трѣбва да бѣдатъ по възможностъ по-малко, добре обмислени и проведени съ твърда ръка. Ежедневнитѣ корекции, ежедневнитѣ промѣни въ

разпорежданията, постоянното пълнене на „Държавен вестник“ с промѣни въ ценитѣ и т. н., водятъ къмъ една нула. Нито може нѣкой да ги следи, нито може нѣкой да ги провѣрва. Казва се: нека гражданството да ги следи. Е, че какъ да ги следи? Азъ, който се интересувамъ горе-долу отъ тия въпроси, не мога да проследя всички заповѣди и разпореждания, защото тѣ постоянно се мѣнятъ, а камоли гражданството, което отива да си купи половинъ килограмъ захаръ или нѣщо друго.

После, има разпореждания, за които не е известно сѫ ли въ сила или не. Азъ ще спомена само за едно такова разпореждане. Напримѣръ, азъ не зная дали мазинитѣ се купуватъ съ купонъ или свободно, но зная, че на пазара се продава всѣкакво масло безъ купонъ. Ако действително нѣма причини да се продава съ купонъ, нека се махне купонътъ за него; ако пъкъ има причини, нека се каже, че никой не може да го продава безъ купонъ. Въ всѣки случай официално мазинитѣ се продаватъ свободно по всички пазари — „Женски пазаръ“ и не зная какви си. Не искамъ да виня никого, но многото разпореждания доведатъ работитѣ дотамъ, че нито не се изпълнява нито отъ едната, нито отъ другата страна.

Каго говоримъ за обмислени разпореждания, нека да се спра на едно друго разпореждане, безъ да говоря по същността на работата. Вчера спомена нѣкой тукъ — пъкъ и вънъ много граждани ми казаха, а и азъ самиятъ си го казвамъ — за разпореждането да се отнематъ телефонитѣ и радиоапаратитѣ на лицата отъ сврейски произходъ. Казахъ, нѣма да говоря по същността на работата. Не се минаха и два дена, излъзе допълнителна наредба, че отъ това ограничение се изключватъ не зная кои си и не зная кои си. Ами че тѣзи, които издадоха тази наредба, нѣмаха ли акълъ да я обмислятъ предварително? За две секунди ли е измислена? Не можакъ ли предварително да помислятъ малко и едновременно съ издаването на наредбата да кажатъ кои сѫ изключенията, какъ ще се предаватъ радиоапаратитѣ, къде ще се продаватъ и въобще всичко какъ ще става? Тръснаха наредбата, хората понесоха радиоапаратитѣ за предаване и се обърка: чакай, ти нѣма да донесешъ радиопарата си!

Не искамъ да кажа, че само съ това разпореждане се е случило така. Съ много разпореждания стана така. Въ туй отношение дългъ се налага на министритѣ да искатъ отъ полведомственитѣ си да мислятъ, когато имъ поднасятъ заповѣди за подписване. Нека за такива случаи да видимъ нѣкъде изхвърленъ, уволненъ или наказанъ нѣкой чиновникъ. Не можемъ да разкаваме гражданитѣ, да искаме да деклариратъ сиренето, напримѣръ, после да не го деклариратъ; да го издатъ за четири месеца, да не го издатъ за четири месеца; да го издатъ за десетъ месеца, да не го издатъ за десетъ месеца; да ги въртимъ напредъ-назадъ, да пишатъ декларации и следъ туй всичко това да излъзе единъ сапуненъ мѣхуръ. Не може чиновничеството съ празна глава, уморено отъ малкото дневенъ трудъ, да пише каквото му скимне, безъ да мисли, и на туй отгоре да нѣма никаква отговорност, защото туй създава впечатление на безвластие, създава впечатление, че гражданитѣ е играчка въ ръцетѣ на тогава или онюгава.

Но държавата командува ценитѣ. Съгласенъ съмъ. Поддържамъ, че трѣбва да бѣде тѣй. Опредѣлитъ ценитѣ разни инспектори. Допускамъ, че тѣ сѫ подготвени. Азъ ще ви цитирамъ единъ случай съ опредѣляне ценитѣ на единъ продуктъ отъ масово употребление и следъ това да си направите заключението, дали нѣма нѣщо, което трѣбва да се коригира. Не взмамъ становище кой е кривъ, кой е правъ.

Всѣки индустриалецъ, търговецъ и пр. има задължението къмъ себе си и къмъ своето предприятие да добие цена, която да отговаря на вложения отъ него трудъ, материяли и на една установена печалба, необходима за просперитане на предприятието. Тази уговорка права, защото ще се спра върху цената на цимента — не по същността на цената на цимента, а по начина, по който тя се движи, и по мотивитѣ, които ние въ различни времена трѣбва да четемъ въ комиситѣ, които различно решаватъ. Ще ви дамъ само фактитѣ по хронологически редъ, заключение нѣма да тегля.

Съ въпроса за цимента азъ съмъ се занимавалъ само въ връзка съ закона за пътищата. Когато г-нъ Никола Захариевъ бѣше министъръ на съобщенията, а азъ главенъ директоръ, въведе се такса върху цимента. Тази такса бѣше петъ стотинки, а после стана 10 стотинки на килограмъ. Това положение завари новото правителство.

Миналата година презъ месецъ мартъ се прие, а презъ месецъ априлъ се публикува въ „Държавен вестникъ“ законътъ за измѣнение наредбата-законъ за пътищата. Казахъ, че ще излагамъ фактитѣ по хронологически редъ. Въ пунктъ 7 на мотивитѣ къмъ този законъ се казва: „Увеличението на таксата на цимента и хидравлическата варъ отъ 0-10 л. на 0-12 л. на килограмъ за производственъ капацитетъ надъ 50 хиляди тона годишно се направи, като се имаше предвидъ, че производственитѣ разноси при по-големитѣ производства сѫ по-малки, съ което се премахва облагодетелстването на голѣмитѣ производства“. Значи, тогава се поиска да се разграничатъ предприятията по производственъ капацитетъ: до 50 хиляди тона годишно и надъ 50 хиляди тона годишно. Предложено бѣше таксата да бѣде 0-10 л. на килограмъ за предприятия съ производственъ капацитетъ подъ 50 хиляди тона годишно и 0-12 л. на килограмъ за предприятия съ производственъ капацитетъ надъ 50 хиляди тона годишно. Не ми е известно по какви съображения комисията е приела 0-15 л. на килограмъ за предприятия съ производственъ капацитетъ надъ 50 хиляди тона и 0-10 л. на килограмъ за предприятия съ производственъ капацитетъ подъ 50 хиляди тона. Така излиза законътъ въ срдата на месецъ априлъ.

Междувременно на 22 ноември миналата година много право дружество „Гранитондъ“ прави постѣпки — допускамъ, че е правило такива и дружество „Лъвъ“, защото това сѫ единственитѣ производители на циментъ у насъ — за увеличтение цената на цимента.

Трѣбва да ви кажа, че една, две или 5-6 стотинки въ повече или въ по-малко разлика въ цената на цимента може би е безъ значение за пазара, обаче една такава разлика, ако е въ по-малко, може да постави предприятието въ тежко положение, или, ако е въ повече, да му даде голѣмъ печалби — като се има предвидъ, че производството на циментъ отъ дружество „Гранитондъ“ е 200 хиляди тона годишно и отъ дружество „Лъвъ“ около 20 хиляди тона следъ последното разширение на предприятието, което дружество „Лъвъ“ направи миналата година.

Како и да е, на 22 ноември миналата година дружество „Гранитондъ“ прави постѣпки за увеличтение цената на цимента. Много правилно. Мотиви? Оставямъ властта да си каже думата. По този поводъ съ заповѣдъ отъ 25 декември 1940 г. е назначена комисия, въ която влиза единъ представителъ на Министерството на търговията, единъ представителъ на Министерството на благоустройството и единъ представителъ на Министерството на финанситѣ. Докладътъ на комисията — нѣма да ви го съобщавамъ въ подробности — е въ смисълъ, че комисията намира, какво нѣма основание за увеличтение цената на цимента. Тя изкарва единъ твърде голѣмъ процентъ печалба — не ще ви го съобщавамъ — и най-после прави бележката, че това решение взели двамата членове на комисията, защото представителътъ на министъра на финанситѣ билъ отзованъ и му е било заповѣдано да се дезинтересира отъ участието си въ комисията — дословно цитирамъ. Понеже въ такива случаи винаги се пита, кой ли е издалъ тази тайна, и се страхувамъ да не би и въ този случай да се запита, кой ли отъ министерството е издалъ тайната, трѣбва да заявя, че всички тѣзи данни ги имамъ отъ дружество „Гранитондъ“. Нлика, въ който съмъ получилъ тѣзи данни, е тукъ. Така, да бѣдемъ начисто, за да не помисли нѣкой, че съмъ ги взелъ отъ министерството, защото не обичатъ да даватъ на насъ такива работи, малко ги закриватъ.

Како и да било, занимавали ли сѫ се или не сѫ се занимавали, отъ в. „Зора“ узнахъ, че цената на цимента нѣма да се увеличава. И действително, съ едно съобщение отъ Дирекцията на търговията до съответното дружество — туй е на 19 февруарий 1941 г. — се казва, че Министерскиятъ съветъ, като ималъ предвидъ точка 2 отъ 67-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседание му на 14 декември 1940 г., и пр. и пр., не може да допусне повишаването на цената до 1 септември 1941 г., понеже дотогава, споредъ постановлението на Министерския съветъ № 12, отъ 7 февруарий 1941 г., протоколъ № 27, което навремето се разгласи, нѣма да се допусне увеличтение на ценитѣ за всички нормирани произведения. Това става на 19 февруарий 1941 г.

Стигаме следъ туй до внасянето на новъ законопроектъ за измѣнение на наредбата-законъ за пътищата. Въ пунктъ 2 на мотивитѣ къмъ този законопроектъ, които носятъ дата 14 мартъ 1941 г. — значи, горе-долу единъ месецъ по-късно — се казва: „Съгласно последното измѣнение на чл. 6, буква „и“, отъ наредбата-законъ за пъти-

щата „Държавен вестник“, брой 91, от 20 април 1940 г., произведеният в страната цимент и хидравлическата вар се облагат по 0-10 л. на килограм за предприятия с производствен капацитет до 50 хиляди тона годишно и с 0-15 л. на килограм — или 150 л. на тон — за предприятия с производствен капацитет над 50 хиляди тона годишно.

Докато тази такса се понася от предприятията с производствен капацитет над 50 хиляди тона годишно, предприятията с производствен капацитет под 50 хиляди тона годишно са поставени в невъзможност да съществуват, поради твърде високите обложки върху цимента, следствие на което реализират през текущата година големи загуби. Това се установи — туй говори министърът на благоустройството — „документално от Министерството на търговията, промишлеността и труда“.

Това е мотив, който втори път се изнася в Народното събрание на 14 март 1941 г. По този въпрос тук станаха подробни разисквания. Аз поддържах, че пълно освобождаване от такса не бива да става. Можем да отидем на 7 стотинки, на 5 стотинки, на 2 стотинки, защото дружество „Лъв“ току-що бѣ разширило своята инсталация. А оми, който губи, не разширява инсталацията си, той най-напред връзва смѣтките си.

Но, както и да било, законопроекта отиде в комисията, прие се и се публикува в „Държавен вестник“. И въпреки тѣй категорични мотиви — в „Държавен вестник“ излезе тѣй, както е приет от Народното събрание, без, разбира се, тук да е разисквано по този въпрос; навѣрно е имало данни; не е важно; вѣ всички случаи документално е доказано, че голѣмѣт предприятия не губят — прави се една корекция в смисъл, че първѣт 50 хиляди тона се освобождават от такса, което не съответствува на твърдението в мотивѣт на законопроекта. Мене не ми е ясно какъ е станало това изменение, кой го е предложил, съ какво е доказал, че е настѣпила промѣна въ положението от момента на внасянето на законопроекта въ Народното събрание до разглеждането му от комисията. И въпреки, че цената на цимента не се увеличава официално, въ резултат се получава: 50 хиляди тона по 150 л. — 7 и половина милиона лева, които остават въ полза на дружеството. Може това да е много справедливо — аз казахъ, че нѣма да пренебрегам фактичѣт по същество — но то трѣбваше да бѣде изтъкнато. Пресмѣтнато върху производство 200 хиляди тона, това прави 37-50 л. на тонъ циментъ въ полза на дружеството.

Но до тук — ясно, неясно — свършамъ. Законъ. Приключва се законъ, излиза заповѣд № 1792 в „Държавен вестник“, брой 103, от 1941 г., нѣколко дни по-късно, следъ като бѣ публикуванъ законъ. Опредѣля се продажна цена за „Лъв“ въ Плевен 1.520 л. на тонъ, при 1.385 л. определена цена на „Гранитоид“, или съ 135 л. повече; отколкото „Гранитоид“ е дълженъ въ това време да продава цимента. И като смѣтнемъ, че „Лъв“ е освободенъ от таксата 100 л. на тонъ, фактически дава му се едно увеличение от 235 л. на тонъ. Постановлението на Министерския съветъ пропада!

Преди два дена съ заповѣд № 2677 на Министерството на търговията, промишлеността и труда, публикувана в „Държавен вестник“, брой 147, се предвижда ново увеличение общо на цената на цимента, и на фабрика „Лъв“, и на всички други, на 1.550 л. При цена 1.550 л. разликата между 1.385 л. и 1.550 л. е 165 л. на тонъ. Увеличението за цимента на „Гранитоид“ плюс 37-50 л. по закона за вѣтшата е всичко 202-50 л., а за цимента на „Лъв“ увеличението е: 165 л. по тая заповѣд плюс 100 л. по закона за пѣтицата — всичко 265 л. И това, следъ като ви четохъ мотивѣт, въ които категорично се твърди, че таква и такава е положението!

Питамъ: какво стана съ господата, които намѣриха, че през месецъ ноември се печели от цимента? Ако тѣ са заблудили своѣт началства, трѣбва да теглятъ послѣдствията, защото са дали единъ докладъ, неотговарящ на действителността. Ако не са ги заблудили, то лицата, които следъ тѣх са дали докладъ въ обратенъ смисъл, трѣбва да теглятъ послѣдствията. Но знамъ — защото никѣде не съмъ челъ обратното — че и единѣт, и другѣт стоятъ на служба и продължават да определят нови цени. И питамъ тогава: тѣй ли вѣрно са определяни и новѣт цени, както бѣха определяни тѣх? Има ли обективност въ определянето на ценѣт? Има ли основание да се съмняваме, че има незаинтересуваност — това подчертавамъ — а недобросѣтност въ работата на разнѣт чиновници,

въ чиито ръце е повѣрено уреждането на цѣлото стопанство чрезъ определянето на ценѣт? Кой взисква отъ тѣхъ за неправилниѣ имъ доклади? Може ли да се посочи примѣръ за наложено наказание?

Свършихъ съ въпроса за ценѣт. По същността на въпроса не говорихъ. Ако трѣбва да се говори, готовъ съмъ да направя това и съ данни и съ смѣтки, но тѣ въ случая не ме интересуват. Мене ме интересува системата и за нея говоря. А между това интернираме количкарѣт, защото продавали доматѣт съ 40 или 50 стотинки по-скѣпо, отколкото трѣбва. А трѣбва ли да се спирамъ на други продукти? Мисля, че не е необходимо.

Връщамъ се малко по-назадъ, тамъ, отдето започнахъ — че чиновничеството трѣбва да бѣде добре платено, че то трѣбва да бѣде заставено да работи и да носи отговорност. Азъ досега не зная чиновникъ, който, следъ като е разкарвалъ гражданството, да е поставенъ на мѣстото. Азъ не зная чиновникъ, който да е издалъ глупави разпореждания и да е било взискано отъ него за това. А наложително е това да става. Защото, когато при постоянниѣ увѣрения на властѣта: въ България имаме всичко, не се безпокоите ни за захаръ, ни за масло, ни за брашно, имаме всичко, и когато цѣлото население вѣрва, че го има, както вѣрвамъ и азъ — се окаже, че липсва това или онова, то е резултатъ на несмислени разпореждания. Ето тамъ трѣбва да се натисне, защото чиновникѣт, които издаватъ тѣхъ разпореждания, увреждатъ на властѣта и създаватъ недовѣствие.

Единъ народенъ представител: Право е това.

Спасъ Ганевъ: Никой не се съмнява въ извѣленията, които ни се правятъ. И докогато не започнемъ да взискваме отъ нашѣт чиновници, у насъ ще се намиратъ чиновници, които винаги ще бѣдат готови да заематъ всѣкакѣ постове, каквито имъ се предлагатъ. Азъ не зная досега нѣкому да е предложенъ единъ постъ и той да е казалъ: не, азъ не съмъ подготвенъ за тази работа. Можете да го вземете отъ единъ бранитѣ и да го тикнете въ другъ, съ който той никога не се е занимавалъ; можете да го вземете отъ стопанството и да го поставите кѣдето щете — той ще отиде. Ние започваме да забъркваме понятията за компетентност и не знаемъ, кой за какво се е готвилъ и какво трѣбва да върши. И затуй азъ отправямъ, и то съ най-добри чувства къмъ управлението, пожеланието: повече редъ, повече осмисляне и повече твърдост и духъ, и всичко ще си дойде по реда и ще се възстанови вѣрата между управлявани и управляващи. Тази вѣра днесъ е нарушена — нѣма защо да си затваряме очѣт.

Въ връзка съ този бюджетъ азъ докосвамъ и въпроса за грижѣт за работника. Не отричамъ, твърдѣт съмъ го и другъ път и отъ тукъ (Сочи трибуната), и навѣнъ, и като министъръ, че за работника, за бедняка, за селянина трѣбва да се полагатъ грижи. И ние ги полагаме ежедневно. Вчера се погрижихме за превоза имъ; и по-рано се погрижихме за създаване на станове и т. н. и т. н. Но азъ ще трѣбва и сега да подчертая, както съмъ подчертавалъ и другъ път по бюджета, че на тѣхъ хора никой отгоре, отъ високо не говори: ще се грижимъ за васъ, но вие имате дългъ къмъ предприятията, въ които работите, имате дългъ и къмъ държавата, (Ржкоплѣскания) и нашѣт грижи ще се проявяватъ къмъ васъ дотогава, докогато вие ще изпълнявате този дългъ. Трѣбва да се започне да имъ се говори това, защото предприятията започватъ да страдатъ. Ние само даваме, и така възникватъ хората да ставатъ карисисти, да гледатъ да преживятъ, да смѣтатъ, че на този свѣтъ трѣбва само да имъ се дава хлѣбъ. А азъ бихъ казалъ: дължнъ сме да се грижимъ за всѣкого, право е на всѣкого да има работа, но дългъ е на всѣкого да бѣде добросѣтственъ въ своята работа, а оня, който не иска да работи предаденъ на държавата и на стопанството, нека мре гладенъ, нека мре въобще. (Ржкоплѣскания) Така ще трѣбва да говоримъ на нашѣт работници, на всички, за които се грижимъ, а не да имъ правимъ реверанси, безъ да имъ напомняме за тѣхния дългъ.

И тукъ ще кажа, че не е важно само издаването на разпореждания, а трѣбва и контролъ. Предъ мене стои единъ протоколъ за ревизия на едно индустриално заведение, който има повече отъ 18 пункта, но азъ ще ви прочета само нѣкои по-интересни: (Чете)

„Пансионът на работниците въ сегашното му състояние не търпи никаква критика отъ хигиенична гледна точка. Претрупаност на много легла въ тѣсни помѣщения.

Спят по двама души на легло. Нищожна кубатура на лице. Извънредно голъма нечистота въ спалните помѣщения. Храненето на работниците става също въ спалните помѣщения. Отвори не предпазни, може да се падне" и т. н.

При съществуването на този протоколъ една заповѣдъ постановява да се спратъ всѣкакви действия по тази работа, понеже съседътъ, който повдигналъ въпросъ за ревизия на това заведение, си оттеглилъ молбата. Танима ние ще уреждаме работитѣ съобразно съ това, дали съседътъ ще желае или нѣма да желае, или това сѣ интереси преди всичко отъ публиченъ редъ? Азъ не мога да намѣря логика въ това, нито нѣкакви грижи. А грижитѣ трѣбва да отиватъ докрай.

Единъ народенъ представителъ: Отъ кого е тая заповѣдъ?

Спасъ Ганевъ: Моля Ви се.

Сжщиятъ народенъ представителъ: Да го чуемъ, за да искаме наказанието му.

Председателъ Христо Калфовъ: Моля, завършете, г-нъ Ганевъ.

Спасъ Ганевъ: Съжалявамъ, че времето изтече и трѣбва да завърша.

Докосямъ сега въпроса за цензурата. Заявявалъ съмъ и другъ пътъ, заявявамъ и сега: съмъ за цензура и за контролъ на печата дотолкова, доколкото това се налага отъ интереситѣ на държавата, доколкото се налага въ интереса на спокойствието на страната, но решително съмъ противъ контрола на печата, който не позволява даже и съ подписъ да се пише нѣщо за нѣкой и другъ чиновникъ. Защо е това? Та цензурата ли ще пази чиновницитѣ? И азъ съмъ билъ министъръ. Инструкцията бѣше: всѣки може да пише съ подписа си срещу когото ще, и ще му се даде мѣсто.

Тия и много други работи ставатъ само затуй, защото не могатъ да се изнесатъ въ пресата. И азъ ще ви посоча единъ случай. Единъ господинъ моли едно учреждение въ продължение на 25 дни за едно удостоверение, което му е бързо необходимо. Възрастенъ човѣкъ, той десетки пъти е изкачвалъ стълбитѣ на едно отъ министерствата — днесъ, утре, другъ день. Най-после написва една бележка. Даватъ ѝ мѣсто въ единъ вестникъ. Отива въ Контрола на печата. Не, казватъ, това не може да излѣзе. Явява се господинътъ и казва: „Но азъ какъ ще се оправя?“. „Азъ ще Ви оправя работата.“ И действително, бележката я отпратятъ където трѣбва и удостоверението следъ два часа е въ ръцетѣ на господина. Бележката не излѣзе въ вестника, но трѣбваше единъ отъ контролирашитѣ печата да влѣзе въ ролята на шефъ и да разпорежи, защото иначе бележката ще излѣзе. А не е приятно да излѣзе.

Не може цензурата да задържа нѣща, които човѣкъ иска да изнесе съ подписа си, щомъ тѣ засѣгатъ известни порядки и то дължащи се на всѣкога възможно нередно държане или на недобросъвестно изпълнение на службата отъ нѣкой чиновникъ. Това не засѣга нито министра, нито министерството.

Г-да народни представители! Две думи искамъ да кажа — вече откъснато, пропушайки много отъ това, което искахъ да кажа — за твърдението, което вчера изнесе г-нъ Серафимъ Георгиевъ. Той каза, че законътъ за зашита на нацията излѣзълъ такъвъ, въпрѣки желанието на министра, по увлѣчението на Парламента. Азъ правя само обща бележка. Не може да се твърди това. Парламентътъ приема законитѣ и ги приема дотогава, докогато министерътъ е съгласенъ съ поправкитѣ. Поне така е било за насъ. И щомъ министерътъ се е съгласилъ, то законътъ е пакъ на правителството. За увлѣчение не можемъ да приказваме. Имаме единъ законъ. Който управлява, трѣбва да има мнение и становище, и това мнение и становище ще устоява и въ Парламента. Ако мисли, че Парламентътъ се увлича, ще се опита да му удари бремзата, да спре. Ако при все това той желае, а министерътъ не е съгласенъ — следва другото. Но щомъ стои и е съгласенъ, отговорността е тамъ (Сочи министерската маса), а не тукъ (Сочи народнитѣ представители). Казвамъ това като обща бележка, за да не приписваме това или онова като рожба на Парламента. Не, то е рожба на общата ни дейностъ дотогава, докогато има разбиращелство между насъ и тѣхъ (Сочи министритѣ).

Г-нъ Серафимъ Георгиевъ засегна и въпроса за харесването. Така не бива да говоримъ — че този или оазъ искалъ да се хареса. Действително, има нѣкои работи, за които има изгледи, че се правятъ за харесване. По сжщ-

ността нѣма какво да говоримъ. Но ние създаваме закони и тѣ трѣбва да се изпълняватъ. Кой е билъ противъ, кой не е билъ — нѣма никакво значение. Това може да има значение за насъ при разискванията. Отъ тамъ натакъ трѣбва да има само провеждане на законитѣ.

Говори се тукъ, че масонството било опасностъ, напастъ. Не го познавамъ. Но то се шири. Ами сектитѣ? И тѣ се ширятъ. Ами еврейтѣ? И тамъ има турени нѣкакви етикети. И при все туй, въпрѣки тѣзи етикети, виждаме и масонството, и сектитѣ, и еврейтѣ да живѣятъ.

Ето моето заключение: законитѣ ще ги изпълняваме, добри или лоши. Може да сме били противъ, може да не сме били противъ — тѣ сѣ дошли вече, тѣ сѣ закони, тѣ задължаватъ.

И най-после две думи по въпроса за комунизма. По решение на Събранието, прието безъ разисквания, бѣха отнети мандатитѣ на известни депутати. И азъ не съмъ доволенъ отъ начина, по който стана, защото стана като скрито. Азъ съмъ за откритото и ясно становище. И трѣбва да бѣде така. Но то е свършено. И азъ пакъ казвамъ: не можемъ да спремъ дотукъ — не ние, правителството не може да спре дотукъ. Трѣбва да се чисти администрацията, ако действително има опасностъ. Но азъ не мога да се съглася и да допуства, че могатъ да се публикуватъ въ България, при наличиността на Контрола на печата, статии, каквито, за жалостъ, намираме въ „Църковенъ вестникъ“. Не мога да ви ги прочета.

Тодоръ Кожухаровъ: Прочети ги. То е интересно.

Спасъ Ганевъ: Нѣмамъ време.

Отъ дѣсно: Има време.

Спасъ Ганевъ: Ще ги оставя да ги прочетете. — Но азъ не мога да се съглася сжщо, хора, на които, като управляващъ въ миналото, като участникъ въ Министерския съветъ, знамъ, че вестницитѣ сѣ попадали подъ ударитѣ на закона за печата, които вестници сѣ спирали, защото сѣ проявявали една противодържавна дейностъ, днесъ да ми четатъ лекции за родолюбие и национални жертви. Това е обидно за моето национално чувство. Обидно е за всѣки, който го знае. Азъ не мога да се съглася, хора — не комунисти, комунисти може да има, но да не сѣ действували — които сѣ служили на чужди държави и сѣ издигали лозунги за метежи у насъ, да ме учатъ на родолюбие. (Гласове „Браво!“ и ржкоплѣскания) Измежду 1.600.000 души българи избиратели намѣрете годни 10 или 16 души съ чисто минало, турете ги тѣхъ да ни учатъ на родолюбие и азъ ще имъ се подчинявамъ и ще имъ ржкоплѣскамъ на всѣка тѣхна приказка. Но азъ не знамъ, тия господа и други, кога приказватъ вѣрно: тогава, когато имъ се спира вестникътъ, или днесъ, когато ни четатъ лекции за родолюбие?

Г-да народни представители! Азъ казахъ известни истини. Истинитѣ не трѣбва да засѣгатъ, тѣ трѣбва само да ползуватъ. Ние трѣбва да сме съ убедението, че сѣнкитѣ на жертвитѣ, които сме дали за свободата на нашитѣ земи, ще ни прокълнатъ и ще въстанатъ противъ насъ, ако ние не дадемъ една по-добра България, едно по-добро бждеще за поколенията, които илатъ следъ насъ, и ако ние отъ голъма и цѣлокупна днешна България не създадемъ благоденствуваща и велика България — ние всички заедно, и правителство, и граждани, и селяни, цѣлокупниятъ български народъ. (Ржкоплѣскания)

Председателъ Христо Калфовъ: Има думата народнитѣ представители г-нъ Дени Костовъ.

Дени Костовъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Всѣки държавенъ бюджетъ отразява общата стопанска и морална политика на държавата и представлява отъ себе си единъ образъ на държавната система, която господства въ момента. И сегашниятъ законопроектъ за допълнителенъ бюджетенъ кредитъ въ размѣръ на 4 милиарда лева крайго, който уважаемиятъ министъръ на финанситѣ ни представя, е едно доста точно отражение на идентѣ, които ржководятъ правителството на България въ този моментъ и на системата, върху която почива цѣлостниятъ нашъ държавенъ животъ.

Азъ нѣма да се спирамъ върху всички параграфи на бюджетопроекта и върху всичкитѣ кредити, които г-нъ министърътъ иска отъ насъ, защото нѣмамъ намѣрение да говоря повече отъ 15-20 минути, като ще използвамъ това малко време да повдигна нѣколко въпроси и да кажа моето скромно мнение върху сжщитѣ тѣзи въпроси.

Г-да народни представители! И друг път, и на други мѣста, и въ заседание на мнозинството, и въ пленума на Народното събрание, и вѣнч отъ Народното събрание, всрѣдъ общественото мнение въ страната, всѣки български гражданинъ си поставя въпроса: каква политическа система на управление имаме ние днесъ; какъвъ е политическиятъ режимъ, политическата линия, която ние следваме? Особено е важенъ този въпросъ отъ гледище на нашитѣ държавни интереси въ единъ моментъ, когато се решава съдбата на свѣта. Защото нѣма никакво съмнение, че въ днитѣ и пошитѣ, презъ които ние, членоветѣ на Парламента заседаваме и гласуваме извънреднитѣ бюджети на своята държава, предъ вратитѣ на червеня Москва се води битката, последна и решителна, за единъ политически и мораленъ редъ на континента и извънъ континента. Репубика се изходитъ не само на една война срещу болшевизма, но се ликвидира цѣлостно съ една политическа и стопанска политика въ Европа. Тая война, азъ съмъ дълбоко убеденъ, ще бѣде приключена въ много скоро време. Отъ победитѣ на германското оръжие, които всички очакваме и които всѣки день пристигатъ въ все по-голямъ и по-голямъ размѣръ, яснѣността се вади заключението, че ние сме предъ една ликвидация на болшевизма тотална, цѣлостна, интегрална и не новиятъ редъ, новиятъ строй, новата система, за която се приказва и която се твори, се установява въ живота на свѣта, на Европа специално по единъ положителенъ и твърдъ начинъ.

Когато така се развиватъ събитията и когато ние сме изправени предъ такива върховни моменти на всеобща преценка, на една преценка не само на всички довчераши морални ценности, но на една преценка на стопанския порядѣкъ на цѣлия свѣтъ, азъ се питамъ и търся въ допълнителния бюджетенъ кредитъ на г-на министъра на финанситѣ, съответно, на българското правителство — българското стопанство, българската държава каква политическа физиономия има? Защото дълженъ съмъ да заявя открито и честно, съ онай прямота, която мнозина намиратъ, че не е много може би полезна, между онова, което бѣше вчера, между партийния режимъ на поквара, между партийния режимъ на разтожение, между партийния довершенъ режимъ и тога много малко, което имаме днесъ ние, нито една секунда не се колебая да избера днешното предъ вчерашното. Но също така една секунда не се колебая да кажа, че между днешното и утрешното, което ще дойде и което идва — защото ние не си отидемъ, г-да колега, ще си отидатъ и господата министри, ще дойдатъ други, ще дойде и друго Народно събрание, ще дойдатъ и други представители на народа, лицата се мѣнятъ, държавата и народътъ ще останатъ — въ тая българска държава и при тоя български народъ новиятъ редъ на свѣта не може да не бѣде отразенъ, новиятъ стопански порядѣкъ не може да не се утвърди, и никаква човѣшка сила не е въ състояние да спре хода на жплота.

Азъ трѣбва да се извиня, че въ това отношение съмъ дълженъ съвсемъ накратко и съвсемъ набързо да направя една малка белжежка, единъ малкъ отговоръ на нашия многоуважаемъ парламентаренъ десетъ и държавникъ г-нъ Никола Мушановъ. Вѣрно е, г-нъ Мушановъ, българската конституция, гласувана преди 60 години, има ясни постановления, които всѣки отъ насъ ги е челъ поне сто или двеста пъти и чинто текстове всѣки знае. Вѣрно е, че при една парламентарна демокрация на миналото, каквато можете да съществуваша въ рамкитѣ на стария свѣтъ, на Вехтия заветъ, тия постановления бѣха една свещена догма, едно свещено знаме, една свещена норма, която не биваше да бѣде нарушавана, макаръ че многократно е била нарушавана отъ разнитѣ политически режими. Обаче когато ние се намирате при условията на живота, които всички днесъ знаемъ, да смѣтате, че можете да спрете политическия животъ на държавата и политическото развитие на българската общностъ въ рамкитѣ на една конституционна организация, дадена преди 60 години, при съвършено други условия; да искате ние да говорите за конституция, напиримъ, въ единъ моментъ, когато преди нѣколко дни само надъ нашето отечество е имало една реална, съществена, важна, трагична опасностъ отъ болшевизма и болшевикъ Русия; въ единъ моментъ, когато сме привели усилия да стѣмимъ кракътъ на червената войска на българска територия и да установимъ тукъ единъ болшевишки порядѣкъ, да кажеме: ние сме конституционна парламентарна монархия и ще вземемъ, да речемъ, мѣрцитѣ, ще вземемъ отношението къмъ това събитие, къмъ тия аспирации въз основа на конституционния порядѣкъ — азъ мисля, че това ще бѣде действително въ го-

лѣма степенъ единъ фалатизмъ, достоенъ за уважение, по който нѣма да намѣри оправдание отъ реалноститѣ на живота. Защото констатирахме, че загинаха парламентарни държави и въковы парламентарни институции, огнаха се подъ напора на събитията и живота дори страни на парламентарната демокрация, като Франция, която бѣше най-чувствителната държава къмъ свободитѣ и правата на гражданитѣ. Даже въ Франция, гдето нѣкога свободата на човѣка, на гражданина бѣше нѣщо свещено и неприкосновено и основа на политическия редъ, подъ напора на събитията и новитѣ условия на живота, тая политическа система на демокрацията трѣбваше да отстъпи мѣсто на нѣщо по-ново, на нѣщо по-съременно, по-динамично, по-справедливо, по-правилно отразяващо нуждитѣ на живота. Затуй, г-да, азъ мисля, че не сж формитѣ, които сж важни. Азъ съмъ дълбоко убеденъ, че една конституционна ревизия у насъ ще дойде. Тя е фактически настъпила, защото даже държавниятъ превратъ отъ 19 май бѣше фактически суспендиралъ конституцията и тласна развитието на държавния животъ по една посока, чинто послѣствия до днесъ носимъ. Сега да се говори за единъ конституционенъ порядѣкъ по терминитѣ и разбиранията на този Вехтъ заветъ, на миналото, азъ намирамъ, че ще бѣде, ако не е малко пресилено, неоправдано отъ нуждитѣ на живота и интереситѣ на държавата.

Но, г-да народни представители, много правилно ни се казва: добре, яснѣността, като се говори за новъ редъ, за нова система, за нова държава, кажете ни ние, г-да, каква е тая нова държава, какъвъ е този новъ редъ, въ името на който ние управляваме, или въ името на който искате да градите новата българска държава и общественостъ? Този въпросъ е много умѣстенъ, и този въпросъ азъ бихъ ималъ да поставя и на уважаваното наше правителство, защото въ всичкото онова, което всѣки единъ отъ насъ приказва въ тая зала, трѣбва да се търси преди всичко стимултъ на единъ общественъ интересъ и по-малко да се виждатъ очертавания на пѣкакви лични чувства къмъ този или къмъ онзи.

Нова Европа е много ясна за всѣки мислещ човѣкъ на свѣта. Нова Европа бѣше очертана отъ борбата на националсоциализма не само отъ въ историческото, легендарно творение на Адолфъ Хитлеръ Mein Kampf — Моята борба, но и отъ живото дѣло на хитлеристка Германия, която възвести утвърдението на новия политически и социаленъ редъ, първо, чрезъ отричане на всички условности и форми на миналото, които животътъ помете и които единствено на континента, въ нашата страна, продължаватъ да съществуватъ, въ една или друга форма, подъ една или друга сѣнка, въ една или друга фигура, въ единъ или другъ нюанс. Новиятъ редъ на Хитлера, новиятъ редъ на националсоциализма се движи въ рамкитѣ на две единствени и основни посоки: защита на нацията, първенство на нацията, приоритетъ надъ всичко; нацията въ посоката на социалната справедливостъ, на социалната правда; комбиниранието на единъ националсоциализмъ, твърдъ и непоколебимъ, съ една социална справедливостъ, безгранична, необятна, широка и пълна. Като основа на този националсоциализмъ въ Германия, творитѣ на новия редъ въ Европа въздигнаха като първостепенно условие, предпоставка за изграждането на новия редъ, нѣколко на пръвъ погледъ негативни, отрицания, нѣколко на пръвъ погледъ негативни отношения, които се изразиха въ следното — тъй както е било винаги формулирано отъ водачитѣ на националсоциализма: новиятъ редъ на свѣта е противъ плутократията, т. е. противъ стопанския либерализмъ, който позволява прѣкомѣрно, неограничено, безмѣрно обогатяване на едни за сметка на мизерията, на глада на огромното мнозинство; новиятъ редъ е противъ сврейството, защото новиятъ редъ смѣта, че еврейскитѣ международенъ капиталъ е оня, който е организиралъ и продължава да организира борбата срещу тоя напѣвъ, този натискъ на нова Европа; новиятъ редъ е противъ масонството, защото той винаги е смѣталъ, че това е една международна организация за прикритие на международния еврейски капиталъ; и, най-сѣне, новиятъ редъ е открито противъ всѣкакво промишление за единъ демократически порядѣкъ, защото жплотътъ доказва, че затъ принудната демокрация на организиранитѣ по този начинъ държави се крие вслѣпъностъ една стопанска диктатура, една нечувана социална експлоатация.

И, г-да народни представители, предъ прага на тая нова Европа, която се изгражда и която ще бѣде изградена въпрѣки всички сили на съпротивата, въпросътъ, който ние трѣбва да решимъ, въпросътъ, на който ние трѣбва да си отговоримъ, въпросътъ, който интересува всички ни,

той е — българската държава, българското правителство, българското Народно събрание, въ борбата между стария и новия свят, въ ликвидацията на стария социален и политически поредък, въ този процес на изграждане на новия стопански и морален ред на свѣта, ние, българската държава, къде сме? Ние, въ своето държавно-политическо и социално организиране, на коя страна на барикадата сме? Защото нѣма човѣкъ здравомислещ, който може да допусне, че въ този ренителен двубой на свѣтъ срещу свѣтъ е възможен нѣкакъвъ идеологически неутралитетъ. Ще бъдешъ, щепъ-не-щепъ, или на едната страна, или на другата.

Г-да народни представители! Трѣбва да бъда обективенъ, за да кажа, че отъ това, което представлява нашата държавна организация, ние сме нѣкъде точно по срѣдата България, всѣщностъ, е още една парламентарна монархия. Вие всички знаете, че българскиятъ народъ — това е повтаряно отъ всѣкого и нѣма никакво друго мнение по този въпросъ въ тая зала, че българскиятъ народъ не може да замисли друга държавна организация, освенъ монархия; не може да обличе друга дреха, не може да има друга физиономия за държавата, освенъ една България, възглавявана отъ царя на българитѣ. Но редомъ съ това ние имаме единъ Парламентъ. И азъ съмъ дълженъ да кажа, г-да, открито и откровенно, ние имаме единъ Парламентъ отъ прекрасни хора, отъ загрижени хора за съдбата, за интереситѣ на своя народъ. Единъ Парламентъ компетентенъ, единъ Парламентъ много сдържанъ, много трезвенъ, единъ Парламентъ много коректенъ къмъ всички и къмъ всѣкого, единъ Парламентъ отъ прекрасни хора, но единъ Парламентъ, който нѣма мѣстото си и за който азъ съмъ се питалъ, къде му е мѣстото и значението. Следователно, ако парламентарната демокрация у насъ би могла да се поддържа, ние бихме разбрали участието на Парламента въ държавния животъ и бихме конкретизирали задачитѣ на българското Народно събрание въ всѣки отлѣпен моментъ на държавното развитие. Ние сме точно въ този периодъ на преходъ и затова нашата парламентарна действителностъ рисува голямо колебание, що се отнася до значението и ролята на Народното събрание въ държавния животъ на страната ни.

Ако, обаче, това може да се каже въ тая посока, що се отнася до стопанския поредък, за голямо съжаление, ние сме, ако не напълно, ако не изцяло, въ голяма частъ останали върху стопанскитѣ позиции на една — да не кажа другояче — предвоенна Европа. Защото, г-да народни представители, въ нашия социален и стопански градежъ, ръководенъ отъ правителство и санкциониранъ отъ насъ, отъ Народното събрание, при всички наши съизфисовски усилия, отъ всички страни, да дадемъ едно дѣло, което да задоволи всички, този социален градежъ върви съ много скърцане и съ много недостатѣци, поради простата причина, че ние се въртимъ въ този омагьосанъ кръгъ, който представлява най-существения образъ на оная бъркотия и на оная криза, въ която изпадна Европа следъ войната. А именно: отъ една страна, ние повишаваме ценитѣ — преди нѣколко дни само имаше повишение ценитѣ на земеделскитѣ произведения, отъ друга страна, ние увеличаваме заплатитѣ на чиновницитѣ, увеличаваме държавнитѣ разходи. Въ този секторъ на стопанска дейтелностъ вършимъ това повишение съ огледъ на интереситѣ на трудещия се народъ. Ние повишаваме ценитѣ и поскѣпваме неминуемо живота. Увеличаваме по необходимостъ, по немоща тежестта на данъцитѣ, подъ формата на косвени данѣци. Позволяваме общо поскѣпване, градираме и увеличаваме единия и другия секторъ, и върви все по този начинъ, че даже въ този моментъ, когато България е реализирала такива недостижими национални идеали и такива копнежи на българското племе: когато България си остана единъ единственъ оазисъ на относително благоденствие, каквото никѣде въ Европа нѣма — ние все пакъ имаме единъ народъ доста недоволенъ, доста разбунтуванъ, доста разбърканъ, върху психологията на който народъ мнозина и отъ много страни вършатъ и могатъ да извършатъ провокация, не искамъ да кажа, но въ всѣки случай една опасна и антидържавна действителностъ. Нѣма да се свърши този процесъ на стопанска бъркотия, нѣма да се ликвидира този хаосъ на омагьосанъ кръгъ дотогава, докогато ние не туримъ прѣста въ раната и не преминемъ къмъ една опредѣлена, ясна и положителна стопанска и социална система.

Г-да народни представители! Въ една държава, въ която производството на земята стига, е предостатъчно да изхраня живущитѣ върху нея люде; въ една държава, въ която може, при плодетѣ на тая благодатна българска земя, да живѣе спокойно всѣки български гражданинъ,

липсата на една опредѣлена, полезна стопанска система е, която създава социални сътресения и която увеличава стопанската и морална криза въ нашата срѣда, въ нашия народъ, въ нашата действителностъ.

Коя стопанска система всѣщностъ ние усвояваме? Позволете ми да се спра само върху единъ въпросъ — не знаемъ дали нѣма вече да ви се стори много — като характеристика, нѣма да изнесимъ отлѣлни примѣри, защото се убедихъ, че като посочихъ отлѣленъ примѣръ, даже като го посочихъ съ неоспорими данни, вмѣсто да ти благодарятъ за откровеността, обикновено или се прави гримаса, или се изказва нѣкоя дума на недоумство, или се схваща като най-лошото, като лична нападка къмъ тоя или оня. Нѣма да съобщавамъ имена и факти, които мога да изброя като характеристика на нашата система. Но ще ми позволите да посоча единъ единственъ малкъ секторъ отъ нашата стопанска действителностъ, за да видите, че това е една система, която не отговаря на жизненитѣ потребности и интереси на българския народъ.

Г-да! Ние сме една тютюнопроизводителна страна. Ние произвеждаме доста значително количество тютюнъ. Ние сме една страна, която изнася тютюнъ. Вие знаете, че тютюнътъ — единъ отъ артикулитѣ, който представлява почти най-голямото износно перо на държавата ни. Въ тютюновото производство е ангажирана грамадна частъ отъ българския трудещъ се народъ. Азъ оставямъ на страна всички други спорове около въпроса за застъпването, за изработката, за ценитѣ, всичко оставямъ настрана, защото нѣмамъ намѣрение отъ този отлѣленъ примѣръ да правя цѣла история. Азъ вземамъ само единъ фактъ. Ние изнасяме тѣзи тютюни въ чужбина по опредѣлени, контракувани отъ българската държава, цени. Редно ли е, полезно ли е, главно, да установяваме една система на износъ, при която много пъти се облагодетелствуватъ хора, които даже понятието нѣматъ отъ тютюнъ? Вмѣсто държавата да осигури износъ на тютюнъ, вмѣсто да си гарантира 4-5 л. на килограмъ, които се получаватъ при износа на 1 кгр. тютюнъ, вмѣсто да вложи износа на българската земеделска банка, на Министерството на финанситѣ, или на Земеделството, или на когого искате. Вие, г-не министри на финанситѣ, позволявате, износътъ на тютюна да става по една система, при която дори и азъ, Дени Костовъ, мога да кажа: мога да ми се разреши контингентъ отъ 1 милионъ килограма тютюнъ. Азъ мога да получа това разрешение по пътя, да кажемъ, на едно приятелство съ „Ресметма“ или други германски фирми, да си гарантирамъ една печалба отъ 5 милиона лева и фактически да не видя даже къде е тютюновото поле, какъ се обработва тютюнътъ, какъ се манипулира, какъ се изнася, да не внеса нито единъ левъ капиталъ при износа на този народенъ артикулъ.

Г-да народни представители! Азъ се възтържамъ да посочвамъ цифри и данни, съ които разполагамъ, да посочвамъ имена, съ които разполагамъ, споредъ официалнитѣ данни на Дирекцията за чиннатъ търговия, на Земеделската банка и пр., защото никога не искамъ да обвинявамъ и не обвинявамъ, че е получилъ такава или онакова количество контингенти на тютюнъ. Азъ казвамъ, че самата система, която допуска въ тоя секторъ на стопанската дейтелностъ такава отношение на държавата къмъ интереситѣ на единъ трудещъ се народъ, е порочна. Тя е социално неоправдана, тя е социално опасна.

Когато касираме комунистическитѣ депутати, агенти на болшевизма, които трѣбваше да бъдатъ изгонени отъ страдата на Народното събрание, въ борбата на България срещу комунизма Вие, г-не министри на финанситѣ, вие, уважавани г-да министри отъ кабинета, вие, народнитѣ представители отъ Народното събрание, не съдействувае ли за насаждане на една социална анархия, на единъ стопански безпоредък, като допускаме по този начинъ да бъде използванъ трудътъ на българския производител, когато много по-полезно, много по-просто и много по-справедливо е, трудътъ на оня, който работи отъ сутринъ до вечеръ върху земята, да бъде шо-годе заплатенъ? И не само трудътъ му да бъде шо-годе заплатенъ, но и неговото семейство да бъде шо-годе облекчено. Азъ бихъ могълъ въ тази насока да ви посоча подобни данни и въ други, и въ трети, и въ четвърти, и въ пети стопански сектори. Но мисля, че това е една характеристика, която най-добре показва, че е крайно време да минемъ къмъ една нова система.

Каква е тя, споредъ мене? Новата стопанска система, новиятъ стопански поредък, г-да народни представители, е много живо, много творчески, много ясно очертанъ въ цѣла Европа днесъ отъ германския националсоциали-

зъм. Азъ се ползвамъ отъ случая да кажа, че вчера единъ отъ уважаемитъ мои приятели и колеги отъ това място си позволи голѣмата жестоко и крайната нетактичност, абсолютно вредна, да направя една забележка, която бѣше много несправедлива и едновременно много опасна. Тя е протоколирана, тя се знае. Да се каже, че моитъ приказки противъ еврейщината или мосто отношение къмъ националсоциализма не сѫ нищо друго, освенъ единъ реверанс къмъ нѣкого, за да станѣтъ Дени Костовъ гаулайтеръ на България, е крайно нетактично и жестоко.

Г-нъ Серафимъ Георгиевъ! Българската държава е свободна, независима, суверена държава. Тя се представлява отъ Негово Величество Борисъ III, Царъ на българитъ, и има суверено и свободно правителство на едно свободно отечество. Гаулайтеръ се назначава само тамъ, където германскитъ провинции сѫ окупирани, въ окупирани територии. И азъ трѣбва да протестирамъ съ всичкото чувство на българинъ и на народенъ представителъ, че тукъ, отъ това място, съ думитъ на единъ другаръ, на единъ колега се експлоатира. Такива отношения опасни и страшни не можете да имате къмъ дадена личност или даденъ човѣкъ. Азъ бързамъ, обаче, да ви успокоя. Трѣбва да ви кажа, г-да народни представители, че за мене много сериозно, много искрено, откровенно, дълбоко е сложенъ въпросътъ, дали не е по-добре, дали не е по-полезна ако въ есенната сесия азъ помисля, дали бихъ ималъ място повече тукъ или не бихъ облекчилъ известни държавни работи, известни отношения къмъ държавнитъ проблеми, ако азъ — като скроменъ българинъ, който 25 години отъ живота си е прекаралъ въ обществена работа, добра или лоша, не искамъ да я характеризирамъ азъ — остава на другъ, по-разуменъ, подостоеенъ отъ мене да заемъ това място и да направлява държавнитъ работи. Защото дори въ днитъ, когато азъ бѣхъ полит. емигрантъ въ чужбина, азъ се борѣхъ като фабриченъ работникъ, за да не продамъ съвѣстѣта си срещу пари на Коста-Тодоровщината и на Обовщината. Не съмъ длъженъ и днесъ да отговарямъ съвѣстѣта си, защото така съмъ поставенъ и защото, другари народни представители, азъ мисля, че не бива да се прави личенъ упрѣкъ срещу никого отъ васъ, и азъ не съмъ си позволилъ ни най-малкия личенъ упрѣкъ срещу никого.

Но, г-да народни представители, пакъ въ връзка съ тия работи, които изнесохъ тукъ, азъ ще си позволя да кажа, че или не бѣхъ добре разбранъ, или стенограмитъ не бѣха прочетени правилно, или има наистина едно голѣмо недоумение. Г-нъ министъръ Божиловъ признава изцѣло фактитъ, такива каквито азъ ги изнесохъ. Съ него спорѣ нѣмаме. Азъ казахъ това, което е истина и което г-нъ министърътъ на финанситъ потвърди. Г-нъ министърътъ на вътрешнитъ работи каза въ отговора си, че даннитъ, които азъ съмъ изнесълъ, сѫ лъжливи. Г-не министре! Азъ трѣбва да Ви коригирамъ. Даннитъ, които азъ изнесохъ, Вие ги признахте. Азъ имамъ и Вашата стенограма — признавате даннитъ официално. Къде всъщностъ е лъжата? Когато въпросниятъ Пизанти е билъ интерниранъ въ Раздожко, полковникъ Пантевъ разправя, че нѣколко дни следъ това го видѣли да се движи свободно въ София. Вие казвате: „Това е лъжа.“ А следъ това заявихте: „Той е билъ въ отпускъ 6 дни, отъ 12 или 13 октомврий насетне, и презъ това време, безспорно, е билъ въ София.“ Значи, фактитъ е вѣрнъ.

Министъръ Петъръ Габровски: Пакъ не говорите истината. Не е билъ на 12, 13 октомврий, а е билъ въ отпускъ следъ 29 октомврий, и полковникъ Пантевъ не може да твърди, че е изненаданъ отъ това, че е срещналъ на улицата Пизанти въ отпускъ, защото въ отпускъ е пустнатъ отъ самия полковникъ Пантевъ. Полковникъ Пантевъ такава нѣщо не може да каже.

Дени Костовъ: Благодаря Ви, г-не министре. Спорътъ бѣше, дали нѣколко дни следъ интернирането му Пизанти е билъ освободенъ или не. Вие сами казахте, че е билъ въ отпускъ въ София.

Министъръ Петъръ Габровски: Пизанти е интерниранъ на 11 октомврий, а въ отпускъ е дошълъ най-рано на 30 октомврий, не следъ 2-3-5 дни, както Вие твърдите, а следъ 20 дни отъ интернирането, и то по писменото нареждане на този, който го е интерниралъ.

Председателъ Христо Калфовъ: Говорете по бюджета, г-нъ Костовъ.

Дени Костовъ: Азъ изслушахъ г-на министра спокойно, не направихъ възражение, искамъ да намѣримъ само истината, която търсимъ и за която всички мѣлимъ. Самъ г-нъ министърътъ на вътрешнитъ работи признава, че този фактъ, за предлагането на единъ милионъ лева, му е донесенъ; самъ г-нъ министърътъ на вътрешнитъ работи признава, че действително Пизанти е освободенъ следъ 3 месеца — приемамъ следъ 3 месеца, значи, преди сръка, не отъ него. Приемамъ и това. Азъ не казвамъ противното. Г-нъ Габровски каза единъ денъ, че доснето е въ него и ми опредѣли единъ часъ да отида да го видя. Азъ му съобщихъ, че на 5 часа не мога да отида, но нека да му кажатъ отъ Вътрешното министерство дали следъ това 10 пати не съмъ го търсилъ по телефона. Нека кажатъ и колежитъ, които бѣха въ кабинета на г-нъ Захариевъ, дали не съмъ го търсилъ. Не можахъ да го намѣря, той е билъ заетъ. Това нѣщо никой не оспорва. Моята идея не бѣше да обвиня г-на министра на вътрешнитъ работи въ каквото и да е, защото не е тоя начинътъ за да си имамъ едно обвинение срещу единъ министъръ на вътрешнитъ работи. Моята идея бѣше, г-не министре, и азъ я поддържамъ и до днесъ, че докато еврейскитъ капиталъ съществува, безспорно, той ще се мѣчи по всички патици и чрезъ всички сръдства да върши своето пакостно дѣло. Ако Пизанти е намѣрилъ ходатаи, той ги е намѣрилъ, защото той е акционеръ въ „Принцъ Кирялъ“, защото е милионеръ, а не защото е Пизанти. Моята идея бѣше, за да се пресѣкатъ възможноститъ на тѣ еврейски капиталъ, нека той да бѣде конфискуванъ. Вие се доказвате лично за всѣки фактъ, който ви соча добросъвестно. Вие разбирате, че едва ли нѣма лична нападка, което трѣбва да признае откровенно, не е било въ желанието ми — но както и да е.

Г-да народни представители! Новиятъ стопански поредѣкъ новиятъ стопански редъ, тъй както се утвърждава днесъ въ свѣта, има една основна характеристика. Той ликвидира безусловно съ основа начало, съ оная основа, която довчера съществува въ капиталистическия свѣтъ — плутокрацията. Златото като база, като ценностъ на националното, общественото, държавно и лично благо изчезна, за да бѣде замѣнено отъ единъ другъ факторъ, отъ една друга единица стойностъ — трудътъ. Петъ милиона безработни завари Адолфъ Хитлеръ въ Германия, когато дойде на властъ. При едно разнебитено стопанство, при една изтошена отъ репарации и угнетена отъ насилията на мирнитъ договори държава. Благодарение на плъното елиминиране на златния еталонъ, на златната ценностъ, въздигайки въ культъ труда на нацията, пресичайки пътя на спекуланта, ограничавайки печалбитъ и използувайки последнитъ за подобрене производството на индустрията, на търговията и на всички отрасли на стопанския животъ, не само не остана нито единъ единственъ безработенъ въ хитлеристка Германия, но тя дойде до положение успѣшно да проведе и изведе една голѣма, упорита и гигантска война срещу цѣлия капиталистически свѣтъ.

Вие, г-не министре на финанситъ, въ способността на когото никой въ тая Камара не се съмнява, и вие, г-да министри, членове на кабинета, на които цѣлото Народно събрание ви дава неизмѣнно една постоянна доялна подкрепа, вие ще трѣбва щете-нещете, по силата на условията на живота, да излѣзете отъ този стопански, да го нарека, идеологиченъ неутралитетъ и щете-нещете ще трѣбва да избереете една отъ двѣтъ системи: тая на стопанския либерализъмъ, на плутокрацията, при която тая на печалбитъ не съществува, където всѣки може да печели доколкото може, или другата система — на национал-социализма, при която подътъ е ограниченъ, основата, подъ която почва мизерията е циментирана. Една национална и социална държава не може да допусне отвратителния гнетъ, въ границитъ на нейната територия да има гладни, голи и боси. Идеологията на национал-социализма налага, заповѣдва, изисква, въ територията на Великия Райхъ достоинството на никой германецъ да не може да бѣде накърнено поради липса, поради мизерия, поради гладъ, поради недождане. Ще трѣбва да се гарантира единъ екзистенцъ-минимумъ и това ще бѣде първото, основното конституционно начало, което е начало на всички начала. Дайте да се циментира този подъ на мизерията, дайте да се опредѣли социалното ниво на българския човѣкъ отъ село и градъ — на търговеца, на индустриалеца, на земеделеца, на работника, на държавния служител, на войника, на офицера, на министра; дайте да се гарантира социалното ниво, подъ което вече първи мизерията, да се гарантира и да се каже: ние нѣма да допуснемъ въ една българска национална държава, осо-

бено днесъ, тая чудовищна неправда: да има гладни, недоимци, голеи и боси хора. Това не е ересь, това не е комунизъм, това не е болшевиизъм, защото болшевиизмът е, който носеше мизерия, който носеше страховити страдания; болшевиизмът е, който донесе на руската земя милиони умрели от гладъ. Болшевиизмът беше най-страшната социална анархия, най-жестоката социална несправедливост. Срецу тая система на болшевишката диктатура и на болшевишката анархия, националсоциализмът, новият редъ, новото стопанство и социалното евангелие на свѣта, новият социаленъ и стопански порядъкъ изискватъ, оня, който управлява, да има за пръвъ свой дългъ като управникъ да не остави подъ небето на родната земя никой човѣкъ въ оскъдица, въ недоимтъкъ, въ гладъ и въ мизерия. Същата тая социална справедливостъ диктува, налага — и тя се отразява въ живота на всички народи и континенти — висотата на печалбитъ да се ограничи.

Г-да народни представители! Никой не трѣбва да смѣта — и най-малко това е моята мисль — че търговецътъ е нѣщо вредно. И търговецътъ, и индустриалецътъ, и работникътъ, и занаятчията, и селянинътъ работникъ-земедѣлецъ — това сж функционери на една голѣма държавна стопанска общностъ и всѣки въ своя стопански секторъ върши една положителна, една творческа, една необходима деятельность. Нито единиятъ безъ другия може, нито вториятъ безъ третия, нито третиятъ безъ четвъртия, защото иначе хармонията на социалното стопанство нѣма да може да бѣде поддържана.

Но когато това е така, безспорно е, че вие не можете да приемете, че печалбитъ на дадена категория, стопанска и социална, особено въ тия времена, ще могатъ да вървятъ до безкрай и ще вървятъ за лична полза. Нека даде търговецътъ, нека даде индустриалецътъ, нека даде бапкеринътъ, нека дадатъ...

Никола Василевъ: Г-нъ Дени Костовъ! Кой смѣта въ България днесъ, че може да вървятъ печалбитъ до безкрай! Недейте приказва праздни приказки, говорете истината! Това, което казвате, не е вѣрно.

Дени Костовъ: Благодаря!

Никола Василевъ: Днесъ ние се намираме при едно дирижирано стопанство; днесъ ние се намираме при едно вмѣшательство на държавата въ стопанския животъ. Днесъ печалбитъ сж ограничени. Това, което разправяте, съществува въ облацитъ и въ Вашата глава, но не и въ българска земя.

Дени Костовъ: Азъ благодаря на г-нъ Никола Василевъ за забележката, която той ми прави. Азъ, обаче, ще се постарая да му докажа съ данни, не само съ думи, че това, което той поддържа, не е всъщностъ така.

Никола Василевъ: Кажете го.

Дени Костовъ: Ще Ви го кажа, г-нъ Василевъ, моля Ви се. — Азъ Ви цитирахъ примѣра за износа на тютюна. Г-нъ Василевъ! Когато Вие днесъ можете да спечелите за своя капиталъ...

Никола Василевъ: Когато вземете примѣра за износа на тютюна, ще цитирате и примѣра за адвокатскитъ хонорари, ще цитирате и примѣра, какъ известни тези тукъ, въ Парламента, се защитаватъ серцу възнаграждение.

Дени Костовъ: Ще ги цитирамъ, г-нъ Василевъ. — Азъ ви казахъ, че когато дадено лице въ единъ стопански секторъ на своята деятельность реализира печалби, голѣмиятъ размѣръ и крайниятъ предѣлъ на тия печалби не е фиксиралъ отъ нашитъ закони, не по процентъ, а по акумулация. Ако, следователно, вие въ Германия днесъ имате едно дирижирано стопанство, както го казвате, при което известни печалби надъ даденъ процентъ отиватъ за стопанското предприятие задължително и при което единъ индустриалецъ, да кажемъ, може да има 5, 10 или 15 хиляди марки месечно за себе си или за своитъ нужди, а всичката останала реализирана печалба ще отиде или за нуждитъ на държавата, или обязательно за подобрене на неговото стопанско предприятие, то тази акумулация на богатствата у насъ въ такава форма не е днесъ наложителна по никой законъ на държавата.

Никола Василевъ: Законътъ за конюнктурнитъ печалби, който, споредъ мене, е извънредно красенъ законъ за българскитъ условия, надмина германското законодателство

въ това отношение, г-нъ Дени Костовъ. И ако Вие се заинтересувате малко по-дълбоко отъ този въпросъ, ще се убедите въ това, което Ви казвамъ. И азъ Ви моля, когато ще изнасяте съ това красноречие, което имате, проблемитъ, изнасяйте заедно съ красноречието и истината и действителността, защото красноречието пада, когато се говорятъ неистини.

Дени Костовъ: Както виждате, азъ съмъ търпеливъ и съвършено търпеливо изслушахъ г-нъ Никола Василевъ.

Председателъ Христо Калфовъ: Г-да народни представители! Частъ е 8. Трѣбва да продължимъ заседанието. За това трѣбва да гласуваме. Моля, тия отъ г-да народнитъ представители, които желаятъ да продължимъ заседанието и следъ 8 часътъ, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема

Дени Костовъ: Та, г-да народни представители, азъ поддържамъ, че както задължението на държавата по отношение икономически слабитъ трѣбва да се изрази и отрази въ една норма, която ще гарантира единъ екзистенцъ-минимумъ на всѣкого, така също българската държавна организация трѣбва да постави една граница на възможни и допустими отъ закона печалби и всичкитъ печалби надъ тая граница, необходими споредъ ранга на човѣка, споредъ общественото предприятие, споредъ стопанското предприятие, споредъ неговата нужда, всичкитъ тия свръхпечалби да отидатъ за подобрене на дирижираното стопанство, за подобрене на производството и за подобрене на всичкитъ държавни отрасли, безъ съ това да се посѣга върху частната собственостъ. Азъ не мога да вѣя въ кой въ коя отъ тия думи има нѣкаква неистина и бихъ искалъ всѣки, който смѣта, че това не отговаря на действителността, да дойде да ме опровергае.

Но, г-да народни представители, тая система се отрази и въ единъ другъ секторъ, за който г-нъ Никола Василевъ, така компетентенъ човѣкъ, чиято компетентностъ не отричамъ, също така трѣбва да се замисли. Вие имате едно покачване на ценитъ въ германската държава, която никога не се взема за примѣръ, 10, 12, 13, 15% въ сравнение съ ценитъ отъ 1939 г. Вие имате единъ желѣзенъ обръчъ, въ който е затворено цѣлото германско стопанство, и въ този желѣзенъ обръчъ базата на ценитъ стои на едно и също мѣсто и не може да става никакво повишение, защото посрѣдникътъ, защото печалбата, защото капиталътъ, защото производственитъ разходи, защото всичко е дирижирано и управлявано и защото всичко се ръководи единствено отъ една държавна общностъ.

Ето тази стопанска система, г-да народни представители, която нѣма да позволява не само прѣкомѣрни печалби, но която нѣма да позволява и никаква спекула, която нѣма да позволява и никаквъ стопански хаосъ и безредие, за която ви се говори толкова много тукъ; тази стопанска система на едно дирижирано национално стопанство, ръководено отъ българското правителство, отъ ония, които носятъ отговорностъ за управлението, и подкрепено отъ всички синове на тая земя — за тази националсоциалистическа стопанска система, пригледана къмъ бита на българския селски народъ, азъ шедирамъ, азъ горѣя. Тая система, азъ мисля, че отговаря най-добре — това се вижда отъ живата практика и отъ примѣра на едно стопанство, което твори чудесии — отговаря, казвамъ, най-много и на бита на българския народъ, на интереситъ на българското стопанство и на интереситъ на българската държава. Защото само когато вие имате едно уредено стопанство и въ неговата основа стои чувството и мѣрквата на социална справедливостъ, само тогава ще имате необходимитъ предпоставки за единъ социаленъ, мораленъ миръ въ държавата и за едно народно единение, което въ тия върховни моменти на изпитание е най-насилната предпоставка не за напредъка, а за самото съществуване на държавата. Затова азъ поддържамъ и си позволявамъ тая нескромностъ да кажа, че не виждамъ въ нова Европа, че не виждамъ въ новия свѣтъ, кое друго чертае контуритъ на единъ миръ за столѣтия, за хиляди-лѣтия.

Г-да народни представители! Нѣкога великата френска революция, която събори стари феодаленъ редъ, дори въ началото, както знаете, бѣше задушена, но тия идеи на френската революция въ продължение на 100-150 години прошаха и завладѣха свѣта. Даже ако Господъ Богъ днесъ би се намѣсилъ въ жестокия конфликтъ между стария и новия свѣтъ и би пожелалъ невъзможното — германскитъ националсоциализмъ да претърпи нѣ-

къде въкакъв крах — националсоциализмът, като стопански ред, като социална справедливост и като политическа идеология ще възтържествува, защото въ края на краищата маситъ на всички народи нѣма да допуснатъ да се възстанови режимътъ на старата диктаторска система, която е рухнала въ съзнанието на всѣки човѣкъ на континента. И затова не само предчувствувайки, но виждайки и разбирайки така събитията, които се развиватъ около насъ, азъ не виждамъ за нашата държава, за нашата страна и за нашия народъ друго социално и политическо разрешение на голѣмата морална криза, въ която се блъскаме въ този периодъ на преходъ, освенъ българското Народно събрание, освенъ българското правителство, освенъ цѣлкупниятъ български народъ да възприеме като основа на своето стопанство, като идеология на своята българска държава, като политически пътъ и насока на своитѣ народни маси една система на националсоциализмъ. Азъ не виждамъ, казвамъ, никакъвъ другъ пътъ, и всѣко колебание въ тая насока азъ мисля, че е само вредно за интереситъ на всички ни.

Една националсоциалистическа България, днесъ така благословено обединена, така свещено събрала подъ своя покривъ всичкитѣ български синове; една националсоциалистическа България подъ скиптъра на царъ Боритъ III — ето ви стопанската и социална система, която ще въведе новия денъ за българското отечество и която ще дойде, г-да, както денятъ идва следъ нощта и нощта следъ деня, както неизбѣжнитѣ закони на природата и на живота движатъ хода на събитията и чертаятъ контуритѣ на живота и епохитѣ въ развитието на човѣчеството; която ще дойде и да я искаме, и да не я искаме. Но нека я пожелаемъ, нека я изградимъ, защото само чрезъ нея азъ виждамъ единъ по-благодатенъ денъ за българския народъ и една по-свѣтла, сигурна и чиста перспектива на хоризонта за цѣлкупното българско отечество.

Председателъ Христо Калфовъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Александъръ Цанковъ.

Александъръ Цанковъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Бюджетътъ на държавата е отражение на управлението и на политиката на правителството. Затова стара парламентарна практика е по бюджета да ставатъ разисквания върху общата политика на правителството, така както тя е отразена въ този законодателенъ актъ. И азъ се ползувамъ отъ тази практика да кажа думата си върху общата политика на правителството, вземайки поводъ именно отъ нея и още по-късно вземайки поводъ отъ онова, което стана вчера.

Никога въ моята дълга парламентарна дейтелностъ не съмъ се качвалъ на трибуната съ толкова огорчение и разочарование, отколкото сега, защото отдавна ние бѣхме престанали да слушаме обвинения, клевети и подозрения, хвърляни тукъ и тамъ, за този или за онзи, а особено пъкъ за едно правителство. Правителството не може да се оплаче отъ опозицията. Не ние, а хора отъ собствената му срѣда, собствено отъ тия, които сж приобщени къмъ него, се опитаха да изнесатъ нѣкои факти, които зъ основата си сж невѣрни. Но тѣ, струва ми се, свършиха своята работа. Азъ, който не съмъ тѣхенъ привърженикъ — познавамъ ги — за користъ и деморализация не мога да ги обвиня (Ржкопѣлскания) и не мога да ги осмѣждамъ и не съмъ ги осмѣждалъ. Азъ съмъ голѣмъ противникъ на властта и на управлението като система и като методъ на управление.

Тѣжени съмъ, защото г-нъ Серафимъ Георгиевъ, единъ отъ най-младитѣ тукъ наши другари, припомни за далечното минало, когато неогорговни дмагози, политици своего рода клеветѣха, подозираха, компрометираха, за да дойдемъ наистина до оная печална случка, за която той ни спомена — да не я повтарямъ и азъ — за да дойдемъ действително до това печално положение днесъ да се оглеждаме и да диримъ кой остана още свѣтътъ, кой остана още чистъ, кой остана още непороченъ, кой е още неоскверненъ, кой е още неподозрѣнъ.

Кой е водачътъ на България? Азъ не говоря за Негово Величество, който заема едно много по-високо мѣсто, отколкото единъ водачъ политически — и тукъ пакъ се различавамъ съ васъ. Коя е оная личностъ, коя сж оная личностъ отъ „Млада“ и „Нова България“, къмъ които вие претендирате да се числите? Кого пътъяхте и кого посочихте, за да го видимъ, и ние всички да тръгнемъ следъ него, да се групираме подъ неговото знаме?

Вие ни говорите за различни доктрини. Оставате ги тѣхъ. Тая държава, която претендира да бѣде самостоятелна и свободна, безъ да се дѣли отъ общото, ще има

свое управление, своя физиономия, своя доктрина на стопански и социаленъ строй, както и своя политика. Г-да народни представители! Нашиятъ Парламентъ действа много неправилно. Каточели всичко се прави, той да свърши своето земно съществуване. Парламентарната система на управление и безъ това днесъ се отрича, но щомъ има представителство на народа, щомъ народътъ е избралъ своитѣ представители и ги е изпратилъ тукъ — безразлично по какъвъ начинъ, дали свободно или чрезъ оргнитѣ на властта — все пакъ ние сме длъжни да съблюдаваме известни правила и известни форми. Азъ тукъ се различавамъ отъ двѣтѣ крайности: отъ ония, които сѣмтатъ, че формата нѣма никакво значение, както и отъ ония, които казватъ: формата, това е всичкото. Форма и съдържание — тѣ се покриватъ, тѣ не могатъ да се различатъ. Има въ философията една проблема: форма и отношение, форма и съдържание. Формата е рамката, въ която се поставя едно съдържание. Свободата, либерализмътъ се поставя винаги въ известни рамки. Но вие отричате каточели всѣкакви форми и, следователно, всѣкакво съдържание на ония форми, по които и нашиятъ основенъ законъ, и правилникътъ, който имаме, ни заставятъ да се ръководимъ.

Вѣрно е, че нито формата, нито съдържанието сж заkostenѣли. Затова Богъ е далъ разумъ и езикъ на човѣка, съобразявайки се съ времето, съ духа на епохата, и на най-консервативнитѣ, и на най-стегнатитѣ, закостенѣлитѣ форми да се даде съдържание, отговарящо на нуждитѣ на момента, отговарящо на нуждитѣ на времето и на работата която ние има да вършимъ тукъ.

Вие мож. би предугаждате за какво азъ искамъ да говоря. Азъ искамъ да гозоря за онова, което стана въ втретото заседание, още при откриването на извънредната сесия на Народното събрание — касирането на 9-тѣ души — нека го кажа открито — комунистически народни представители. (Къмъ министра на вътрешнитѣ работи) Толкова ли сж, г-не министре на вътрешнитѣ работи? — Азъ не псдирамъ тѣхната кауза. Азъ съмъ водилъ борба съ тази напасть. Азъ минавамъ въ тѣхнитѣ очи за кървавъ, минавахъ въ тѣхнитѣ очи за страшилище. Да кажа, че се гордѣя не, но мога да кажа, че съмъ спокоенъ въ свѣтъта си и предъ Бога, че въ тия кървави дни, за които винаги съ тѣга си спомнямъ, азъ сж своитѣ другари изпълнявахъ дълга си, бравейки отечеството. И сѣмтамъ, че го бранѣхъ и при катедралата „Св. Кракъ“, и на Араба-копакъ, и на Годечъ, и пр. и пр.

Азъ ви обвинявамъ за друго: че вие, г-да, не излъзохте открито — не да се криете задъ формата на правителство, задъ единодушното на комисията, или даже задъ единодушното на собственото си болшинство — касирайки тия народни представители. Вие ги касирахте по могови, върху които азъ ще се спра. Азъ ви обвинявамъ въ това, че вие трѣбваше да имате куража — и въярвайте, че тамъ всички щѣхме да ви подкрепимъ, поне азъ щѣхъ да ви подкрепя — да поставите както е редно. Вие памирате, че тия господа сж опасни за отечеството, за държавата, че тѣхното мѣсто не е тукъ. Ще поставите както следва. Тѣ сж комунисти, тѣ сж рушители на държавния строй, тѣ действуватъ съ нелегални срѣдства. Това сж защитѣ мотиви. Е добре, щомъ е така, вие ще дадете възможностъ на Народното събрание не отъ любопитство само, не отъ желание тукъ да витийствуваме и да държимъ речи, да дадемъ изразъ на разбиранията си, на желанието си да се боримъ срещу тая опасностъ, разбирайки и чувствувайки я такава, каквато е тя. За това ви обвинявамъ. Не се крийте задъ формули. Вие имате въобще този обикъ.

И позволете ми малко да се спра върху вашата тактика, която азъ ще нареча театрална тактика. Станаха тукъ голѣми актове, вие наредихте тържествени заседания. Нищо по-хубаво отъ това. Българскиятъ народъ се радва, ние се радваме, одобряваме една политика, но защо вие не ни давате възможностъ да си кажемъ думата и ние, които не сме приобщени къмъ васъ? Защо? Отъ критика ли ви е страхъ? Защо ще се боите отъ нея, когато едно дѣло е право и когато вие сте силни въ една политика? Или ви е страхъ да не се кажатъ работи, които не сж редни? Много е важно кой ще ги каже. Ако ги каже единъ държавникъ, който е игралъ роля, който е носилъ отговорностъ, има има нѣкаква пакостъ отъ това? Тѣ ще останатъ за негола сѣмта. Ако не е тържествено заседанието, ще ни изкарате другата постановка на театъра — единодушното. Г-да! Тѣзи постановки не даватъ резултатъ и вие ще трѣбва да сѣмтате режисурата, ако не и цѣлитѣ декорации, цѣлата система на управление.

Но въртаме се къмъ това, което стана съ тѣзи 9 народни представители. Азъ не мога да бѣда противъ отнемане депутатския мандатъ на народни представители,

които и да са тѣ, където и да се числят, щомъ са противъ държавата, противъ държавния и обществения строй, щомъ си служатъ съ нелегални срѣдства или съ срѣдства, които могатъ да смутятъ сигурността и реда въ нашата страна. Но мотивитѣ, които вие давате — тѣ ме тревожатъ. Азъ имамъ предвидъ протокола на провѣрочната комисиия, съ който тя иска отнемане мандата на 9-ти депутати. Въ първата точка се казва, че разтурената презъ 1942 г. работническа партия не била нищо друго, освенъ едно прикритие на разтурената по-рано комунистическа партия. Може да е така. Азъ зная, че всички партии са действително разтурени, но можете ли вие, г-не министри на вътрешнитѣ работи, да отречете, че тѣ, ако формално и законно не съществуватъ, фактически са загинали, не съществуватъ? Вие това не можете да го отречете. Опровержение е мотивировката на самия протоколъ. Каква значи то? Т.е. значи, че 7-8 години вече отъ 19 май, отъ какъто партиитѣ са законно са разтурени, все пакъ тѣ съществуватъ. И тѣ ще съществуватъ. Обществени сили, та били тѣ и политически партии отъ формата на нашитѣ, съ насилие, съ законно забраняване не се унищожаватъ; тѣ се унищожаватъ само съ идейна борба. Да, силата на закона и силата на властта помага, и тя ще бъде повикана на помощъ, когато, който и да е — както тѣзи господа — би посегналъ срещу държавния строй. Но само крутитѣ мѣрки — вѣрвайте ми, защото азъ имамъ практика — не са достатъчни, тѣ единствени не са въ състояние да унищожатъ обществени сили. Азъ съмъ вземалъ винаги за примѣръ националсоциализма — може би не го познавамъ въ подробности така, както го познава г-нъ Дени Костовъ, но все малко нѣщо го познавамъ — който не унищожил нацистката партиитѣ въ Германия. Отъ 42 милиона гласоподаватели Хитлеръ получи гласоветѣ на 36 милиона и въведе на законно осигурение, че политическитѣ партии въ Германия са загинали, защото той предзарително ги беше сразилъ съ една упорита, дълга, 15-годишна идейна борба. У насъ 19 май, между многото нещастия, които ни нанесе, нанесе и това нещастие, че не даде възможностъ на новитѣ подрастващи сили, които са и въ нашитѣ срѣди, да се борятъ идейно съ разрушителнитѣ сили, да се борятъ идейно съ политическитѣ партии, които са отживѣли вече времето си и които спѣватъ политическия и социалния напредѣкъ на България.

Моята тревога, г-да народни представители, иде отъ друго. Въ точка 5 на протокола се казва: „Съ своята всеобща дейностъ нелегалната комунистическа организация е причинявала и продължава да причинява смущения въ вътрешния животъ на страната, като напоследѣкъ се е стремела да обезсили държавната властъ, да я элепостави по разни начини предъ народа, да разложи и убие духа на българската войска и по този начинъ да постави държавата въ служба на третия интернационалъ, срещу когото въ настоящия моментъ се води обща борба за защита на цивилизацията.“ Това е едно признание, че тѣзи господа нелегално са се опитвали — а тѣхнитѣ опити все трѣбва да е далъ резултатъ, защото се иска тѣхното отстраняване — да внесатъ разложение и въ оная институция, която е жизнена необходимостъ, безъ която нито единъ народъ, нито една държава не може да съществува, и която, при всички превратности на съдбата у насъ, ние все пакъ сме се старали да не я оставяме да се разлага.

Това признание говори, че тѣзи господа са се опитвали да разлагатъ и тая институция. И мене сега ми ставатъ ясни и разбирамъ всички тия слухове, които сигурно идватъ и до васъ и които азъ, ръководимъ отъ висши държавни интереси, нѣма да си позволя да релаксирамъ предъ васъ. Но, разбира се, азъ съмтамъ, че нито ние, нито тѣ (Сочи министритѣ), като камилската птица, ще си заровимъ главата, за да не видимъ нѣщата такива, каквито са. Има нѣщо гнило, което е обхванало, проникнало въ всички срѣди, въ всички области на живота, та дори и тамъ, въ оная светая светихъ, въ която никой не бива да надниже, защото тамъ е и вѣрбата, и надеждата, и упование и на Царя, и на народъ, и на държава, и на всички ни.

Но азъ се питамъ пакъ: на какво се дължи всичко това, което ние слушаме? Българскитѣ войникъ нѣма да изневѣри на своето отечество заради това, че е голъ или босъ. Не! Той не е голъ и босъ сега, но той само за това нѣма да изневѣри. Той нѣма да изневѣри на върховния си вождъ, че е останалъ гладенъ. Не. И за това нѣма да изневѣри. Той даде доказателства. Той е войникъ безъ претенции, той е войникъ съ безкрайно търпение.

Но времната днесъ са други, г-да. Този войникъ е частъ отъ насъ, той живѣе въ епохата, въ която ние живѣемъ, той иска не материална храна, той иска идейна

храна. И питамъ азъ: съ какво ние хранимъ българския народъ, какво му даваме, какви идеи, какъвъ идеалъ, каква обществена система му сочимъ? Обединението на българскитѣ земи? Да, обща радостъ. Но то е вече фактъ свършенъ. Ние се радваме и ще се радваме, но то е свършено. Това е нѣщо свършено естествено. А смисълътъ на сегашната война е много голѣмъ, нейнитѣ задачи са много голѣми. Като никога другъ пътъ въ историята, днесъ на воинството, на армитѣ, на народитѣ са предложени за разрешаване съдбоноси, грамадни задачи, идеологични, идейни. Какъ да се създаде единъ новъ общественъ строй, една нова социална система, една нова карта на свѣта, една нова карта на Европа, една нова карта и на Балканитѣ, въ които — нека вѣрваме — ние ще имаме онова мѣсто, което ни се полага отъ историята и отъ това, че providението ни е поставило да бъдемъ въ срѣдата на Балканския полуостровъ.

Какво даваме ние на българския народъ? Ние често пикти сочимъ и вземаме за примѣръ германския войникъ. Можемъ да вземемъ за примѣръ, ако щете, и руския войникъ, който днесъ се бие при Смоленскъ, при Витебскъ, на Днестръ, на Березина и пр. и пр. Това са революционни армии, това са армии идейни, това са армии, възпитани въ единъ духъ, армии, израстнали въ известни идейни разбирания. Германскитѣ войникъ знае защо се бие. Той се бие за Фюрера си, който олицетворява нова, възродена националсоциалистическа Германия, която е скъсала съ стария общественъ строй. Рускиятъ войникъ, който дава отпоръ, се бие за своята система, бие се за болшевиизма, за тая система, въ която той се роди отъ 25 години насамъ, растна въ нея, възпита се въ нейнитѣ идейни разбирания и я отстоява по бойнитѣ полета. Тѣзи армии се биятъ съ въодушевление, тѣ се биятъ съ разбиране. Въ тѣзи армии има духъ. Не може да има духъ въ една сръбска армия, или въ една гръцка армия, или въ една французка армия, или даже въ една английска армия, която се бори да запази могъществото и величието на Англия, господстваща презъ цѣли три столѣтия въ свѣта.

И тукъ азъ идвамъ, г-да народни представители, да направя съ васъ единъ разборъ върху смисъла на събитията, които живѣемъ, за да почерпимъ пуждната поука и да направимъ своето заключение.

Днесъ се сражаватъ два свѣта, две идеологии: марксистическия социализмъ, въ лицето на болшевиизма, и националсоциализмътъ заедно съ фашизма, защото тѣ си доста приличатъ. Това са дветѣ системи, които си даватъ сражението днесъ. И на Днестръ, и на Нева, предъ Москва, и около Смоленскъ въ тѣзи дни се решава съдбата на цѣлия свѣтъ, най-малкото на Европа. Да бъде болшевиизмътъ, или да бъде националсоциализмътъ; да бъде една източна система, или да бъде една европейска система. Ще бъде европейската система, ще бъде националсоциалистическата система, не само заради това, че Германия е най-добре организирана и най-добре въоръжена, че има едно гениално командване, че има единъ народъ, който е увлеченъ въ идеитѣ, носени отъ неговия водачъ, и го следва неуклонно, но и защото тая система е естествена, защото тя е по-чиста, защото тя е по-свършена, защото тя е по-здрава.

Позволете ми да направя едно малко разграничение между тѣзи две системи. Болшевиизмътъ има само единъ единственъ представителъ въ свѣта — Русия, но като социално движение той упражни грамадно влияние въ цѣлия свѣтъ. Болшевиизмътъ, който има за основа марксизма, теоретическия марксизмъ, изхождаше отъ нѣколко елементарни принципи, които бѣха достъпни за маситѣ, увеличаха ги, фанатизираха ги. Единъ отъ тия принципи е да се събори капиталистическия строй. Болшевиизмътъ е рожеба на капиталистическия строй, на капитализма. Това е концепцията на Марксъ, който учеше своитѣ адепти, своитѣ последователи, че капиталистическия общественъ строй ще се развие естествено така, че ще раздѣли обществото на два враждуващи лагера: богати, имачи — едно сравнително малцинство — и пролетарии — едно грамадно мнозинство; свѣтовниятъ или националниятъ пролетариатъ ще победи. И Марксъ учеше, че капитализмътъ трѣбва да бъде сразенъ интернационално, по цѣлия свѣтъ. И господа болшевикитѣ разбиратъ твърде добре своята кауза. Тѣ виждатъ вече въ своето 26-27-годишно съществуване, че остатъци изолирани, че оставатъ странници, не вѣрватъ на думитѣ на пророка, тѣ мечтаятъ за социалната революция. И сега излизатъ дипломатическитѣ актове, които показватъ тактиката на господата отъ Кремль: да се изтощи Германия, да се изтощи Англия, да се изтощи свѣтътъ; тъй ще попадне въ мизерия, маситѣ ще озвѣрѣятъ, маситѣ ще опросѣятъ, тѣ ще разбератъ по-добре и по-

лесно тази социална концепция, която учи: вземайте, рушете, да нѣма богати, да нѣма бедни. Да нѣма богати, а зсѣмност всичкиѣ попадатъ въ една страшна мизерия, на която, мисля, бѣха свидетели и господата, които неотдавна имаха възможност да посетятъ Русия. Ето ви концепцията на болшевиизма. Той иска да революционизира свѣта. Той знае, че ако Германия победи, ще победи тази система — националсоциалистическата, и затова тя трѣбва да бѣде сразена. Болшевикитѣ не се боятъ отъ капитализма, защото тѣ следватъ доктрината на Маркса. Тѣ сѣмтатъ, че въ капиталистическитѣ страни болшевиизмътъ прѣлетариатъ, който е подъ тѣхно влияние визаги, ще довърши това, което се следва, че капитализмътъ самъ по себе си ще рухне и ще възтѣжествува и въ Англия, и въ Америка болшевишката система, свѣтътъ ще се революционизира, една обща система ще бѣде наложена — болшевишката. Русия нѣма да бѣде изолирана, и рускиятъ 160-милионенъ народъ ще наложи на свѣта разбиранията на едно малцинство, което е успѣло да заграби и да държи властта и да я държи, въпреки че огромната маса отъ народа, въ грамадно сѣ болшинство, не може по съзнание да бѣде болшевишка.

Националсоциализмътъ изхожда отъ друга позиция, отъ други идеологически постановки. Той сѣмта, че капитализмътъ е завършилъ вече своята роля, че той трѣбва да слѣзе отъ сцената, но не като бѣде разграбенъ и унищоженъ капиталътъ, а като създаденитѣ отъ капиталъ ценности станатъ общо достояние. Националсоциализмътъ и фашизмътъ не претендиратъ, г-нѣ Дени Костовъ, да наложатъ своята система на свѣта. И Хитлеръ, и Мусолини не единъ пътъ сѣ казвали и повтаряли, че тѣхнитѣ системи сѣмтатъ, които не вирѣятъ при всѣкакъвъ климатъ, че тѣ не сѣ системи за износъ. Но че ще има единъ новъ, както азъ го казвамъ, социалистически, националсоциалистически строй, това за менъ е вънъ отъ всѣкакво съмнение. Въ общи линии той ще бѣде еднакъвъ назъкъ, но ще се различава въ подробноститѣ. По стопанска структура, по менталитетъ, по традиции, по историческа мисия, която всѣки народъ, малъкъ или голѣмъ, има, ще се устрои, ще има своя общественъ строй споредъ условията си, но всички народи ще бѣдатъ части отъ цялото. Националсоциализмътъ греди. Той използва капитала, той го вирѣга въ служба и го прави функционеръ на държавата и на нацията. Националсоциализмътъ не унищожава капитала, той не отрича печалбата на капиталиста, той не го слѣва въ инициативитѣ му; той урежда инициативитѣ му и го ограничава въ печалбата, не му дава да печели повече отъ една законно установена печалба. Всичко, което е плюсъ, трѣбва да отиде по нѣкакъвъ начинъ на разположение на държавата или на народното стопанство. По това се различава тази система отъ другата. И тѣ днесъ си даватъ това колосално сражение. Кой ще победи? Може да сѣмтъ пристрастенъ, може би заради това, че сѣмъ застаналъ още преди две години на тази позиция, казвамъ: ще победи Германия, ще победи националсоциализмътъ. Да се мотивирамъ — ас сѣмтамъ за нужно. Азъ сѣмъ се мотивирамъ много дѣти и сега ще трѣбва само да се повтарямъ. Вие сте интелигентни хора, ще си спомните.

Но моята мисль е друга. Никога въ историята на народитѣ сѣдбата не е свързвала така неразривно, да кажа чисто по-български, така неразривно два народа, както сме свързани ние съ германцитѣ. Има ли нѣкой да се съмнява и да не вижда, че ние сме неразривно свързани съ Великия Райхъ и съ неговия съюзникъ Италия? Отъ момента, отъ когато ние хвърлихме жребитето, да употребя думитѣ на Юлий Цезарь, когато минахме Рубиконъ, отъ 1 мартъ, когато се присъединихме къмъ Тристранния пактъ, нашата позиция е определена. Ние сме ясно, ние сме свързани съ Германия. Ние не сме само приятели, ние сме съюзници. Има ли нѣкой да оспори това нѣщо? Фактитѣ сѣмтъ налице. Сѣдбата, която би сполетѣла Германия, не ще ли последва автоматически и насъ? — Разбира се. И затова трѣбва да бѣдемъ извънредно предпазливи, извънредно тактични. Азъ знамъ, че и тукъ има хора, които не сподѣлятъ моитѣ разбирания, които се съмняватъ, и се съмняватъ по чисти подбуди — азъ не ги обвинявамъ за това — че Германия ще победи, и препоръчвахъ една политика малко по-друга отъ тази, която се следва и която азъ одобрявамъ. Не само че това е история, но фактитѣ сѣмтъ други. Действително сѣдбата ни е свързала. И азъ отправямъ тази молба — отправямъ я къмъ васъ като къмъ другари, като къмъ българитѣ — кой каквито ще убеждения да има, кой каквото ще да мисли за тази или за онази страна, да запази своитѣ чувства и своитѣ убеждения за себе си и да пожелаемъ, България, която въ този

моментъ е обединена, да бѣде, да остане, да пребѣде. А това ще бѣде само тогава, когато действително държавитѣ отъ Тристранния пактъ, отъ Осьта, победятъ. Тѣ ще победятъ и тѣ трѣбва да победятъ. Азъ лично за себе си това го казвамъ, и го изповѣдвамъ, и го твърдя, и вѣрвамъ, и мисля, че нѣма да бѣде опроверганъ. Да, войната ще продължи. Русия дава всичката възможност да се продължи войната. Азъ сѣмъ опроверганъ въ едно свое политическо разбиране, което вие ще си спомните, че азъ поддържахъ и тукъ отъ трибуната, и вънъ въ обществото, и мисля, че сѣмъ писалъ и статии. Не вѣрвахъ, право да ви кажа, че между Германия и Русия ще избухне воененъ конфликтъ и ще се развие най-големата континентална война, каквато нѣкога човѣчеството е преживявало. Защото, струва ми се — неясна какви сѣмтъ даннитѣ на военния министъръ — че днесъ се сражаватъ по шестъ милиона войнши отъ двѣтѣ страни съ хиляди и хиляди танкове, съ хиляди и хиляди аероплани и пр. и пр., че се лѣе страшна кръвъ, и маса, маса човѣшки сѣмтства загиватъ. Тѣ загиватъ, за да слѣзе една опасна и отречена отъ живота социална система — болшевиизмътъ. Болшевиизмътъ ще слѣзе отъ сцената. Това не значи, че Русия ще слѣзе отъ сцената. Не! Русия и болшевиизмътъ не сѣмтъ едно и сѣмтѣ нѣщо. И ще дойде день, и той е може би много скоро, когато тази истина ние ще я идимъ. Но азъ мислѣхъ, че дипломатитѣ отъ Кремль разбиратъ по-добре интереситѣ на Русия и, въ различие отъ дипломатитѣ на царизма, цѣха да върватъ ръка за ръка съ Германия. Не Русия да воюва на страната на Германия, но да не ѣрѣчи. Защо Германия обяви война на Русия? Азъ бихъ се отклонилъ, пъкъ и не се чувствувамъ за компетентенъ да обяснявамъ причинитѣ и мотивитѣ, по които Германия обяви войната или избѣра да превари преди Русия да ѣ нападне. Но то стана затова, защото Русия се готвеше, както казватъ и самитѣ руси, да ѣ нападне изъ заугла и защото Германия днесъ разполага съ цѣла Европа, отъ северния полюсъ, може да се каже, до Египетъ на югъ. Цѣлото това пространство отъ Европа до източната частъ на Срѣдиземно море е подъ германско влияние, подъ германска опека. Тази частъ на Европа и въ нормално време не можеше да се издържа и да живѣе отъ собственото си производство. И когато Америка застана на страната на 45-милионна Англия съ всичкитѣ си богатства, съ всичкитѣ си източници, Германия имаше законното основание да каже на руситѣ: „Добре, вие сте на моя страна, не ми ѣрѣчите, но азъ желая да зная, можете ли вие съ вашитѣ богатства, безъ да воювате, да бѣдете въ моя помощъ при изхранването, при издържането на Европа, като, разбира се, за това си получите богато възнаграждение?“ Русия отъказа и, струва ми се, че никой историкъ нѣма да осъди Германия въ вѣроломство, както нѣкой мислятъ, за това, че тя единъ видъ е нападнала ненадейно Русия.

Г-да народни представители! Азъ заключавамъ тази частъ отъ моята речъ и искамъ да се върна малко върху по-конкретнитѣ въпроси около нашето управление.

Г-да народни представители! Ние сме обединени. Може да се каже, че нашиятъ националенъ идеалъ е осъщественъ. Азъ не сподѣлямъ разбиранията на онѣзи, които сѣмтатъ, че това каточели ни дойде — какъ да кажа, какъвъ въразъ да употребя — наготово, или незаслужено. Не. Припомнете си историята. Ами че ние колко години, за да не кажа десетилѣтия, водихме борба за нашето национално обединение? Не водихме ли две войни за нашето национално обединение? Ами какво представлява животътъ на България презъ последнитѣ десетилѣтия на турското владичество? Ами въ последната война не осѣяхме ли цѣлия Балкански полуостровъ съ коститѣ на българскитѣ войнши и не оросихме ли всички поля съ тѣхната кръвъ, все въ името на този идеалъ — обединението на българскитѣ земи, освобождението на поробенитѣ българитѣ? Но — има едно „но“. Мжка, горчивина преживяваме всички отъ това, че нашитѣ граници все още не сѣмтъ изяснени. Може би тѣ сѣмтъ на пътъ да се изяснятъ. Чувамъ — чувамъ отъ васъ — че г-нѣ министъръ-председателъ и г-нѣ министърътъ на външнитѣ работи ще заминатъ тѣзи дни за чужбина, за да уредятъ въпроса съ нашитѣ граници. Азъ, макаръ и опозиционеръ, имъ пожелавамъ успѣхъ. Азъ не завиждамъ на никого, който има успѣхъ за благо на България, за нейната сигурност, за нейното величие. Азъ се радвамъ. Ако щете вѣрвайте ми, ако щете не ми вѣрвайте, азъ изживявамъ своитѣ чувства въ себе си. Но азъ питамъ, защо не е тукъ г-нѣ министъръ-председателътъ, който трѣбва да бѣде тукъ при тия дебати? Защото, нека въ скобки само да кажа, дебатитѣ по бюджета сѣмтъ общи дебати по политиката на правителството. Вѣрно е,

че г-н-т министърът на финансите е тук, но г-н-т министърът на финансите е ресорен министър, а общата отговорност за политиката и за управлението носи министър-председателят. Той трябва да бъде тук. Г-н-т председателът на комисията по Министерството на външните работи ми каза, че ще даде помощ на министъра на външните работи да свика комисията, за да ни каже каквото може. Не знам, има 2-3 дни, докато тй ще замине, може би да бъдем свикани. Но не можеше ли на Парламента да се каже — ние разбираме вашето деликатно положение — къде сме? Защо е тази тревога, която се отразява и която — мога смъло да го кажа — създава дори и това, което аз самъ осждамъ, осждамъ жестоко — създава известни вражди? Г-не министре на външните работи! Вие, който командувате полицията, Вие, който сте толкова чувствителен към всяко проявление въ нашия политически живот, което не е въ унисонъ съ защитъ разбирания, азъ Ви питамъ, защо не вземате мърки навремето-си, когато различни провокатори — а такива ги има въ България много — по кипа и по представения скандалъхъ една велика държава? Разбирате ли какво искамъ да кажа. Това е само отъ вреда. Въ една малка България, която дължи благодарност и признателност на тѣзи велики сили, не е позволено комуто и да било да си служи съ остроумия и да подценява подвизитъ и военитъ заслуги на единъ съюзнически народъ, какъто е италианскиятъ.

Г-да народни представители! Ние се тревожимъ, ние се въннуваме, защото сме предъ неизвестностъ. Азъ искамъ да се успокоя, да запазя спокойствието си или, най-малко, да прикрия външението си отъ това, че отъ живитъ части на нашето отечество могатъ да бъдатъ пакъ откъсани нѣкои парчета. Надѣвамъ се, че това нѣма да стане. Разчитамъ на великия духъ, на гения на водача на италианския народъ, на неговия върховенъ вождъ, на краля, на императора. Разчитамъ на добротата, на рцарството, на братолюбството на италианския народъ, разчитамъ, че тамъ ще се разбере, че България иска да бъде единъ елементъ на редъ, на миръ, на спокойствие тукъ на Балканитъ и стражъ на общитъ съюзнически интереси, не само наши, не само германски, не само италиански, общи, защото съдбата ни свързва и ни свързва за дълго, дълго време нераздѣлно. Но ние се огорчаваме, като слушаме нѣкои работи. Ето на, Охридъ, родното мѣсто на Св. Климентъ, на Св. Наумъ, на Семимисленитъ го получихме. Охридъ символизира нашата култура и цивилизация. Така тежко бѣше наранено нашето българско сърце, когато не бѣше нашъ. Но ето, че не знаемъ съдбата на Струга, родното мѣсто на братя Миладинови — два двата Миладина, на Македония двата вѣрни сина. Ето че не знаемъ каква е съдбата и на Тутово, родното мѣсто на Кирилъ Пейчиновича, на Кичево, родното мѣсто на Кирчовски, на овия възрожденци, които първи запалиха кандилото на просвѣтата. Не знаемъ и съдбата на Костуръ, родното мѣсто на моя покоенъ приятелъ Никола Милевъ, родното мѣсто на легендарния войвода Чекаларовъ. Всички тия мѣста съ подъ една въпросителна. Защо да го криемъ? Азъ знамъ, че тѣ (Сочи министритъ) ще иматъ смѣлостъ да го кажатъ, и ние ги молимъ, Парламентътъ ги моли, съ всичката сериозностъ, съ всичкото достоинство да го кажатъ. Ако това се направи, ще ни се спечелятъ сърцата и ние ще знаемъ какъ да се отблагодаримъ и да изразимъ нашата признателностъ. Защото, г-да народни представители, ние не искаме нищо повече, нищо друго, освенъ това, което е било българско, само българско. Това бѣше нашиятъ идеалъ: Македония, така както я разбира и последното дете, въ нейнитъ географски и етнографски граници; Тракия, така както я разбираме всички, отъ Марица до Струма; Добруджа, така както я знаемъ — нито педя чужда земя не щемъ. Ние искаме това, което е санкционирано отъ историята, ние искаме границитъ, които съ очертани съ кръвта на хиляди и хиляди български синове, отъ вековетъ, като започнете отъ Симеона, отъ Самуила, отъ Иванъ Асенъ II, балканската война, голѣмата война въ 1915 г. и пр. и пр., да не питамъ политически актове, които определятъ границитъ на България. Тѣ съ все въ тѣзи рамки.

Таско Стоилковъ: И борбитъ на националнитъ революционери презъ турското робство, които раздрусаха турската империя.

Александъръ Цанковъ: Да, ние тѣхъ знаемъ. Нищо повече не искаме. И нека се пазваме, че тѣ не ни бъдатъ далечъ, че ние ще получимъ нашитъ естествени граници.

Но мене ме тревожи, г-да народни представители, единъ фактъ, който азъ искамъ да го припомня на господа министритъ. Въ в. „Мая телеграфъ“ отъ 22 априлъ, вестникътъ на г-нъ Чано, министъръ на външнитъ работи на Италия, е публикувана една статия, която ме огорчи. Смѣтамъ, че тя ще огорчи всѣки българинъ. Азъ нѣма да влизамъ въ полемика съ г-нъ Джорани Ансалдо, авторъ на статията — и не му е тукъ мѣстото — но не мога да се въздържа да не сподѣля съ васъ моитъ опасения и моитъ и защитъ огорчения. Въ тая статия се говори, че принципътъ на националността, възприетъ отъ френската революция, е принципъ, който не е позволено да се поддържа отъ така нареченитъ кандидатъ-нации, малки народи, малки държавици, и че този принципъ на националността е билъ осветенъ отъ последнитъ мирни договори въ парижитъ предградия и докаралъ нещастията на свѣта. Тая теза е въ основата си порѣшна и опасна. Френската революция издигна нови принципи: принципа за свобода, равенство и братство и принципа за националността. Това съ придобитията, културни или политически, ако мога да кажа, на френската революция. Сегашната революция издига други принципи, но тя издига и принципа за националността, най-добре подчертанъ и най-добре формулиранъ отъ хитлеризма, отъ Хитлеръ, който прибра подъ единъ скиптеръ въ една държавна единица всички нѣмски държавици и нѣмски народи. Принципитъ на националността се разруши отъ империализма, който е рождъ на капитализма, отъ алчността, отъ стремежа на капиталистическитъ държави за свои интереси и нужди да посѣгнатъ върху чуждото, върху чужди земи, върху чужди народи. Не може да ни се сочи на насъ за примѣръ Сърбия, че тя, като се опитала да създаде Югославия, като направила опитъ въ Парижъ да създадатъ една единна национална югославска държава, че тя е най-доброто опровержение на принципа на националността, т. е., че държавитъ не могатъ сами да почиватъ на този принципъ, че тѣ почиватъ на други принципи — разбирате какви.

Таско Стоилковъ: На джадарския принципъ!

Александъръ Цанковъ: Югославия загина тъкмо затова, че тамъ не се осмислени принципътъ на националността, че се създаде една държава хетерогенна по националности, съ различно вънроизповѣдание — католици, православни, мохамедани — и различни по култура народи. Хърватитъ не съ сърби; нито босно-херцеговинцитъ, нито словенцитъ бѣха сърби. Хърватитъ бѣха хървати, словенцитъ бѣха словенци, шумадийцитъ бѣха сърби. Може би сръбската шовинистична политика съ течение на вековетъ, ако Югославия бѣше просъществувала, да създадѣше най-после една единна нация — азъ се съмнявамъ въ това — но, така или иначе, събитията се развили другояче и тъкмо това е най-доброто доказателство, че държави, които не почиватъ на принципа на националността, особено ако съ малки, мъчно не просъществуватъ. И ние искаме само това: ние искаме, българскиятъ народъ да бъде прибранъ, да бъде обединенъ подъ единъ скиптеръ.

Таско Стоилковъ: Принципитъ на националното самоопредѣляне отъ векове е осъзнатъ. 50 години се борихме съ пушки въ рцетъ срещу азиатското нго на султанитъ.

Александъръ Цанковъ: Г-да министри! Кредититъ, които искате вие съ допълнителния бюджетъ, очевидно се отнасятъ до устройството на земитъ, които придобихме. Азъ ще си позволя да направя нѣкои бележки именно по този въпросъ — по организирането, по устройството на управлението въ новоосвободенитъ земи. Смѣтамъ, че не преувеличавамъ, и вие нѣма да отречете това — не трогамъ добрата ви воля — че тамъ не всичко е въ редъ. Много отъ господа народнитъ представители съ били по тия мѣста и сигурно иматъ лични наблюдения. Ако тѣ се стѣсняватъ тукъ да ги изнесатъ, за да бъдатъ записани въ дневникитъ на Събранието, азъ мисля, че съ васъ съ ги сподѣляли и вие знаете, че тамъ наистина не всичко е въ редъ. Преди всичко прехраната, продължителното тамъ буча. То куца и тукъ, но азъ не жаля за себе си. Азъ разбирамъ всички страдания, но имамъ съзнанието, че трѣбва да търпимъ, че трѣбва да понесаме и нашата нескърностъ, и нашата неспособностъ, и нашата неопитностъ.

Единъ народенъ представителъ: То е преходно.

Александър Цанков: Преходно е. — Но вникнете във душата на ония там, които идеализират свободата, които довчера сж били робн и които правят разлика между нашия режим и онии, подь който тж сж били довчера, влзате въ тжхната душа, за да ги разберете, за да ги оправдаете. Иззатова трбва да бъдете много внимателни, да подбирате много добре персонала, който имате. Вие направихте нжкои опити, но ето, че вчера се охули и обруга единъ отъ губернаторитъ тамъ, г-нъ Илия Кожухаровъ, който не е мой политически приятелъ. Грцитъ изпратиха навремето си въ Тракия, ако паметьта ми не ме лъже, Софулиът, бившъ министъръ-председателъ, който пое управлението и устройството на тази областъ. И вие направихте добре, че изпратихте единъ човкъ съ престижъ. Но, г-да, какъвъ е неговиятъ престижъ сега, когато се хвърли подозрение, че той отивалъ да ходатайствува предъ министра на вътрешнитъ работи за освобождаването отъ интерниране на нжкакъвъ еврейнъ?

Министъръ Петъръ Габровски: Ама не е идвалъ човкътъ!

Александъръ Цанковъ: Казвамъ това, за да се види какъ лековърно, какъ несериозно се гледа на тия работи.

Никола Василевъ: То си остава за смътка на този, който го е казалъ.

Александъръ Цанковъ: Азъ бихъ молилъ, г-да, ако можете, да наредите да не се пращатъ много комисии за проучвания въ повитъ земи. Тж омръзнаха. Бихъ молилъ друго, като давамъ и себе си за примъръ. Не че не желая, искамъ да отида въ Македония и Тракия, но нма да отида. Има време, когато ще мога да отида, сега не бързамъ и не намирамъ за много умфстни тия екскурзии, правени отъ любовъ, отъ желание да се видятъ тия мста, толкова скъпи за насъ. Народътъ тамъ, макаръ и освободенъ, е материално разоренъ, изпиталъ е ужаситъ на нжколко войни, и въ себе си още не зная, дали е сигуренъ за сждбата си; спестете му всички тия посрбцания, защото е гостоприемнъ, а е беденъ, за да се изхрани, и най-малкото вие го стжснявате.

Таско Стоилковъ: Право е, но гоститъ налетѣха.

Александъръ Цанковъ: Г-да народни представители! Онии день Народното събрание касира деветъ души народни представители комунисти. Азъ питамъ г-на министра на вътрешнитъ работи, дали е сигуренъ, че администрацията въ всичкитъ й разклонения е очистена отъ тази опасностъ. Вие ще знаете това най-добре. Азъ познавамъ комуниститъ. Тж и при единъ режимъ като моя, който не ги търпѣше, пакъ съумѣваха да се нагодятъ и да ми засанделствуватъ своето върнопопаничество. Толкова повече при единъ режимъ, който така или иначе пма нищо задъ себе си освенъ Парламента, който утре може да си отиде.

Председателъ Христо Калфовъ: Г-нъ Цанковъ, правилникътъ не позволява да се говори повече отъ единъ часъ. Давамъ Ви петъ минути, за да завършите.

Александъръ Цанковъ: Ще се съобразя съ правилника. Следъ 5 минути ще свърша. Благодаря Ви, че ми дадохте тия 5 минути повече.

Единъ народенъ представителъ: Нали сте стари приятели. (Оживление)

Александъръ Цанковъ: Г-да! Не преувеличавамъ, но питамъ: тукъ, въ тази срѣда, сигурни ли сте, че вашето мнозинство е чуждо на тжи разбирания? Азъ живѣя повече съ мнозинството, отколкото съ оппозицията. Само съ нжколко души отъ оппозицията все още може да имамъ нжщо общо — това сж г-нъ Мушановъ и г-нъ Кожухаровъ, които не сж на оная страна, донѣкъде и г-нъ Сакаровъ, който е единъ умфренъ човкъ. Азъ живѣя съ тази страна (Сочи мнозинството) и имамъ наблюдения; вие сте несигурни. Манталитетътъ на мнозина отъ вашитъ е онии, който тж сж имали, когато сж дошли да се приобщатъ. Нма спойка между васъ, г-да. (Оживление)

Нжкой народенъ представителъ: Това е обида.

Александъръ Цанковъ: Не се обиждайте. Азъ не ви обиждамъ, и нее за обиждане. Времената сж толкова сериозни, че не само вие, всички трбва да бъдемъ едно, независимо отъ това, кои седятъ на министерската маса.

Стефанъ Каранвановъ: Това е интрига.

Никола Мушановъ: Г-нъ Цанковъ! Какъ да не сж споени, когато всички въпроси гласуватъ единодушно!

Стефанъ Каранвановъ: Безъ ирония!

Александъръ Цанковъ: Г-да народни представители! Вие чухте обвиненията на единъ вашъ другаръ. Знаете какви отношения имамъ азъ съ него. Но можете ли да ми кажете, че въ вашитъ срѣди нма поне десетина души, които — азъ ги познавамъ — не упражняватъ работи, които сж несъвмѣстими съ депутатския мандатъ?

Гето Кръстевъ: Посочете ги, ако има такива.

Александъръ Цанковъ: Г-нъ Гето Кръстевъ! Разгърнете „Държавенъ вестникъ“, за да видите имената. — Друго. Нма ли да хвърлите единъ погледъ и да видите, че тукъ нжкои отъ господата, благодарение на това, че сж народни представители, заематъ известни служби, които сж почти държавни: секретари, подсекретари, дѣловодители на разни съюзи, организации и пр. и пр. Тжзи работи сж разлагащи при тия опнати нерви, при нашитъ политически нрави. За насъ, които всжкога сме залгали да държимъ високо достойнството на Парламента, тия работи сж несъвмѣстими. Вие не можете да ги оправдаете съ порочното минало. Тогава тж се наказваха, ако ги имаше. Тогава нмаше народни представители на служба. И тогава се правѣха опити да се използва властта или депутатскиятъ мандатъ, но нжкои отиваха подъ сждъ.

Екимъ Екимовъ: Г-нъ Цанковъ! Извинявамъ се, че Ви прекъсвамъ. Въ управлението на минитъ „Перникъ“ имаше членъ-делегатъ народенъ представителъ въ Ваше време.

Александъръ Цанковъ: Г-нъ Екимовъ! Запитайте г-на председателя да Ви каже, не бѣхме ли ние двамата съ него, които се борѣхме противъ този съставъ на управлението на мини „Перникъ“.

Екимъ Екимовъ: Е, нма да споримъ.

Александъръ Цанковъ: Но какво ще кажете за тия депутати, въ какво бѣха улличени тж? После, вие сте нови хора! Вие не сте като насъ отъ порочното минало! Защо ми сочите миналото? Вие нмате право да го сочите, вие нмате право да се обръщате къмъ него. Вие трбва да гледате напредъ и да дирите новото.

Таско Стоилковъ: То е мораленъ въпросъ. Има донѣкъде право.

Александъръ Цанковъ: Мораленъ въпросъ е, разбира се, но азъ мисля, че най-малко тукъ ще се намѣри нжкой да оспори моя моралъ.

Таско Стоилковъ: Хонорувани доброволци има!

Председателъ Христо Калфовъ: (Звъни) Завършете, г-нъ Цанковъ.

Александъръ Цанковъ: Свършвамъ. — Г-да народни представители! Бюджетътъ е единъ държавенъ актъ, съ който се одобрява или не одобрява политиката на правителството. Азъ, като оппозиция, не одобрявамъ политиката на правителството. Азъ го критикувамъ, но нма да отречете, че го критикувамъ не по партизански начинъ, но по единъ достоенъ начинъ. Азъ не мога да вдигна ръка за този бюджетъ, колкото и да сж необходими тия кредити, защото не довърявамъ на това правителство. Фактитъ, които имамъ предъ себе си, ме заставятъ и ми даватъ достатъчно основание да не му довърявамъ и да отреча неговата политика и неговата система на управление.

Азъ свършвамъ, като ви обръщамъ внимание, че епохата е бременна, че тя ражда единъ новъ общественъ строй. Представете ли си вие колосалнитъ задачи, най-разнообразни, които се слагатъ, които идатъ? Азъ ги виждамъ, че идатъ и чакатъ своето разрешение. И питамъ, г-да: вашитъ сили достатъчни ли сж? Моятъ отговоръ е, че не сж достатъчни, следователно, и декорациитъ, и цѣлата сцена трбва да бъда стмнени и да се даде друга постановка, друго управление на държавата.

Председателстващ Христо Калфовъ: Има думата народният представител г-нъ Никола Мушановъ.

Никола Мушановъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Извънредната сесия се свика, безспорно, предвид на изключителните обстоятелства. Пък и самата дума „извънредна“ показва, че трѣбва да вършимъ извънредна работа. Тая извънредна работа е гласуването най-напредъ на допълнителния бюджетпроектъ за новоприединенитѣ къмъ нашето отечество земи.

Въ тия времена, въ които живѣемъ, сериозни и съдбоносни, приличаше правителството да говори преди насъ по известни въпроси, които сѫ толкова важни за него, колкото и за насъ, но по-важни за правителството, което носи отговорноститѣ за управлението на държавата въ тия тежки дни. Азъ чухъ напоследъкъ, че въ частното заседание на мнозинството г-нъ министър-председателъ и г-нъ министърътъ на външнитѣ работи сѫ направили изложения. Азъ имахъ случай да кажа, че частнитѣ заседания на правителственото мнозинство сѫ една частна работа, съ която може да се уреждатъ отношенията на правителството спрямо мнозинството, обаче въпроситѣ отъ държавенъ характеръ, особено въ сегашнитѣ времена, не могатъ да бѣдатъ достояние само на правителственото мнозинство, тѣ трѣбва да бѣдатъ достояние и на Парламента. Народното събрание е държавна институция. То е законодателната власт, която може да утвърждава и да не утвърждава, да одобрява и да порицава. И затуй азъ не одобрявамъ начина, по който се водятъ работитѣ — да знае парламентарното мнозинство, а Народното събрание да не знае.

Азъ не съмъ отъ ония, които ще упрекнатъ днешнитѣ министри, че не ни съобщаватъ всичко, което тѣ знаятъ. Въ сегашнитѣ времена има въпроси, които действително могатъ да се таятъ отъ управлението. Но всетаки може да се намбри начинъ, по който може да ни кажатъ нѣщо поне по въпроситѣ, които днесъ вълнуватъ толкова насъ, колкото и общественото мнение. Тия въпроси, посочени въ една или друга форма, сѫ въ състояние да уталожатъ или да раздразнятъ общественото мнение, което, каквото щемъ да приказваме, каквито режими и да искаме да въвеждаме, ще бѣде основа на всѣко държавно управление.

Азъ слушахъ тукъ много оратори. Особено ми е приятно, че тѣй нареченитѣ „млади генерации“ се занимаватъ все съ моитѣ възгледи. Тукъ въ Народното събрание азъ минавамъ за най-старъ парламентаристъ, пък и годинитѣ ми не сѫ вече малко. Но много ми е неприятно, че азъ не съмъ разбранъ или нарочно не искатъ да ме разбератъ. Азъ не съмъ вчерашенъ политикъ. Слава Богу, преживѣлъ съмъ почти всичкитѣ нещастия на страната въ разстояние на 30 години, бидейки и народенъ представителъ, и управляващъ държавата, за да не мога да получа упреци за лекомислие или за детинщина, каквито ми се хвърлиха. Каза се, че азъ не съмъ билъ разбранъ, напри- мѣръ, че конституцията не е такава светиня, която не можело да се нарушава, когато държавнитѣ интереси сѫ то налагали. Азъ поддържамъ тая конституция, защото и тя самата е предвидила времената, въ които, по изключение, тя може да бѣде нарушавана. Въ чл. 47 на конституцията е казано, че въ такива дни правителството може да замѣства често пѣти и законодателната власт и да се взематъ много мѣрки, които могатъ да нарушатъ нѣкои текстове на конституцията. Азъ често пѣти съмъ повтарялъ тукъ, че не съмъ отъ тѣзи догматици, нито политическиятъ ми животъ до днесъ е доказалъ, че съмъ човѣкъ, който държи за сухи форми и формули. Това може да го правя оня, който говори постоянно като опозиционеръ и който не е участвувалъ въ властта. Слава Богу, участвувалъ съмъ въ събитията на новата политическа история не като опозиционеръ, а като управникъ. Азъ живѣхъ независимостта, азъ живѣхъ трагичнитѣ събития на 1918—1919 г., както и ония на 1931 г. като управникъ, като държавникъ. Съдбата на насъ може би е била такава, че да бѣдемъ управници въ най-тежкитѣ минути, които страната е преживявала. И; слава Богу, показали сме тактъ и умение, показали сме, въ тѣзи тежки времена, че знамъ що е държавно управление и що е само идеалъ политически.

Заради туй, г-да народни представители, позволете ми да не възприема тоя лекъ упрекъ, който се прави отъ нѣкои отъ младитѣ господа тукъ, които, мене ми се чини, не сѫ вникнали въ политическата история на нашата страна.

Конституцията е единъ основенъ законъ — казвалъ съмъ го това много пѣти тукъ, повтарямъ го и сега. За щастие, нашиятъ основенъ законодател е разбралъ, че за малкитѣ

страни, въ които борбитѣ често пѣти могатъ да бѣдатъ отстранени, трѣбва непременно да има една юзда, която да може да държи малко въ равновесие, ако искате, страститѣ, които бушуватъ въ тѣхъ. Затуй конституцията е опредѣлила рамкитѣ, въ които може да се движи обикновениятъ законодателъ. Знаемъ страни, където нѣма такава юзда, които нѣматъ такава конституция, народи съ традиции здрави, където традициитѣ сѫ по-силни, отколкото сѫ текстоветѣ на конституцията. Но ако, г-да народни представители, посочваме често текстоветѣ на конституцията, то е, за да докажемъ, че въ тѣхъ има разумъ. Тѣ не сѫ своеволю произведение на нѣкоя-си умна глава. Тѣ сѫ синтеза на политическия опитъ на минали генерации, съчетанъ съ доктрината.

Но казва се: тѣ не отговаряли на времето. Никой законъ нѣма вѣчностъ. Азъ не зная коя институция има вѣчностъ. Институциитѣ се развиватъ съобразно съ живота и неговитѣ нужди; тѣ предизвикватъ винаги измѣнение даже и на конституциитѣ. Време е, може би, въ нѣкои постановления и нашата конституция да трѣбва да се промѣни. Но недейте смѣта, че бързото промѣнение на конституцията е единъ напредѣкъ на държавата. Американската конституция съществува вече отъ два вѣка и е измѣняна само три пѣти, а Ваймарската конституция, социалистическа и крайна, която се създаде следъ погрома на Германия, не можа да преживѣе 6 месеца.

Та, казвамъ: въпросътъ за конституцията не трѣбва да се разглежда повърхностно. Ето защо азъ не мога да се спогодя още съ това, че се смѣтамъ като овехтѣлъ човѣкъ, когато искамъ да поддържамъ ония конституционни принципи, които сѫ по-вѣчни, за които условията на живота не диктуватъ да се промѣнятъ, и особено ония, които гарантиратъ честностъ въ управлението, ония, които гарантиратъ редъ въ управлението, ония, които гарантиратъ контролъ, който единъ народъ и народно събрание трѣбва да иматъ надъ управлението и надъ държавата. Това не можахъ да разбера. Но виждамъ колко се спѣватъ младитѣ, които, отричайки конституцията, лутатъ се още и не могатъ да намѣрятъ пътъ — както бѣше съ нѣкои отъ уважаемитѣ господа, които говориха тукъ преди мене. Азъ обичамъ да слушамъ пламеннитѣ речи — спомнямъ ми младинитѣ. Обаче, г-да народни представители, когато по сериознитѣ въпроси се говори, не потосѣтъ ще трѣбва да бѣде най-главниятъ аргументъ. Азъ също ще поддържамъ, че режимитѣ, които се създадоха въ Италия и Германия, не сѫ случайни явления.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя Никола Захариевъ)

Режимитѣ тамъ сѫ основани следъ една борба, следъ дълга борба. Мусолини, който работи дълго време върхѣтъ народа, направи походъ срещу Римъ и съ народната сила можа да овладѣе властта. Хитлеръ работи 20 години, за да може да установи новия режимъ чрезъ парламента. Вие си спомнете, че фонъ Папенъ, министър-председателъ по онова време, даде властта на Хитлеръ. Тѣзи борби и тѣзи нови устройства, ако искате, не сѫ случайна измислица, плодъ на нѣкого. Това сѫ нови уредби, които сѫ въ съгласие съ бита на самитѣ народи, това сѫ нови устройства, които сѫ въ душата и мисълта на самитѣ народи, които ги създадоха. Не може да се хвърлятъ такива повърхностни сѣждения върху единъ сериозенъ въпросъ.

Когато вие казвате, че у насъ трѣбва да се установи режимъ националсоциалистически или фашистски, опровергаватъ ви, г-да, които тѣй мислите, самитѣ автори на тия режими. Ако ни чуе г-нъ Мусолини или г-нъ Хитлеръ, че ние проповѣдваме тѣхнитѣ теории за насъ, тѣ ще ни се изсмѣятъ, защото тѣ самитѣ казеха: „Нашитѣ системи сѫ за нашитѣ народи. Всѣки народъ ще може да си уреди управлението както той смѣта за пай-добре, съобразявайки се съ условията на своя животъ“, като, разбира се, тѣ по принципъ искатъ да атакуватъ старата парламентарна система, която не отговаряла за сегашното време.

Вие, г-нъ Костовъ, не съзнавате ли до какво противоречие дойдохте днесъ съ Вашето разискване относно положението на България, когато, като, върнеъ изразителъ на мнението на националсоциализма, поддържате тѣй пламенно въдворяването и у насъ на тоя режимъ? Вие само поради една закачка вчера тукъ отъ трибуната казахте: „Азъ съмъ народенъ представителъ въ една свободна държава, където имамъ право като свободенъ човѣкъ отъ трибуната на Народното събрание да говоря и да мисля.“ — Вие чухте ли нѣкъде въ парламентиитѣ на тия две държави да иматъ свободата да говорятъ тѣй, както Вие говорите въ нашия Парламентъ? Вие виждали ли сте тамъ

парламентитъ да се свикватъ, за да разискватъ по всички тия въпроси, по които ние разискваме? Тамъ системата е друга: системата на водителството, на водача, който е мисълта на цѣлъ народъ, който напѣтва и стопанство, и политика, и изкуство, и религия, ако искате. Тогава защо тѣй пламенно и повърхностно само се подхвърлятъ въпроситъ, безъ по-сериозно да се вѣдѣбчатъ въ тѣхъ?

Втора погрѣшна мисълъ. Не е истина, че това, което съществува тамъ, не съществува и у насъ. Безъ да имаме ние наименованието националсоциализмъ или фашизмъ, стопанскиятъ животъ отъ дълги години се развива въ тия посоки, въ които се насочва и въ тия държави. Вѣднѣлството на държавата въ стопанскитъ отношения, вѣднѣлството на държавата въ организирането на стопанския, на социалния животъ на държавитъ, направляване стопанството, ако искате, у насъ стана много по-бързо, отколкото тамъ. И тамъ е нещастното, че въ този анархизмъ, въ нашето бързане, понеже искаме да достигнемъ държавитъ, стопанскитъ и социални условия на които сѣ свършено различни отъ нашитъ, ние често пѣти попадаме въ грѣшки, които самитъ ние критикуваме. Може ли въ България да се нареди единъ стопански режимъ такъвъ, какъвто е нареденъ въ тия страни, където индустрията, стопанството и социалнитъ условия сѣ тѣй развити, които въ своя вѣковенъ животъ сѣ акумулирали богатства отъ столѣтия, които сѣ създали грандиозни институции, за които даже ние не можемъ да помислимъ? Ние мислите ли, че ние можемъ да наредимъ и въ България единъ режимъ подходящъ на тѣхъ?

Много сѣ по-умни тамъ управницитъ, голѣми умове сѣ, които таватъ на малкитъ народи урокъ: внимавайте добре и преправяйте добре вашия собственъ битъ, стопански и социаленъ, и съобразно сѣ него наредката живота си. А животътъ си върви и налага своята повеля върху мѣлуването на хората.

Ние говоримъ за прѣтворението, каквато била Англия. Погледнете днесъ въ Англия — въ тази прѣтворающа се страна се взематъ 90% отъ печалбитъ на индустриалцитъ. Животътъ, г-на, особено воспеенъ, налага свършено други управления, които се диктуватъ отъ самата необходимостъ на живота. Миналата рѣчь, по силата на централизациата, която държавата трѣбваше да направи, остави много следи въ следващия животъ. Не е ересь да се казва, че и тази война не остави следи, и то много голѣми следи, въ бѣдния социаленъ и стопански животъ на всичкитъ страни. Наивно е да се смѣта, че редътъ въ държавитъ ще остане такъвъ, какъвто е. Ако има нѣщо, което е много произволно, то е отсрѣда да иска човѣкъ да реди утрешния редъ. Азъ съмъ убеденъ, че тази амбиция не може да има нито родоначалникътъ на фашизма, нито родоначалникътъ на хитлеризма. И за тѣхъ даже проблемътъ на утрешното устройство следъ тая разрушителна и дѣлаа война не е ясенъ. Че нѣмакви дискретни още оглѣдъ се създаватъ, това е вѣрно. Но какъ ще се нареди животътъ следъ войната? Г-на, нѣма вече такива пророци, които да могатъ да наредятъ стопански и социални системи на народитъ. Недейте вѣрва на това. Че има ново — това и азъ ви казвамъ, и азъ го разбирамъ, защото съмъ повече живѣлъ практически въ живота на нашата малка държава. Че животътъ не се налага сѣ една непобедима сила, че стопанскитъ отношения не се промѣнятъ, че социалнитъ отношения не се промѣнятъ, че капиталътъ нѣма да има туй значение, каквото има днесъ, че той не стане една обществена функция, че работникътъ нѣма да бѣде робъ, какъвто е билъ, а ще бѣде човѣкъ, че заслугитъ му като работникъ не се ценятъ повече — това е безспорно за всички, които следятъ живота. Но недейте да поставяте живота въ единъ рамки, за които повече бѣяваме, отколкото сме въ състояние въ действителностъ да изработимъ.

За да свърша сѣ този въпросъ, ще кажа: азъ намирамъ, че е много по-добре при общитъ дебати по бюджета да се разглеждатъ тия въпроси, защото всѣки политикъ трѣбва да има погледъ за нѣщата, да има едно убеждение искрено, което да бѣде мотивирано, и то сериозно мотивирано. И мене не ме е страхъ, особено като демократъ, отъ противни мнения. Азъ поддържамъ, противнитъ мнения вѣднѣл да се изказватъ, защото отъ живота, отъ практиката и историтата зная, че само чрезъ съпоставянето на идеитъ може да се получи резултатъ, и то благотворенъ резултатъ. Въ това отношение нека днесъ изкажа мѣката си за повелението, което она дѣпъ имаше Парламентътъ. Она дѣпъ мене ми бѣше обидно, като човѣкъ, като вашъ другаръ, отъ повелението, което се засъпрямо деветимата души наши другари. Не че искамъ да се обявя противъ касирамето на комуниститъ. Като държавникъ, азъ съмъ

ималъ тукъ смѣлостта да искамъ касирамето на 32-ма души народни представители комунисти. Имахъ куража отъ тамъ, като министъръ-председателъ, да се мотивирамъ защо — защото смѣтахъ, че интереситъ на държавата и обществения редъ изискваха това, защото не можехме да търпимъ тукъ народни представители, които викаха: „Да живѣе Съветска Русия!“, които повечето прѣдставяваха интереситъ на чужди държави, отколкото интереситъ на собствения си народъ. Следъ като ги изслушахме всичкитъ подъ редъ — това, което трѣбваше да стане и тукъ вчера — цѣлото Народно събрание, сѣ опозиция отъ 72-ма души, гласуваха за тѣхното изключване. Не за това плача азъ, а плача за друго, много смѣлостно и на което никой не обърна внимание. Тукъ се нахвърлява суверенитетътъ на народния представителъ, неговата независимостъ, неговиятъ тѣй нареченъ парламентаренъ иммунитетъ. Ние нѣма да видимъ никога тая послиска на г-на прокурора, който искаше отъ васъ съгласие, за да се залѣжватъ тия народни представители. Чѣтъ ли е нѣкой отъ васъ прѣдиската на прокуроръ, за да види какво иска прокурорътъ? Прокурорътъ нѣма мнение по въпроса. Прокурорътъ поема прѣдиската при директора на полицията, като казва: „Оставямъ на Народното събрание да разреши въпроса.“

Нѣкой народенъ представителъ: Правилно

Никола Мухановъ: Не е правилно. Правилно е, когато съдебната власть ще подведе подъ обвинение нѣкого, да иска отъ Народното събрание да си даде мнението. Това, обаче, се отнася за най-тежкитъ престѣпления, както казва конституцията. За залѣжане подъ стража, както бѣше конституцията, никога народенъ представителъ не може да се лиши отъ неговия мандатъ. Г-на народни представители, ние говоримъ за парламентъ. Народниятъ представителъ има свободата на своето мнение отъ тая трибуна. Дали народниятъ представителъ може да бѣде съденъ или подведенъ подъ отговорностъ презъ време на сесия, не е лична прерогатива на народния представителъ. Това е прерогатива на Парламента, тамъ е сигурността на Парламента — това трѣбва да го разберете. Следъ дълги борби е получена тая прерогатива.

Въ миналото властта монтираше, създаваше постоянно произволни обвинения спешу депутатитъ и когато тѣ трѣбваше да заседаватъ презъ време на сесията, властта ги измѣкваше единъ по единъ отъ Народното събрание. За да се прѣдотвратятъ тия произволи, създадох се гаранции за неприкосновеността на народния представителъ, за независимостта на Парламента, за да бѣде той сигуренъ въ своята дейностъ. Не че народниятъ представителъ, ако направи престѣпление, нѣма да бѣде съденъ. Напротивъ, всѣки народенъ представителъ ще отговаря за престѣплението си, бидейки и въ сесия. Гаранцията е въ това, че само Народното събрание е властно да позволи, прѣдвидъ на престѣплението, което е извършено, да бѣде съденъ.

Прочетете сега прѣписката и ще видите, има само единъ фактъ: има искане отъ директора на полицията, тия хора, които сѣ подъ полицейски надзоръ, да ги залѣжи подъ домашнитъ арестъ. Директоритъ на полицията прѣпраща прѣписката на прокурора, а той иска отъ насъ, народнитъ представители, да се произнесемъ, безъ той да дава мнение и да казва: обвинението имъ е таково и таково и съобразно сѣ даннитъ и членъ едикой-си моли Народното събрание да даде разрешение за съденето на тия народни представители.

Азъ онзи денъ искахъ думата, но не ми се даде. Азъ не знаехъ какво престѣпление нѣхмѣ да извършимъ, ако можехме да освѣтимъ въпроса. Азъ мисля, че това нѣма да бѣде отъ вреда за народното представителство, още повече, г-да, че двѣма отъ тия наши колеги си отидоха току-така, безъ да бѣде сериозно обмислено тѣхното повеление и тѣхното вѣрбу въ миналото. Азъ говоря за Бѣло Алексиевъ и Никола Джанковъ, сѣ които година и половина живѣхмѣ заедно и които, споредъ полицейскитъ данни, които сѣ дадени за тѣхъ, отидоха единъ вилъ, както казва народътъ: „покрай сухото и суровото“. Азъ съмъ убеденъ, че ако сериозно се обмислише въпросътъ и се прѣценѣха всички данни за тия хора, всички нѣща да признаятъ, че тия хора не сѣ били комунисти, или сѣ били такива преди 20 години. Никола Джанковъ е билъ нѣкога комунистъ, прѣминалъ презъ стовора, следъ туй минава въ земѣлски съюзъ и следъ туй дойде тукъ. Ако вземемъ да диримъ на всѣкиго отъ насъ политическото родоначалие отпреди 20 години, мене ми се чини, че мнозина отъ насъ ще има сами себе-си да излѣжатъ.

Напомням това — както и никога от преждоговорившият ви напомниха — за да ви кажа, че това беше една гръшка, която Парламентът не тръбваше да прави. А съм бивал тук, в Народното събрание, когато имаше партизански острастявания и знаех как хората си отивали от тук произволно, как са ставали жертва на партизанските острастявания. Но аз никога не съм виждал да не се даде думата на депутата, който ще се касира — никога това не е ставало. Не спрямо човека, а спрямо един народ, който го е избирал, спрямо неговите избиратели ние дължим почит като народни представители, още повече като знаете съ какви борби и как се добива депутатски мандат в сегашно време. Спрямо избирателите ние направихме една гръшка, да не кажа престъпление. А това не тръбваше да става.

Какво би загубил Парламентът — питам се аз — ако 24-ти часа, които се предвиждат при такива случаи в правилника, бяха спазени? Наистина формата е важна, но и съдържанието е важно. А съдържанието е, че не може да се изненадва един народен представител само с решение на комисията по проверка на изборите. 24-ти часа са предвидени за всеки депутат, който иска да се заинтересува, да се замисли, да се информира и да види, когато на утрешния ден ще дава вот за касирането, дали ще тръбва да го даде или не. Какво щеше да загуби Народното събрание, ако тоя въпрос се беше отложил 24 часа и след това ние постъпихме по тоя начин, по който се постъпи? Каза се: „Болшинство, не давам думата.“ Но поне 24 часа да бяха минали! Аз съм убеден, че в това време вие можехте всетаки да се информирате по много въпроси, и ми се струва, че особено гръшката спрямо двама от нашите колеги, която се направи, не би се направила.

Но, г-да народни представители, аз минавам по-нататък. Парламентът ще е или няма да бъде! Няма срѣдина. Вие се хвалите тук — и аз съм горд да се хваля — че Парламентът в България се задържа; че тоя Парламент, на който ролята от ден на ден я свеждате по-ниско, всетаки съществува. Парламентът е лишен и от друга една прерогатива. Аз винаги ще поддържам, че там (Сочи министерската маса) милистрит, които се редят, ще тръбва да изхождат винаги от срѣдните на Парламента. Може и познати специалисти и видни хора да бъдат също членове на кабинета. Но всетаки, казвам: и при туй положение, което аз съм там, че е отрицание на нашата конституция и на истинския парламентарен ред, всетаки има Парламент.

Този Парламент ще тръбва да го пазим. Той е в традицията на народа ни. Както виждате, в други мѣста, гдето се унищожиха парламенти, наистина унищожиха ги, но си създадоха свои. Обаче гдето има традиции, парламентът си седят здраво. Кой знае, не са винаги много за хвалене пророците, но мене ми се чини, че парламентът ще останат, ще се възстановят по-народни, ако искате, по-сериозни, съ по-сериозно доверие на народа. Тъй ще бъдат, докато има — както всички признават — в тоя свят вървата, че държавите ще тръбва да се управляват от собствените си народи.

Г-да народни представители! Увлѣкох се, простете. Все са важни въпроси; тѣ са от значение за нашата страна. Ако аз вземам думата днес, макар и тъй късно и уморен, то е, защото считам, че не тръбва да пропусна момента да кажа няколко думи по голѣмите въпроси от вървната политика, които ни интересуват и които за мене в днешния момент са един от най-сериозните въпроси въ страната.

Г-да! Ние дочакахме да видим една мечта, един бѣлтъ на нашия народ: осъществяването на нашите национални идеали; да видим, че днес всички страни, за които ние претендираме, че са наши, са вече наши или въ владение на войските на нашите приятели. Това е резултат на една дълга политика, както споменах и други. И макар че ние не вземаме участие днес съ войските си по бойните полета, всетаки ние сме дали данъ, и въ борби сме подготвили това дѣло, водили сме войни, и най-сетне една война, която излѣзе нещастна — последната война. Тѣй че това не е едно хариarmo — както мнозина мислят, че е едно хариarmo на българския народ.

Таско Стоилков: Прѣз половината вѣкъ кости сме давали за този ден. Какво хариarmo е!

Никола Мушанов: Аз съм особено радостен, че една политика на България, следвана тѣй неуклонно, дава своите резултати. Да не спомням по-далечното минало, но политиката, усвоена от нас — че ние сме ревизио-

нисти, че ние не сме доволни от реда, който се нареди въ Версай, въ Ньойн и въ Трианонъ, че ние сме се борили и въ тежки минути сме успявали да доказваме, че няма да се помирим дотогава, докато България не получи своето справедливо удовлетворение — тая политика най-сетне даде своите резултати. Тая политика, за щастие, тържествува. И днес ние можем да сме радостни, че въ границите, въ които днес стоят нашите и приятелските наши войски, почти сме обхванали ония територии, за които ние мечтаем.

Не от самохвалство, а за констатиране на факти — и мене ми се чини, че няма да ме опровергавате, защото сте ме слушали и друг път — аз поддържам тук една позиция, мисля, въ речта си по тронното слово пред втората редовна сесия, за да се противопоставя на една теза, която се поддържаше тук, че нашата вървна политика тръбва да се ориентира към политиката на Осъта и на Съветите. Аз се противопоставих тогаз, като казах, че Осъта и Съветите са две различни нѣща. И казах: не зная дали ще бъде скоро или ще бъде по-късно, но аз съм убеден, че ние ще участвуваме на една кървава борба между руските Съвети и Германия. Може би нам не ни се искаше това, много хора съ благодарни подбуды смѣтаха, че ако то беше избѣгнато, щеше да бъде по-добре. Обаче за мене въпросът се слагаше доста ясно. Въпросът за идеологията вече е въпрос, който може да се смѣтне, че е изпреварен от международните конфликти. Да смѣтаме днес, че болшевизмът се бори съ националсоциализма! Г-да! Да не сме слѣпи пред събитията. Ако Сталинъ тръгна съ Хитлеръ, то стана само защото и двете страни имаха свои цели, които гонѣха и искаха да ги реализират въ една по-подире. Докато от една страна Сталинъ мислѣше да хвърли свѣта въ разпри, за да се източи и да дочака тоя момент, когато ще се засили, за да може да си каже последната дума, от друга страна Хитлеръ, който гони своите цели, не дочака г-нъ Сталинъ, за да ги осъществи, и дѣржеше начинъ, по който той искаше по-лесно да се справи тамъ. И събитията тѣй се развиха. И кой би помислил, че единъ Чърчилъ от Лондонъ ще каже: „Аз, който бѣх 25-годишенъ антиболшевикъ, днес се нареждам на страната на Съветска Русия!“ Или че г-нъ Молотовъ ще държи една реч и ще каже, че г-нъ Чърчилъ е най-великият държавникъ. Какво има да става още? Кой може да го предскаже? Кой може въ този водовъртежъ, въ който се хвърли днес свѣтъ, от днес да види що ще има да стане подиръ два месеца или подиръ пет месеца?

Г-да! Няма норми, нито морални, нито правни вече въ международните отношения, както са се загубили вече и въ вътрешния живот на държавите. Всѣки гони една цел — крайната победа. И за нея всички средства са позволени. Никакви скрупули за вчерашни обещания, за вчерашни мнения, за идеологии. Всички се стремятъ към крайната цел, съ всѣкакви и съ всевъзможни средства — и материални, и морални — за да могат да я достигнат. Ето защо аз не мога да предсказвам как друг ден ще се нареди свѣтъ; аз не мога да предсказвам по каква идеология ще го наредим. Аз зная само едно, че свѣтъ, следъ тия кърви и разрушения, ще има да живѣе може би много по-тежки дни, отколкото презъ самата война. Мене ми се чини, че човѣшество то ще има да си изработва единъ новъ моделъ за бъдещото държавно устройство. Но това са далечни въпроси.

Нека дойдемъ до нашата страна. Ние, Слава Богу, сме добре; усмихна ни се щастие то да можемъ днес да си починаме и да кажемъ: най-после реализираха се нашите национални въжделения. Добре е, г-да. Нека се надѣваме. И аз, който съм ималъ политика винаги резервирана, смѣтам, че ние имаме единъ път, по който тръбва да вървимъ: той е да изпълнимъ нашите задѣлжения, които имаме спрямо ония, които дойдоха и чрезъ оръжията си осъществиха нашите национални идеали.

Г-да народни представители! Ние сме добре и аз желая отъ все сърдце всичко това да остане тѣй, както е. Защото и аз не се съмнявамъ, че пътятъ, въ който сме тръгнали, ще бъде по-щастливъ, отколкото другия пътъ, по който други върватъ. Но ако действително съдбата ни е решена, ние да останемъ пакъ въ победените! Аз вървамъ, че ние ще сме помежду победители, но и въ първи случай ние не можемъ да бъдемъ обвинени въ престъпно завоевание, защото земите, които заемаме, и ония, които са завзети отъ нашите приятели и приятелски войски, тѣмко са всичките ония земи, патъ които ние сме претендирали.

Най-сетне, позволете ми на мене, който съм от по-старите, да ви върна към един спомен, който ще е нужен за сегашно време. Въ 1879 г. войските на Царь Освободителя стигнаха до Цариград, и въ Цариград се написа Санстефанският договор, който даваше почти границите, които ние днесъ засемаме. Обаче не след дълго време стана конференцията, която ни даде Берлинския договор, който разкопча нашата страна и който е въ основата на всичките беди, които причиниха не само раздорите и кървалите борби тук на Балканите, но който договор, като не разреши балканския проблем, стана причина за кървави борби и между великите държави.

Бяхме победители, обаче плодотът на победата не можахме да използваме. Има мнозина, които считат — желяз ми се и на мене да считамъ — че редът, който се нарежда днесъ съ победоносното оръжие на нашите другари по оръжие, ще бъде окончателен. Но кой, г-да, няма да се спре пред големия въпрос, че войната, която се води днесъ, не е война, каквито са всичките войни, които сме виждали? Днесъ не е въпросът само на борба между две държави, не е даже въпросът на борба между държавите въ два континента. Това е една война по всички континенти. Това е война световна. И Африка и Австралия и Азия и Европа — всичко е въ пламъци. всичко е обляно въ кръв и въ разрушения. Светът ще се нарежда утре, не само работите на нашия континент. Азъ, чопък съ празнотата, не съм положителен, не мога и да имамъ тия положителности, че действително ние, победителите, ще можемъ да наложимъ новия ред и справедливост въ дѣло на земята или териториалните граници, както нямъ ни изнеса и както нямъ се иска. Дано щастие ли с сѣдило да бъде тъй. Но ако сѣдимъ по миналото, ние знаемъ, че всяка война се завършва винаги съ една конференция, въ която конференция не само воюващите са участвували, но и невоюващите. И сега, въ такава една конференция, ако ще има такава, ще трябва да участвуватъ всичките народи, отъ всичките материци, за да може да разрешаватъ световните въпроси. Тъй ли ще бъде или иначе — това не зная.

Стамо Колчевъ: Важно е кой ще бъде председателят.

Никола Мушановъ: Дано бъде тоя, за когото Вие мислите.

Стамо Колчевъ: Азъ тъй мисля. Дай Боже!

Никола Мушановъ: И мене ми се желас това. — Азъ само спомнямъ и вземамъ хипотезата, която чопък може сериозно да помисли и сериозно да допусне. Но ако азъ ви съпоставямъ тази хипотеза, то е само за да ви спомня, че често пъти и победителите въ края на краищата не са господари на плодотът на своето дѣло.

Но за насъ собствено — и затуй ви спомнямъ туй — азъ съмъ доста утешенъ, защото сѣтамъ, че досега ние сме получили земи, надъ които имаме право и по международни договори, и по история, и по етнография, резултатъ на една политика, която винаги се е водила по един път честенъ спрямо всички, защото ние искаме своето и никога не сме пожелавали чуждото. Ако това днесъ е признато отъ нашите другари по война, то ще се признае и въ една такава конференция, въ която всичките се събиратъ ужъ въ името на единъ справедливъ миръ, на единъ новъ редъ, който ще се нарежда въ Европа. И азъ сѣтамъ, че туй фактическо положение, което ние имаме днесъ, ще може да намѣри всичките аргументи и доводи, за да бъде то подкрепено и при втората евентуалност.

И заради туй мене не ме е страхъ, когато гласуваме този допълнителенъ бюджетъ за тия земи, които се присъединяватъ. Ние не правимъ едно дѣло на насилие, което може да бъде упрекнато било отъ нашите съседи, било отъ далечни държави, днесъ наши неприятели; ние не вършимъ едно престъпно и произволно дѣло. И ако действително въ света има да царува справедливост и миръ — както всички казватъ, че трябва да съществува — мене ми се чини, че ние не ще можемъ да намѣримъ упрек на никого, ако отъ днесъ още фактически засемаме тия земи, които са били наши и на които и ние имаме право.

Не може при едно транзитно, преходно положение да се оставятъ земи засти, безъ да се установи редът и безъ да се наредятъ условията за стопански, материаленъ и социаленъ животъ. И това ние правимъ съ допълнителния бюджетъ, който ни се представява.

Но, г-да народни представители, ако азъ изнесамъ предъ васъ това, азъ искамъ да отида малко по-нататък и да засегна и другъ единъ въпрос, който също е особено актуаленъ за нашите дни.

Ние имаме отношения съ нашите приятели и съюзници. Много отъ нашите земи, на които имаме и исторически, и етнографски права, са засти и отъ нашите приятелски войски. Азъ съмъ убеденъ, че няма никой българинъ, който да може да помисли, че българските земи, които днесъ са засти отъ Германия, няма да ни бъдатъ отстъпени, когато германската окупационна войска си отиде, защото по провъзгласената декларация на г-нъ Хитлеръ и г-нъ Рибентропъ, Германия не дари никакви териториални придобивки тукъ на Балканите.

Таско Стоилковъ: Има и единъ принципъ на национално самоопредѣление.

Никола Мушановъ: Обаче нека не си затваряме очите да видимъ, че действително нашите иначе пакъ добри приятели, италианците, напоследъкъ създаватъ съмнения и раздразнения въ народните сърца.

Г-да народни представители! Съ тоя народъ по традиция ние сме бивали винаги въ най-приятелски отношения. Българинътъ винаги е почиталъ италианския народъ. Преходното положение, въ което съдбата ни беше хвърлила миналата война даже като неприятел, не можа да остави лоши следи между тия два народа. Съ италианците ние сме си приятели, и между тяхъ и насъ оставатъ същитъ приятелски отношения, които по традиция съществуватъ помежду ни. И азъ съмъ отъ ония, които сѣтатъ, че слухове, мъливи, които се разпространяватъ, пакостѣха за нашите отношения съ тая държава. Обаче такива мъливи или злородно създадени клюки не могатъ да повлияятъ върху сериозните и действителни отношения на двата народа, които иматъ такива здрави, традиционни, приятелски връзки помежду си.

Въ заетите асми, които иматъ тѣ сега въ Албания, падатъ много български селища, градове и села. Чуватъ се неприятели случки и недоразумения, които троватъ българската душа. Мене ми се чини, че величието на Албания не би се токова възвисило съ тия няколко селища, ако тѣ останатъ тамъ, за да може да оправдае ямата отъ неприятелъ, която се копае между двата приятелски народа.

Таско Стоилковъ: Браво!

Никола Мушановъ: Ето защо азъ сѣтамъ, че въ това отношение ние трябва да употребимъ всичките си усилия, за да докажемъ, че ние сме единъ народъ, който се е борилъ за тия мѣста, че сме единъ народъ, който не тъй по капризъ претендира, че има основание върху тия мѣста и да убедимъ нашите приятели — и държавата, и народа въ Италия — че би било добре, съгласно съ правата и справедливостта, и тия наши земи да останатъ у насъ.

И затова, г-да народни представители и г-да министри, азъ сѣтамъ, че ние имаме да изпълнимъ единъ дългъ сега съ разглеждания днешъ бюджетъ. Никой — не нашите приятели само, но и нашите противници — не може да ни оспори правото на националностъ върху нѣкои и други земи. Защо тогава въ новия бюджетъ, който разглеждаме днесъ, да не наредимъ властите си въ тѣзи земи, които са наши, наприхвъръ учебното дѣло? Ние сме се събрали сега да заседаваме презъ м. юлий, а общия бюджетъ на държавата ще го гласуваме презъ ноември или декември. Защо Министерството на просѣтата не взе да нареди въ днешъ разглеждания бюджетъ основните и сѣрбните училища въ Струга, Тетово и други мѣста, за да може да си откъдне този изстрадакъ народъ тамъ, който беше потисканъ постоянно отъ съседните намъ държави и беше загубилъ елементарните си права да може да говори и четне на матерния си езикъ, да може да се моли въ черква на матерния си езикъ? Защо да оставимъ още да тънатъ въ тъмнина тѣзи наши сънародници, които днесъ виждатъ на другите мѣста да се прѣска свѣтлина? Ще нахърнимъ ли съ това чувството на приятелство спрямо нашите другари съюзници, които заедно съ насъ са се борили винаги за тържеството на правото на националностъ?

Ето азъ чувамъ, че нашиятъ министъръ-председателъ и министърътъ на външните работи ще заминатъ за Италия. Азъ съмъ убеденъ, че въ сегашните времена такива посещения не се правятъ само отъ куртоазия; сигурно трябва да има нѣкои въпроси, които трябва да се уредятъ. Нека се разбере, че ние имаме почитта къмъ доблестния италиански народъ, че имаме уважението къмъ неговия водачъ Мусолини, че имаме уважението къмъ държавния му глава, който е въ роднински връзки съ нашия държавенъ глава, че ние, като приятели на Италия, която става нашъ съседъ на Балканите, държимъ за здрави и трайни връзки, и няма защо за нищо и никакви въпроси, за нѣкакви-си малки територии да поставяме едно петно.

Таско Стоилковъ: Нашниятъ народъ нѣма зло чувство къмъ италианцитѣ.

Никола Мушановъ: Нека се знае, че и народътъ, и народното представителство ще тжжатъ много, че народната душа ще бѣде наскърбена, ако действително днешното фактическо положение се задържи. И азъ пожелавамъ добъръ успѣхъ на нашитѣ министри и имъ пожелавамъ действително да се върнатъ тукъ съ добри резултати.

Г-да народни представители! Чини ми се, че днесъ този въпросъ е единъ отъ най-актуалнитѣ. Азъ разбирамъ сериозността на този въпросъ, но смѣтамъ, че съ нищо не вреди на държавинитѣ интереси, като го повдигамъ и като изказвамъ тѣзи мисли, азъ, човѣкъ отъ вѣтъ. Ималъ съмъ честта да бъда приетъ два пѣти отъ г-нъ Мусолини, както и честта да бъда приетъ отъ Негово Величество италианския краля, и зная какви благосклонни чувства иматъ тѣ къмъ нашия народъ. Не съмъ отъ онѣзи хора, които могатъ само да държатъ за удоволствие или по нѣкакви капризни желания. Казвамъ думата си въ българския Парламентъ съ желание да бѣде чуто. Действително отношенията ни сж малко нащърбени.

Г-да народни представители! Азъ не искамъ да засѣгамъ други въпроси въ този късенъ часъ. Прави ми впечатление критиката, която отправиха нѣкои господа отъ болшинството по управлението на държавата. Г-да! Вѣрно е — дейдете си прави оглушки — че не всичко е въ редъ. Азъ не съмъ отъ тѣзи, които смѣтатъ, че въ сегашнитѣ трудни и тежки времена всичко може да бѣде въ редъ. Азъ не съмъ отъ тѣзи, които смѣтатъ, че не трѣбва да слагаме на народа много по-голямъ тежестъ презъ време на война, даже въ военно време като сегашното, отколкото въ мирно време. Министърътъ на финанситѣ ще ни представи тукъ цифри, но има работи, които сж задъ цифритѣ, които може би вече го смущаватъ и повече му тежатъ. Такава ще бѣде днесъ тежестта на всѣки министъръ на финанситѣ, който е на негово мѣсто.

Но при всички тѣзи условия, да ги кажемъ ненормални, при които живѣемъ, все пакъ може да се сложи редъ и система: Нека пакъ младитѣ тукъ не ме упрѣкнатъ, като имъ кажа, вижнете добре въ устройството и наредбитѣ, по които се управлява нашата държава, за да се убедите, че не е останалъ въпросъ отъ стопанско и социално естество, който да не сме разрешили и да не сме надпреварвали даже най-напредничавитѣ народи. Щомъ Обществото на народитѣ вземѣше нѣкое решение по социалнитѣ въпроси, най-напредъ то ще се приложи отъ Министерството на труда. Тази констатация за насъ направиха и въ Обществото на народитѣ. Тукъ постоянно ни приказватъ купешки приказки за плутократия. Недейте, г-да, да вземаме теркъ отъ чужбина. Българската плутократия е олющена плутократия, защото единъ чуждъ плутократъ може да хване и сложи въ джобчето на жилтката си и най-големия български плутократъ. Нека да видимъ що е нашиятъ стопански животъ, що сж нашето земедѣлие и нашата индустрия, да видимъ какви мѣрки ще подхождатъ на нашия сиромашки народъ, безъ натрупани капитали, лостове въ стопанството, и съобразно съ нашитѣ условия, може би още много недоразвити, да наредимъ нашия стопански планъ.

Ние сме осѣдени да теглимъ винаги повече, отколкото всѣки другъ гражданинъ на една съвременна държава. Едно време Каравеловъ казваше, че никога нашиятъ земедѣлецъ не може да присвѣдва отъ своето земедѣлие, ако се оценятъ работнитѣ сили на неговата челядь, като участвува въ земедѣлското производство. Въ държавното управление ние се стремимъ да надпреварваме по устройство най-напредничавитѣ държави. Както виждате, ние даже разходваме по-нашироко, отколкото другитѣ държави. И сега азъ ще упрѣкна г-на министра на финанситѣ и ще му кажа, че на много разходи трѣбва да се туря край, че въ тѣзи трудни времена, когато цѣлиятъ народъ се напъва, за да изкараме войната докрай, има много разходи, които трѣбва да се съкратятъ. Но мимо туй, вследствие издържането на една разкошна, да кажа, модерна държава, ние имаме единъ народъ, който по отношение на сръдствата за поддржане на държавата си е още много назадъ. И заради туй сръдствата на народа за поддржане на такава държава не сж достатъчни, малки сж. Едно време хората отъ по-старата школа бѣха по-честелини. Напримѣръ, Каравеловъ, който бѣше родоначалникъ на старата школа, и Теодоръ Теодоровъ, който бѣше неговъ противникъ по политически убеждения, бѣха и двамата скалперници. — „Ще си простирате краката, казваха, догдето ви стига чергата“. Този консерватизмъ на старото време може би е отживѣлъ вече. Днесъ държавата не

може да живѣе само съ консерватизмъ, тя ще трѣбва да търси сръдства, за да може да послужи на напредъка, на прогреса, и когато данъчнитѣ сръдства не стигатъ, тя ще трѣбва да дири сръдства отъ другаде. Днесъ ние сме въ положението, когато трѣбва съ собственитѣ си сръдства да надмогнемъ всичко и да задоволяваме нагрѣли и неотложни нужди на държавата, особено въ военно време. И азъ винаги съмъ се питалъ, и сега се питамъ за тѣзи голѣми суми, които имаме въ бюджетитѣ си. Ние имаме милиарди левове, съ които единъ день ще трѣбва да се справимъ, които ще трѣбва да консолидираме, за да консолидираме държавата си. За щастие, ние се уголѣмнихме, имаме нови благодатни земи, бѣждето ни се рисува оптимистично, но докато наредимъ тѣзи земи, ние имаме да харчимъ повече, отколкото да вземаме. Тѣзи тежки години идатъ, тѣ сж предъ насъ. И затова въ финансово отношение трѣбва да имаме една стегнатостъ, една сериозностъ.

Петъръ Савовъ: Кажете кѣде и съ какво г-нъ Божиловъ се е проявилъ като разточителенъ.

Никола Мушановъ: Оставете тия закачки. Азъ казахъ, че нѣма да влизамъ въ подробности да ви разправямъ за разходи, които трѣбва да се съкратятъ.

Вѣрно е, г-да, нови системи се раждатъ, ако искате, мимо насъ. Ние не казваме, вие не казвате, че днесъ има националсоциализмъ въ България, обаче мѣрките, които се взематъ въ стопанско отношение, сж мѣрки, които се взематъ и тамъ, даже у насъ се взематъ по-крайни мѣрки, отколкото тамъ. Напримѣръ, въпросътъ за еврейството, по който тукъ се говори силно, тамъ не се поставя въ такава остра форма и съ такива страсти, както у насъ. И фактически, по силата на живота и на необходимостта, паложителната необходимостъ на живота, кое не е напѣтело днесъ въ нашето стопанство, въ нашата държава, питамъ азъ? Онзи день опредѣлихме начина, по който ще отидатъ да оратъ, да женатъ; наредихме кѣде какви култури трѣбва да се сѣятъ.

Таско Стоилковъ: Съюзътъ „Отецъ Паисий“ изпрати 300 души.

Никола Мушановъ: Но не е тамъ въпросътъ. Ние вървимъ въ този пѣтъ, защото той е необходимиятъ, наложениятъ пѣтъ, по който всѣка държава върви днесъ. Въпросътъ е: употребихме ли ние сѣщитѣ сръдства, имаме ли ние сѣщитѣ органи, чрезъ които можемъ да приложимъ правилно и разумно всички тѣзи реформи, които ние въвеждаме въ страната? Тамъ е цѣлиятъ въпросъ. И ето кѣде е държавата млада, въпрѣки че вие искате всичко изведнажъ да свършимъ. Ние не сме наредили органи, ние сж къмъ държавата, която има това ново предназначение. И всичко, което скърца и за което вие тукъ обвинявате, се крие именно тамъ. Въ България има хлѣбъ навредъ. Азъ минахъ презъ Куртово-Конаре и си взехъ единъ хлѣбъ, който ядохъ петъ дни на Хисарскитѣ бани. Отидохъ въ Сопотъ и си кунихъ бѣлъ хлѣбъ, какъвто нѣмаше въ Хисаря. Навредъ въ провинцията имамъ познати, и, ако искамъ, мога да имъ пиша да ми пратятъ хубавъ хлѣбъ. Само въ София нѣма. Нѣма ли действително въ България брашно да се изхраня София, когато въ повечето градове на България ядатъ пшениченъ хлѣбъ, съ изключение на она сиромашия, която ще отиде да търси и да донесе на гърба си 3-4 оки царевично брашно, защото е огладѣла? Защо да не може да се нареди това нѣщо, когато нашитѣ съюзници, напримѣръ въ Германия, ядатъ пшениченъ хлѣбъ? Азъ не искамъ тукъ да ме подозирате, ако кажа: защо ние да ядемъ царевича, а на съюзницитѣ да даваме пшеница? Ние държимъ въ общата кауза, която тѣ ще предприематъ, ние да теглимъ, да понасяме, но трѣбва да даваме това, което можемъ да даваме. Ние, обаче, не сме длъжни, нито пъкъ нѣкой има право да иска отъ насъ да даваме отъ това, което не достига за насъ. Това трѣбва да се разбере.

Позволете ми, г-да, най-искрено да ви кажа нѣколко думи за сиренето и кашкавала. Вие мислите, че и азъ съмъ отъ сръдта на плутократията, но мога да ви увѣри, че жена ми се е карала три-четири пѣти, че като е отивала да прави опашка, за да вземе сирсие или кашкавалъ, не е могла — освенъ онзи день, половинъ килограмъ. Г-да! Единъ отъ уважаемитѣ другари въ Рахово ми казваше, че следъ като се опредѣли контингентътъ 150 хиляди килограма, отъ тамъ пататъкъ сиренето се продава свободно въ провинцията. Навредъ въ провинцията има сирене, а въ София го нѣмаме. Това, г-да, е вече въпросъ на уредба,

на едно системно уреждане. Въ това отношение, безспорно, трябва да се обърне внимание на надлежните органи да турят редъ.

Азъ нѣма да говоря за ония противоречия, които се изнесоха тукъ; които уронватъ престижа на една държава, която не е въ състояние да поддържа 3-4-5 дни едни наредби, които тя е издала. Това показва недомислие или небрежност, които не трябва да се допускатъ, особено въ такива тежки дни като днешниятъ, когато тежестта и безъ туй е голѣма, когато всѣки дири малки поводи за негодуване, за да може да всѣва смутъ и недоволство въ страната. На този смутъ и на това недоволство край ще се постави само съ една сериозна и честна уредба на нашата държава. Азъ нѣма да се впускамъ да говоря по други въпроси — за обвинение въ спекула и корупция. Азъ искамъ само съ общи думи да кажа, че за да се създаде днешъ духъ въ нашата страна, духъ на единение, на подема, трябва най-напредъ да се даде отъ страна на управлението примѣръ на стегнатостъ, на почтеностъ и на еднакво третиране българскитъ граждани. Да не се самооболщаваме само отъ формата и отъ покривката, подъ която живѣемъ. Вие много повече отъ мене чувствувате какъвъ е животътъ долу, защото сте по-непосрѣдствено свързани съ народа. И когато азъ говоря съ васъ и ми разправятъ работитъ, чувствувамъ действително пулса на народа, и то не посредствомъ нашитъ органи — защото ние нѣмаме партии, почти сме откъснати отъ живота — чувствувамъ го отъ васъ, които сте въ връзка съ народа.

Има нѣщо гнило. Тѣй не се живѣе, г-да. Изпжждането на седемъ души отъ Парламента и по начина, по който то стана, споредъ моето дълбоко и искрено убеждение, може повече да увреди на реда, отколкото да го подобри. Трѣбватъ доста усилия, за да можемъ да задоволимъ долу народа, маситъ, и да създадемъ духъ, защото безъ духъ държавитъ и народитъ не сж годни за борба, безъ духъ тѣ не сж готови и годни за никакво творчество. Можемъ да дадемъ на единъ народъ много широки граници, но ако той нѣма духъ, ще бѣде мъртвило. Нека сж всички усилия да създаемъ пакъ ови борчески духъ, ови идеали, ови вѣра на българина, че той живѣе въ една малка държавица, но съ чисти традиции, чисто минало и чисти идеали. Щастieto ни се усмихна да можемъ да се обединимъ, по трѣбва да бѣдемъ и съ душа обединени, и съ погледъ нагоре къмъ по-висшето и по-съвършеното, безъ страсти и озлобение да можемъ да създадемъ единъ народъ, който да е годенъ за сѣдинитъ си, единъ народъ, който действително може да служи за показъ на Балканския полуостровъ.

Съ тѣзи нѣколко думи, г-да народни представители, азъ искахъ да засегна бѣгло нѣкои отъ въпроситъ, които ни интересуватъ въ сегашно време.

Председателстващъ Никола Захариевъ: Има думата народниятъ представител г-нъ Стамо Колчевъ.

Стамо Колчевъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Зная, че сте уморени. Чувствувамъ положението на единъ последенъ ораторъ въ такъвъ късенъ часъ и затуй ще изоставя по-голѣма частъ отъ материала, който смѣтахъ да изнеса предъ васъ, но при другъ случай ще го изнеса. Сега ще се спра на най-сжщественото, което смѣтамъ, че другитъ господа народни представители, които говориха предъ мене, не зачекнаха.

Вѣрно е, че когато се разглежда бюджетъ на държавата, може да се говори общо по политиката на правителството, но толкова много да се отклонимъ отъ предмета, който разискваме, както направихме днесъ, досега не съмъ видѣлъ. Почти никой отъ ораторитъ не зачекна, не разкритикува цифритъ, освенъ г-нъ Спасъ Ганевъ, който засега малко този въпросъ, и то въ полза на правителството, като каза, че за пръвъ пътъ правителството, съобразно размѣритъ и нуждитъ на новитъ земи, е предвидѣло много по-малко кредити въ сравнение съ предвиденото за старитъ предѣли на България, даже съ предвиденото за Добруджа.

Прави честь на правителството, че пристѣпва вече къмъ разрешението на чиновническия въпросъ. Досега по социални съображения то търѣше това положение, да имаме много чиновници, излишни чиновници, защото въ тѣзи трудни времена, които преживяваме, да изхвърлимъ на улицата извъстенъ брой чиновници, не бѣше нито оправдано, нито възможно. Никой нѣмаше куражъ да направи това, защото щѣше да се яви една друга язва, съ която сжщо така мжно можехме да се справимъ. Сега

въ чл. 4 отъ предложението ни законопроектъ за допълнителенъ бюджетенъ кредитъ по бюджета на държавата се казва: „Дава се право на надлежнитъ министри да съкращаватъ и закриватъ съ заповѣди длѣжности и служби по редовнитъ бюджети на министерствата, дирекциитъ и фондовѣтъ, като освободенитъ служители бѣдатъ назначавани на длѣжности въ учреждения въ освободенитъ презъ 1941 г. земи.“ Ето единъ жестъ, ето една политика, която заслужаваше да се изтъкне и за която заслужава да благодаримъ на правителството, защото е намѣрило куражъ въ себе си да намалява и да разпредѣля служителитъ на държавата, съразмѣрно съ нуждитъ и териториитъ, които сега имаме.

Извънредниятъ бюджетъ се наложи отъ политическото положение. Вѣрно е, че ние трѣбва да благодаримъ на нашитъ съюзници, които помогнаха така скоро да присѣдинимъ по-голѣмата частъ отъ териториитъ, за които претендираме. И сега се налага да дадемъ пари за какво? — Главно — чета въ мотивитъ — за народната отбрана. Можемъ ли да откажемъ този кредитъ? Не можемъ. Какви сж разходитъ по този допълнителенъ бюджетъ? За поддръжка на войската, която брани територията ни въ момента, когато около насъ се воюва, и за поддръжка на семействата на войницитъ. Кое друго правителство, въ кое друго време можа да поеме толкова тежъкъ разходъ — за поддръжка на войничкитъ семейства? Това малка заслуга ли е? Какъ не се намѣри нито единъ отъ говорившитъ да изтъкне това положение, да изтъкне тази инициатива, да изтъкне тази грижа на правителството по отношение на ония, които сж пратени на границитъ на нашето отечество?

Таско Стоилковъ: И тѣ до единъ щѣ го гласуватъ. Опозиция нѣма.

Стамо Колчевъ: Второто разходно перо е за службитъ въ освободенитъ земи. Може ли нѣкой да отрече, че ние трѣбва да пратимъ тамъ повече хора и да установимъ всички власти въ услуга на онова население, което се приобщава, което вече влиза въ границитъ на майката-отечество? Разбира се, не. Следователно, споредъ менъ, разходитъ, които сж предвидени тукъ, сж напълно оправдани.

Що се касае до приходитъ, азъ искамъ да изтъкна голѣмата заслуга на правителството и да кажа, че то, виждайки положението, въ което се намира нашитъ данъкоплатецъ, виждайки всички тежести, които ние сложихме и върху търговия, и върху индустрия, и върху производителитъ, и върху износители, намѣри нови и други източници.

Нѣкои смѣтатъ, че още имало мѣсто за облагане на печаднитъ. Азъ пъкъ мисля, че дори сме прекалили. Съ закона за конюнктурнитъ печалби, азъ твърдя, противно на г-нъ Костовъ, че г-нъ министърътъ на финанситъ надхвърли системата на облаганята въ Германия и не знамъ дали ние ще можемъ да го понесемъ. Може би за нѣкои положения, като се обяснятъ добре, ще бѣде принуденъ да ги коригира, защото всѣки пътъ, когато е виждалъ, че стопанството е застрашено, че грѣшка е допустната, поради бързина или по други причини, той е помагалъ и това му прави честь. Повтарямъ, азъ се надѣвамъ, че ако г-нъ министърътъ на финанситъ се убеди въ това, което чувамъ, че въ стопанскитъ срѣди имало недоволство — макаръ че г-нъ Денъ Костовъ не сподѣля моето мнение — той ще се занимае съ този въпросъ.

Единъ отъ приходнитъ източници е законътъ за заема. Г-да! Кой отъ васъ можеше да вѣрва, че съ единъ законъ, който ние тукъ ще гласуваме, за едно, да го кажа, задължително, записване, или пъкъ повече доброволно записване, ще могатъ въ тия времена да се събератъ 2½ милиарда лева, което да даде куражъ на министра да продължи доброволното записване, за да вземе още единъ милиардъ лева, та да стане 3½ милиарда лева? Азъ съ мѣнение четохъ ови денъ напечатаното въ единъ отъ вестницитъ писмо на ученика-сиракъ Дойчиновъ, който даде всичкитъ си спестявания, събирани левче по левче, 3.000 л., и словомъ три хиляди, и пише на министра на финанситъ едно трогателно писмо: съжалявамъ, казва, че нѣмамъ повече, за да ги дамъ на държавата, на която утре ние ще бѣдемъ войници и граждани. Г-да! Нека си туримъ ржка на сърдцето и да кажемъ, нѣма ли още много пари, които стоятъ неизползувани и които могатъ да дойдатъ въ подкрепа на държавата? Не можемъ ли ние да приберемъ и тия пари? Нѣма ли много хора, които сж чужди на грижитъ на правителството за посрѣщане нуждитъ на държавата? Какво направиха италианцитъ, когато Дуче се обърна къмъ тѣхъ и поиска златнитъ имъ прѣстени? Тѣ всички отидоха да ги депозиратъ и замѣнятъ съ жѣлѣзни! Кой отъ насъ въ България, който има по нѣколко

наполеона скрити за черни дни, отиде да каже: давамъ ви този наполеонъ за държавата? Ние всички чакаме, г-нъ министърътъ да събере пари и да ги тури на разположение на държавата, а ние само да критикуваме. Даже г-нъ Мушановъ си позволи да критикува разходите. Ами че Вие, г-нъ Мушановъ, не управлявахте ли преди 4—5 години, не оставихте ли тази система, не оставихте ли даже този щатъ и брой на чиновници? Какви съкращения искате? Казахме, че чиновници не могат да се съкратят, защото това социално не е оправдано, защото въ годинитъ, въ които живяхме, една малка България, затворена въ своята територия, не можеше да развие въ по-голямъ мащабъ частни инициативи. Тъй че това положение имаше своето оправдание. Ами за какво друго харчимъ? Моля ви се да ми кажете, къде има излишни разходи, дали за желъзницитъ, които виждаме сега, че сж свършено недостатъчни и ни спъватъ, дали за пътищата, дали за строежитъ, дали за хигиената? Това бѣше ли правено отъ правителството на г-нъ Мушановъ или отъ правителството преди това, което ние сега подкрепяме? Не. Ами социалнитъ грижи, които така се проявиха въ последно време? Азъ тукъ бихъ казалъ нѣщо и на ония, които говорятъ, че имало поскъпване. Г-нъ Костовъ! Вие казахте, че въ Германия нѣмало такива високи цени, толкова голямо повишение на ценитъ, каквото у насъ. Но азъ мога да ви дамъ само единъ примѣръ. Ние купувахме желъзото отъ Германия по 5-20 л., а днесъ го плащаме по 10—11 л. Направете желъзото да бѣде 5-20 л., както бѣше по-рано. Зависи ли това отъ насъ? Зависи ли това отъ правителството? Зависи ли това отъ министра на търговията? Може ли той да спре ценитъ за ония артикули, които въ по-голямто си количество идватъ отъвън? Може ли министърътъ на войната — примѣрно — който купува всичко, що му трѣбва, отъвън, да каже: азъ въ тия моменти не мога да ви плата толкова за картеница, или за друго оръдие, или за нѣкой другъ необходимъ за войската материалъ или съоръжение, а ще плата колкото по-рано! Това не може. Въ този моментъ само се търси, има ли материали. Сега не питаеме въ Германия, колко струва желъзото, а молимъ и питаеме: колко може да ни отдѣлите? — Толкозъ и толкозъ. Малко е. Съ това не можемъ да поправимъ разрушенитъ мостове, не можемъ да направимъ нови желъзници, не можемъ да направимъ сградитъ и съоръженията, които ни трѣбватъ. Молимъ, увеличете контингента. Става въпросъ само за количество, но не и въпросъ за цената. И ако сме при такива тежки условия, може ли нѣкой отъ насъ, ако е на мѣстото на г-на министра на търговията, да направи друго, освенъ това, което прави правителството? Отъ друга страна, то постоянно се мъчи да задоволи работницитъ по отношение заплатитъ, да имъ дава повишения. Но когато дойде до ценитъ, на търговцитъ казва: не, вие ще понесете преграхода. Понесохъ 15%, сега още 10%, ставатъ 20—25%. На търговцитъ не позволява да увеличаватъ печалбитъ си. Азъ тукъ бихъ коригиралъ г-нъ Ганевъ и бихъ билъ свидетелъ предъ него, че циментовата фабрика „Лъвъ“ спрѣ презъ м. февруарий поради това, че не можеше да работи, защото костюмата цена на цимента бѣше по-голяма, отколкото продажната цена. И азъ се сѣдамъ сега колко ходатайства, колко документи, колко аргументи сж били необходими да убедятъ г-на министра на търговията да увеличи цената на цимента, който много пъти бѣше обвиняванъ, че не чува молбитъ имъ. Щомъ като се увеличила заплатитъ на работницитъ съ 25%, щомъ и такситъ по желъзницитъ сж увеличени, щомъ и такситъ по изваждането на камънитъ и гипса, които се употребяватъ въ производството на цимента, сж увеличени, щомъ даже и цената на въглищата е увеличена, какъ ще задържите цената на цимента на сѣщото ниво? Ако е въпросъ за 1%, 2%, 3%, 5%, това може да се понесе, но когато стане 25%, г-да, това е невъзможно. Вземамъ цимента като примѣръ, за да ви кажа, че азъ не съзирамъ никакво пристрастие; не само пристрастие, но никаква лекота при опредѣляне на тия цени, при даване известно повишение на ценитъ. Азъ знамъ, колко сж чувствителни господата, които стоятъ тамъ (Сочи министерската маса), когато решаватъ тия въпроси, и съмъ се убедилъ, че все съ една мъка потискатъ ония, които могатъ да понасятъ, и помагатъ на ония, които не могатъ да понасятъ. Това е положението въ последно време.

Тукъ г-нъ Ленковъ повдигна въпроса за монопола на тютюна. Азъ съмъ решително противъ монопола. Азъ и по този въпросъ си позволихъ да ви дамъ нѣкои цифри — не съмъ тютюнджия, но кредитирамъ тютюнджиятъ и познавамъ положението, затова искамъ пакъ, както ви казахъ, да бѣда свидетелъ предъ васъ за положението на

ценитъ. Нѣкой тукъ ще запита: какъ може тютюнътъ, купенъ отъ производителя по 50 л., да се продава по 100 л., както е, напримеръ, за джебелъ! Казава се: щомъ купуватъ по 50 л., а продаватъ по 100 л. — единъ милионъ килограма дава 50 милиона лева печалба — свършено! Г-да! Имайте търпение — и азъ искамъ да се отбележи това, за да се справите съ него — защото ви говори единъ човѣкъ, който нѣма абсолютно никакъвъ интересъ да скрие истината. Ще ви цитирамъ една таблица, която ми служи при кредитирането. Джебелътъ се купува на единъ кантаръ по 53 л. килограмътъ. Този кантаръ удари търговцитъ доста много — та дори производителитъ, които отъ 50 години насамъ продаваха тютюни, се чудѣха, какъ е възможно да се взема и боклукътъ по сѣщата цена, по която се взема доброто качество; всѣки пътъ по-рано боклукътъ се отдѣляше настрана. А този боклукъ възлиза на милиони. Какъ ще се позволи, той да се продава заедно съ другия тютюнъ? Та при цена на единъ кгр. джебелъ 53-15 л. имаме: 5 л., които се даватъ допълнително като премия — ставатъ 58 л.; покупни разноси 1 л., селска комисиона 1-30 л., технически персоналъ 1-70 л., транспортъ отъ село до складъ 1-50 л., селски амбалажъ 0-50 л., окръженъ налогъ 1-05 л., наемъ складъ 1-50 л., общински налогъ 0-50 л., истифилъкъ 1-20 л., застраховка 0-30 л., всичко 68-70 л. При рандеманъ 85 до 87% това прави 78-45 л. Прибавете манипулация 12-50 л., чулове и амбалажъ 2 л., общи разноси 2 л., печалба 5 л., фобъ Драгоманъ 2-80 л., фондъ безработица 1 л., 2% експортна такса 0-21 л., 20% върху 105 л., фактурна стойностъ 2-10 л., 30% върху данъка (постоянни) 2-10 — 0-63 л., 70% върху данъка 2-10 (временни) — 1-47 л., за „Червения кръстъ“ 1/2% — 0-54 л., лихви 7-30 л. Всичко става 116 л. Виждате сега, какъ отъ 53 л. тютюнътъ става 116 л. Въ тази сума има предвидени само 5 л. печалба, което е 10% върху килограмъ тютюнъ. Да кажемъ, че може да се спести още отъ наемъ на склада, вмѣсто 1-50—1-20 л., или общо разноси, по това сж цифри, които подлежатъ на проверка. Ако нѣкой може да каже, че въ тази таблица има нѣщо невѣрно и пристрастно, азъ съмъ готовъ да искамъ извинение. Ето какъ ние се заблуждаваме, когато нѣкой каже: какъ може, купенъ 50 л. тютюнътъ, да се продава 100 л.! Най-последъ и въ Дирекцията на статистиката се държи смѣтка. Споредъ тази смѣтка, срѣдната цена на нашия тютюнъ за износъ е около 80 л., а срѣдната покупна цена е 43 л. Значи, моята таблица напълно отговаря на цифритъ, които сж зарегистрирани въ Дирекцията на статистиката.

По-нататъкъ. Българската земеделска банка нали и тя закупуваше тютюни, нали и тя установява ценитъ? Нали имаме и кооперативи, които се занимаваха съ събиране и манипулация на тютюна редъ години? Азъ помня каква катастрофа донесе реколтата 1924 г. Може ли да се говори, че тия хора тручатъ богатства, че сж крезовци? Тѣ постоянно си промѣнятъ фирмитъ, защото 2—3 години могатъ да бѣдатъ добре, четвъртата ще бѣде лоша, веднага долу, и свършено. Азъ ги познавамъ и заради това съмъ длъженъ да възстановя истината и да коригирамъ нѣкои отъ колегитъ, които, непознавайки добре тия въпроси, подхвърлятъ бомби, които създаватъ настроения, че въ България има хора, които неимоверно много експлоатиратъ населението, а господата тамъ (Сочи министерската маса) гледатъ, мълчатъ и никакви мѣрки не взематъ. Мнозина критикуваха политиката на правителството. И г-нъ Мушановъ направи също критика на правителствената политика, макаръ той да призна, че политиката, която правителството следва, е една правилна и резултатна политика. Той, обаче, смѣта, че тази политика на ревизионизмъ, отдавна била следвана. Това е вѣрно. Но не е ли вѣрно, обаче, че бѣхме критикувани, когато се присѣдинихме къмъ Тристранния пактъ? Нѣмаше ли хора, които казваха: внимавайте къде отивате. Ние трѣбва да разкопѣскаме и трѣбва да благодаримъ на правителството, че то имъ куража да вземе решение по тия въпроси и неговата политика се увѣнча съ успѣхъ. И то харчи още въ началото на войната да поддържа една армия, която не бѣше по силитъ ни, поради малъчнотитъ, които срѣщаше за намиране срѣдства, съ целъ да помогне на съюзническитъ армии да вършатъ тѣ своята работа. Естествено е, че ние имаме голѣми заслуги и въ туй отношение, макаръ че кръвъ сега не сме лѣли, по-рано я лѣхме. Но ние имаме заслуги. И азъ се надѣвамъ, че правителството, което досега погнѣна само успѣхи въ своята политика, и този пътъ по малкитъ несъгласия между насъ и съюзницитъ, по отношение на територии и пр., ще може да се разбере съ тѣхъ. И това, което ще може да постигне, допускамъ, че ще бѣде максималното. Ние ще трѣбва да търпимъ и да изчакаме резултата отъ неговата политика.

Да говоря ли за облагане печалбите? Това мина. Казах го един път, нѣма да го повторимъ. Да говоря ли за заема, за всичкитѣ облагани, които ние тукъ гласувахте? И когато вдигаме рѣка, всѣки нѣтъ се намиране по нѣкой да трене и да каже: какво правите, г-да, внимавайте, ще разстронте стопанството. Какъ може нѣкой да мисли, че у насъ печалбитѣ не сѣ облажени, че у насъ се е погледнало по-леко, отколкото въ други страни? Смѣтамъ, че това е погрѣшно.

Може да има тукъ-тамъ нѣщо въ нашата държавна машина да скърца. Вѣрно е, че ние, които ходихме въ новитѣ земи, констатирахме нѣща, които не сѣмъ напълно ни редѣ. Но е ли вина само въ правителството? Не е ли и наша вина? Ние всички сме готови да критикуваме въ всѣки моментъ. Нѣма отъ насъ нито единъ, който да каже: г-да, азъ се турямъ въ ваше разположение, за да постигнемъ тази или онази целъ. Всѣки казва: този или онзи не е направилъ това, което трѣбваше да направи. За критика сме много лесни, а когато дойде да помогнемъ, тамъ ни нѣма, чакаме наготово. Съберете пари, харчете, посрещнете нуждитѣ, работата трѣбва да върви. Като дойде до пари, не можемъ да намѣримъ източници. Ние сме бедни въ всѣко отношение. Говори се, че тамъ въ новитѣ земи всичко не било уредено. Но, г-да, имаме ли пѣтища? — Имаме. Имаме ли желѣзници? — Прекъснати. Имаме ли други транспортни сѣдства? — Имаме. Частнитѣ транспортни сѣдства на търговцитѣ бѣха мобилизирани, бѣха отнели да отстояватъ по-важни интереси. Въ този моментъ тѣ не бѣха на разположение и не можахме да пренесемъ кибритъ и тютюнъ въ новитѣ земи. Имаме кибритъ и тютюнъ, но не можахме да ги пренесемъ. Желѣзници, камioni нѣма. Съ аероплани не можемъ да ги пренесемъ. Можемъ ли да винимъ правителството, че 10—15 дни не е имало въ новитѣ земи този или онзи артикулъ? Азъ ви увѣрявамъ, че хората, които сѣ освободили сега, хората, които ние видѣхме и слушахме тамъ, много по-добре преценяватъ положението на правителството и сѣ по-големо търпение отъ насъ понасятъ всички лишения. Тѣ чакатъ, иматъ вѣра и не критикуватъ. Ако имаме повече сѣдства, ако бѣхме богата държава, както сѣ други държави, ако можехме да се сравняваме по обстановка и обзавеждане съ германцитѣ, тогава можехме да държимъ правителството отговорно за то, че поради липса на разпоредителност, не е използвало сѣдствата, които сме му дали въ изобилие. Но ние имаме, ние сме бедна страна и трѣбва да благодаримъ за всичко, което е направено въ последнитѣ нѣколко години и което е предостатъчно и хубаво, и трѣбва да се възхищаваме отъ него.

Да говоримъ ли за това, което е направено по Военното министерство? Ние заварихме нашитѣ войници безъ ремѣнъ, на които тѣ не можеха да турятъ сункитѣ, а сега виждаме, макаръ и въ малкъ мащабъ, но въ всѣко отношение нашата войска е готова и обзаведена по-добре, отколкото това виждаме у нашитѣ съседи.

При разходенъ бюджетъ, който вече ще догони 20 милиарда лева, положението на финансовия министъръ съвсемъ не е завило. Но г-нъ министъръ Божиловъ всегати сѣмъ необходимена лекота намира приходи, за да покрива разходитѣ, и ние му дължимъ благодарностъ и почитъ за това, че въ тия времена той сътрудничи въ управлението на страната, помага на своитѣ другари и може да разрешава и най-тежкитѣ задачи. (Ръкоплѣскания) Никой отъ насъ не би могълъ, а най-малко азъ бихъ могълъ, да препорѣчамъ други сѣдства и начини за намиране на приходи, сѣ които да се посрѣщатъ разходитѣ, които така бързо се очертахъ като необходими за нашата държавна машина.

Д-ръ Георги Липовански: Обикновено въ България заглугитѣ се признаватъ, следъ като човѣкъ умре.

Стамо Колчевъ: Азъ имамъ куража сега тукъ да му благодаря, а ще има хора да чакатъ.

Стефанъ Радионовъ: Той ще умори всички ни. Той е по-якъ. (Оживление)

Стамо Колчевъ: Г-да! Нашето чиновничество, за което постоянно говоримъ и го хулимъ, тоже изпълнява дълга си. Ние намѣрихме въ новитѣ земи чиновници, които по свой починъ, нечаяйки никакви заповѣди отгоре, разрешаваха на самото мѣсто сѣ куражъ и сѣ свобода всички лични проблеми, които имъ се изпрѣчваха. Азъ тукъ трѣбва да отдамъ благодарностъ на тия хора, които, при

липса на сътрудничество и на връзка съ централната властъ, тамъ се справяха съ мъжкоститѣ, които срѣщаха. А тѣзи мъжкостии не бѣха малки, ние ги видѣхме на самото мѣсто.

Нашитѣ чиновници сѣмъ твърде малко платени и пакъ търпятъ. Оставете настрана високитѣ заплати, каквито получаватъ единъ много нищоженъ проценъ чиновници въ сравнение съ общия брой на чиновницитѣ. Но ако вземете дребнитѣ заплати, просто трѣбва да се чудите, какъ тѣзи хора още могатъ да търпятъ и продължаваатъ да живѣятъ съ такива заплати. Азъ се надѣвамъ, че г-нъ министърътъ на финанситѣ и правителството, което вече нѣколко нѣти правѣше тукъ-тамъ изявления, че се грижи за подобрене положението и на чиновницитѣ, нѣма да останатъ чужди на тѣхнитѣ нужди и че въ скоро време ще занимаватъ Камарата съ едно подобрене въобще на чиновническитѣ заплати.

Казахме го вече, мимо нашата воля, мимо нашитѣ възможности, ценитѣ на известни продукти растатъ, защото ги внасяме повечето отвънъ, пъкъ, ако щете, това покачване на ценитѣ на хранителнитѣ продукти се дължи и на желанието да проширимъ нашето земедѣлие. Може би и тамъ още не е направено достатъчно, въ всѣки случай и тамъ става едно бързо покачване нагоре. Може би нѣкой мислятъ, че за пшеницата могатъ да получатъ 10 и 12 л., както може да е било нѣкога. Гладенъ човѣкъ може да даде и 20 л., може да даде и повече, но всичко тоа, което даваме, трѣбва да се събере отъ нѣкъде, защото консумацията у насъ не може да понася цена 7—8 л. за единъ хлѣбъ. Естествено е, че правителството ще има мъжкостии да опредѣли зажитото цена по-висока отъ она, която сега е могло да опредѣли. Въ всѣки случай чиновничеството, което търпи тия несгоди отъ по-високитѣ цени, които се плащатъ било на производителитѣ, било за артикулитѣ, които идатъ отвънъ, естествено, ще трѣбва да получи подобрене, и азъ се надѣвамъ, че ще го получи.

Въ този бюджетъ виждаме изразена грижата на правителството и за ония хора, които ще отидатъ да служатъ въ новитѣ земи. То е предвидѣло увеличаване на заплатитѣ имъ съ 30, съответно 20% за известни градове. Азъ мисля, че и това не ще бѣде достатъчно за нѣкои населени мѣста, но за мене този бюджетъ е провизоренъ, времененъ, опитенъ. Правителството дава това, което сега е най-наложително. То се е помѣчило сега сѣ най-малко сѣдства да обгърне всичкитѣ нужди на тия мѣста, а когато дойде редовнитѣ бюджети, при организацията, която ще се създаде съ чиновницитѣ и сѣ сѣужбитѣ, които ще се установятъ тамъ, то ще може да направи най-подходящото, защото тѣ добие вече по-вѣрни данни, както за приходитѣ, които тия нови земи ще дадатъ, така също и за разходитѣ, които ще се очертаятъ като необходими. Азъ не си правя илюзията, че ще може да се посрещнатъ всички разходи, необходими за тия земи, сѣ приходитѣ, които ще се добиятъ отъ тѣхъ. Азъ зная, че на насъ, на това поколение, може би още редъ години, да не кажа десетки години, ще се наложи да понасяме тежести, докато се организира всичко въ новитѣ земи, но ние ще трѣбва да ги понасяме сѣ благодарностъ. Както сѣмъ мѣка понесохме репарациитѣ, които трѣбваше да плащаме на оиѣзи държави, които, безъ да ни бѣха победили на бойното поле, ни победиха въ Нюйоркъ; както 25 години понасяхме всички тежести отъ това, така също азъ се надѣвамъ, че родолюбието и патриотизмътъ на българина, както и радостта, че той е вече постигналъ въ голѣма степенъ своего национално обединение, ще му даде сила да понесе и тѣзи жертви, които му се налагатъ поради обстоятелството, че той днесъ е гражданинъ на пѣлокупна България, че милѣе за нея и иска частъ по-скоро да види и тази новоосвободена частъ отъ нея въ всѣко отношение вече приравнена съ стара България.

Ние видѣхме тамъ табла: село едикое-си, пѣтъ за едикое-си. Но никакъвъ пѣтъ не се намира, вижда се само една пътека. Транспортнитѣ сѣдства въобще въ Македония, та, ако щете, и въ Тракия, сѣмъ били конѣтъ, магаретата, мулетата сѣ самара. Никакви пѣтища, никакви съобщения. Дори кола ние не виждаме да излиза отъ селата. Единъ главенъ пѣтъ, който е билъ необходимъ на хората, които сѣмъ владѣли тѣзи земи отъ стратегическа или ако щете, политическа гледна точка, е водилъ къмъ ония мѣста, където сѣмъ искали да претопятъ по-скоро населението, което ги е населявало. Но пѣтища, каквито ние имаме между селата, като сме дошли и до положението да имаме павирани пѣтища, за да можемъ лесно и удобно да пренасяме ягоди и гроздето, когато ги продаваме, това за тия хора тамъ е само мечта, може би идеалъ.

Ние видяхме там единъ здравъ български елементъ. Кolkото по на западъ се отива, толкова той е по-здравъ. Той ни възхищаваше. И когато стигнахме въ Струга, единъ дѣдо Петъръ, като ни посрѣщаше, съ сълзи на очии питаше: „Кога ќе дойдете?“ Вѣрно е, че е жално, гдето не сме могли да обединимъ веднага и тѣзи хора, които още не сѫ подъ българска администрация, но мене ми се струва, че между приятели, между съюзници, все ще се намири пътъ да се дойде до едно правилно разрешение, да се убедятъ хората, които временно владѣятъ или управляватъ тѣзи земи, да разбератъ, кой интересъ е по-голямъ — да се владѣятъ нѣколко населени пункта, или доброто съседство и приятелство между хора, които и по договоръ сѫ вече съюзници. Надѣвамъ се, имамъ вѣрата, че ще се стигне дотамъ. Не зная, дали г-нъ министъръ-председателъ и г-нъ министъръ на външнитѣ работи отиватъ въ Италия по таква работа или отиватъ да изпълнятъ друго свое задължение, но имамъ убеждението, че политиката на правителството, която досега жена само успѣхи, и въ това отношение ще може да направи максимално възможното.

Г-да народни представители! Азъ ще завърша съ молба да гласуваме законопроекта за допълнителния бюджетъ такъвъ, какъвто е, като смѣтамъ, че той е максимално и възможно съвършенъ, както по отношение на разходите, които сѫ предвидени, така също и по отношение на приходитѣ, които г-нъ министъръ на финанситѣ е намѣрилъ съ една такава, бихъ казалъ, виртуозностъ, безъ да прибѣгва до нови облагания, безъ да прибѣгва и до инфлация, която толкова много смущава нѣкои отъ нашитѣ другари. Моля ви и вие да гласувате законопроекта, както ще го гласувамъ и азъ, за да помогнемъ правителството да изпълни задълженията си по отношение на новитѣ земи. (Ръкоплѣскания).

Председателъ Христо Калфовъ: Дебатитѣ сѫ приключени.

Има думата г-нъ министъръ на финанситѣ.

Министъръ Добри Божиловъ: (Отъ трибуната. Посрещнатъ съ ръкоплѣскания) Уважаеми г-да народни представители! Чувствувамъ и виждамъ умората ви, обаче дължелъ съмъ, като министъръ на финанситѣ, колкото може накратко, да развия нѣкои отъ по-главнитѣ точки, легнали въ пострѣжката на този бюджетопроектъ, защото, както нѣколко пъти се констатира, всички изказали се оратори говориха действително по важни въпроси, въпроси, които не може да се откаже, че сѫ свързани, макаръ и косвено, съ бюджета, обаче по самия бюджетъ или се боравѣше съ нѣкои непълни сведения, или нѣкои точки останаха незасегнати.

Азъ трѣбва да призная, че съ този втори допълнителенъ бюджетъ презъ 1941 г. на България се падага най-големитѣ бюджети, който тя имала отъ своето съществуване. Защото, ако къмъ 10,160,000,000 л. редовенъ бюджетъ прибавимъ фондовия бюджетъ отъ около 5 милиарда лева, бюджета на железницитѣ отъ 2½ милиарда лева, първия допълнителенъ бюджетъ отъ 3¼ милиарда лева, настоящия отъ 4,289,000,000 л., ние вече получаваме около 26 милиарда лева. Отъ глѣхъ действително можемъ да спадимъ сумитѣ, които се припохватъ при връзката на различнитѣ бюджети и, като редуцираме една сума отъ 3,700,000,000 л., да получимъ 23 милиарда лева. Обаче къмъ това трѣбва да прибавимъ онова, което нашата страна ще трѣбва да понесе отъ обмѣната на динаритѣ и на драхмитѣ, намѣрени въ освободенитѣ земи Македония и Тракия. Действително, въ края на краищата, никой не знае дали не би могло да се получи нѣщо отъ емисионнитѣ банки, които сѫ издали тия парични знаци. По всичко, обаче, изглежда, за да не се спирамъ въ подробности, че всѣки ще понесе това, което е обмѣнилъ. Може би ние имаме едно пещастно или щастливо обстоятелство, че въ Македония, кждетъ сиромашията и беднотията се пири, паричнитѣ знаци пропорционално ще действатъ, по всичко изглежда, по-малко, отколкото съобразно би трѣбвало да се получи. Защото, ако тя представлява 10% отъ територията на бивша Югославия, при 16—17 милиарда динари парично обращение, би трѣбвало тамъ да има около 1,600,000,000 динари въ обращение, или по курса, който притехне за обмѣната имъ, около 3 милиарда лева. Надѣвамъ се, обаче, че сумата ще бѣде по-малка.

Но като казвамъ, че всмѣхностъ ще стигнемъ 26—27 милиарда лева, азъ трѣбва да бѣда добросъвестенъ и да ви кажа, че това е при сегашната обстановка, при сегаш-

ното положение. Дано Богъ ни упати до края на годината да не става пужда отъ другъ допълнителенъ бюджетъ. Тогава, азъ вѣрвамъ, че ако събитията се развиватъ така, както досега, съ този втори и последенъ допълнителенъ бюджетъ ние ще можемъ да приключимъ 1941 г.

Това, обаче, което се каза като критика, макаръ и много пакъ, по отношение на втория допълнителенъ бюджетъ, трѣбва да отхвърля като съвсемъ неоснователно. Азъ смѣтамъ, че то се дължи на нѣкои недоразумения, или пъкъ на нѣкои неспроучвания.

Азъ трѣбва също така да кажа, че мажорити има, най-много азъ ги чувствувамъ, чувствувамъ ги всички мои колеги, обаче веднага трѣбва да прибаза, че тѣ не сѫ непреодолими, че ние можахме, колкото и да е деликатно за мене, да запазимъ нашата страна отъ онѣзи бюджетни, стопански и парични разрухи, на които бѣха обречени други страни, малки и голѣми, и такива, които действително можаха да се запазятъ досега отъ огъня на войната. Ако една Швейцария, която по-късно ще взема при други случаи за примѣръ, при половина населението и половина територия въ сравнение съ насъ, издѣлжа отъ 1 септемврий 1939 г. да харчи дневно до 150—160 милиона лева за постоянна мобилизация, действително, така погледнато, не за оправдание, не за утешение, но обективно трѣбва да констатираме, че ние не стигнахме такива цифри, че нашитѣ разходи стигнаха най-много до 30 милиона лева дневно и че има всички изгледи да спазваме едно облекчение до края на годината.

Азъ съжалявамъ, че нѣмахъ другъ случай досега, преди да пристѣпимъ къмъ самия бюджетъ, та ви посоча, отъ това, което имаме досега отъ реализирането на бюджета — понеже, както виждате, отъ известно време започнахме да не публикуваме предварителнитѣ данни за положението — какъвъ е резултатътъ отъ функционирането на бюджета, и да ви кажа — не за утешение, нито за хвалба на правителството — че това, което сме предвидили, това, на което сме базирали досега нашитѣ разходи, съ голѣма мъка та е постигнато и реализирано даже съ нѣщо малко повече.

Въ края на май 1941 г. срещу 3,389,000,000 л. приходъ за 1940 г. ние имаме 4,403,000,000 л. приходъ, или крижло съ 1,012,000,000 л. повече. Т. е. увеличението, което допустнахме въ бюджета за 1941 г., въ сравнение съ бюджета за 1940 г., отъ 1,631,000,000 л., е не само реализирано, не само че приходитѣ, които сѫ били турени като основа, сѫ се оказали реални, но ние имаме и едно постижение въ повече отъ 153 милиона лева.

Вземемъ ли, обаче, разходите, тамъ картината е друга. Тамъ има едно грамадно изпреварване въ разходите. Поради нуждитѣ на Военното министерство и поради необходимостта да се изчерпватъ при първа възможностъ кредититѣ по другитѣ параграфи, защото съ това се затруднява функционирането на това министерство, имаме едно изпреварване въ разходите съ 2,130,000,000 л. И така, срещу разходите за 1940 г. отъ 3,360,000,000 л. ние имаме 5,498,000,000 л. разходи за 1941 г., или съ единъ времененъ дефицитъ въ края на май отъ 1,095,000,000 л. Всмѣхностъ, обаче, ако вземемъ съобразно разходите за 3-ти месецъ, ако не бѣше допущано изпреварването, ние имаме, както казахъ, единъ спрѣхприходъ отъ 153 милиона лева, обаче изпреварването на разходи въ повече отъ 1,218,000,000 л. нарушава това равновесие и се отразява въ единъ дефицитъ отъ 1,095,000,000 л. срещу разходи, които бѣха оформени съ първия допълнителенъ бюджетъ.

Подожението, значи, по редовния бюджетъ не е такава, че да ни въхва безпоскойствие за реализиране и на другитѣ два бюджета — първия допълнителенъ бюджетъ и настоящия допълнителенъ бюджетъ. Но това става съ голѣми мъки, съ голѣми усилия, защото правителството държи на това да върви по единъ сигуренъ пътъ, за да не се разстройва стопанството ни, за да не се хлъзне по пътя на инфлацията, която сигурно ще донесе всичкитѣ поразии, които винаги е донасяла въ всички страни, които сѫ я изпитали. Ние не можехме да отидемъ повече и къмъ увеличението на данѣното бремъ, защото вѣрно е, че, както пѣе отъ преждетворинитѣ казана, може нѣкъде да сме прекалили, може да сме взели повече, отколкото се взема въ националсоциалистическа Германия. Но даже и така да е — азъ признавамъ, че съ закона за конюнктурната печалба — така — азъ моля да бѣда измѣненъ, ако ме смѣтнете за виновенъ, защото това е по-малкото зло, отколкото ако отидѣхме по хлъзгавия, по опасния пътъ на инфлацията и предизвикахме разстрой-

ство въ стопанството или разчитаме да търсим данъци от там, където и без това се е стигнало до максималната точка и където посегането да се увеличи още данъчното бремe би било пакостно.

Никола Василев: Има някои прекалености, които трябва да се поправят, г-не министри.

Министър Добри Божилов: Моля Ви се, г-нъ Василев, Казахъ, приемамъ да бъда виновенъ азъ за това, което се прави по необходимостъ.

По отношение постройката на допълнителния бюджетъ за второто полугодие — погрѣшно се смята, че този допълнителенъ бюджетъ е само за новитѣ земи, тъй като отъ 4.289.000.000 л. изтъкна се, че два милиарда и половина сж за нуждитѣ на Военното министерство; 500.000.000 л., макаръ че сж поставени въ бюджета на Вътрешното министерство, сж за издръжка на войнишките семейства. И като така и този кредитъ има воененъ характеръ; следователно, отъ 4.289.000.000 л. 3.000.000.000 сж за разходи за нуждитѣ на мобилизиранитѣ войници. Оставатъ, значи, 1.289.000.000 л., които почти изцѣло сж за новитѣ земи. Неоснователенъ бѣше упрѣкътъ, който хвърли г-нъ Мущановъ, че даже и това трѣбвало да бѣде по-икономично, че не трѣбвало да се даватъ такива голѣми кредити за новитѣ земи. Нека ме извини г-нъ Ковачевъ, първиятъ отъ ораторитѣ, който изтъкна нуждитѣ на Русе. Не бѣше нужно да се сравнява Русе съ Скопие и да се казва, че за Скопие се даватъ много пари, а за Русе не се давало нищо. Г-нъ Ковачевъ се позовава на други кредити отъ Министерството на земедѣлието. Не съмъ компетентенъ, за да ги защита; това ще направя вѣроятно г-нъ министърътъ на земедѣлието при второто четене на бюджетопроекта. Азъ зная, че бюджетарната комисиия ходи въ новитѣ земи за проучване на положението и нуждитѣ на населението на самото мѣсто, но впечатленията отъ двестѣ бързи посещения, които азъ направихъ за 5-6 дни тамъ, сж, че населението тамъ отъ вѣкове е било обречено на страдания, на онеправдаване. Тѣхнитѣ впечатления, които азъ изнесохъ отъ посещението ми въ гр. Велесъ — градъ, който е далъ толкова видни българи — още сж прѣсни въ паметта ми. Може би само звучниятъ чистъ български езикъ, който чухъ отъ децата тамъ, бѣше единствениятъ факторъ, който покриваше тѣзи впечатления. Азъ видяхъ въ разрушената махала отъ около 200 къщи три-четири жени, които запитахъ съ какво се препитаватъ. Тѣ ми отговориха: чакаме да поузрѣятъ черешкитѣ, обираме по половинъ до единъ килограмъ, продаваме ги и съ туй прехранваме децата си. За това население абсолютно никакви грижи не сж били проявявани нитъ когато е било подъ турско, нитъ когато е било подъ югославско владичество. Да кажа примѣрно за вгледитѣ — да се продава по 13 динара, а отъ него да се взематъ по единъ динаръ. То е трѣбвало, и тютюнътъ му да се взима отъ югославския монополъ по 10 динара отъ него, а да се продава по 60. То е трѣбвало да не се полагатъ абсолютно никакви грижи за подобрене на неговото стопанство и на неговото икономическо положение. Вземетъ за проучванията, които можахъ да се направятъ, бѣше малко. Тѣ може би сж недостатъчни, но ние ще трѣбва да работимъ въ тия две направления: за увеличение на производството и за засаждането въ психиката на туй население тамъ, че има нова държава, която се грижи за неговия поминъкъ; че за плода отъ неговия трудъ трѣбва да се осигури една добра цена въ негова полза. Само така това население ще почувствува, че е освободено и че се е отървало отъ единъ режимъ, при който сж били едѣла не роби.

Ако ние не можахме да дадемъ повече кредитъ, то се дължи на това, че не можа всичко да се проучи, а, отъ друга страна, защото се касае за единъ допълнителенъ бюджетъ, само за 5 месеца отъ приложението на който ще се вземе и нормата за постройката на бюджета за 1942 г., която ще се изгради на по-сигурна база и при по-точни проучвания. Цифритѣ, съ които нѣкои отъ г-да народнитѣ представители си послужиха, също сж неточни. Г-нъ инж. Спасъ Ганевъ казва, че ги взима отъ в. „Зора“. Не зная, азъ не съмъ ги видѣлъ, може би това сж били неофициални цифри, но тѣ не сж точни. Ние имаме едно увеличение на територията на Македония и Тракия, окупирани отъ насъ, 36%, ние имаме увеличение на населението съ 27%, ние имаме увеличение на съществуващитѣ околии съ 43%. Ако къмъ това прибавимъ Добруджа, присъединена къмъ отечеството презъ 1940 г., ние ще получимъ увеличение на територията съ 44% и на населението

съ 35-39%. Правителството искаше съ колкото се може по-голяма яснота да пристъпи къмъ постройката на този бюджетъ, защото туй, което каза инж. Ганевъ, напълно се съзнава и отъ правителството, че сега бѣше удобниятъ моментъ, чрезъ разрѣждане на чиновническия кадъръ да се получи едно рационално уреждане на този боленъ и парализиранъ въпросъ у насъ. За тази целъ бѣше назначена една специална комисиия при Министерството на вътрешнитѣ работи, която направи възможнитѣ най-подробни проучвания и която дойде до заключение, първо, че тѣзи 42 административни околии, наследени въ Македония отъ бивша Югославия, и въ Тракия, останали отъ Гърция, тѣ сж околии, които ще трѣбва да се запазятъ само по отношение на администрацията, т. е. да се назначи тамъ само полицейска и кметска властъ. По отношение на другитѣ служби, обаче, съ огледъ на мѣстнитѣ обективни условия, се възприе, че ако тѣзи служби — агрономство, лесничейство, банки, данѣчно управление, инженерство и т. н. — на първо време се установятъ само въ 14 предѣлени отъ комисиията подробно въ доклада ѝ пунктове, това ще бѣде достатъчно, като, разбира се, се допуска, въ зависимостъ отъ особеноститѣ на всѣка отъ тия околии, дадени служби, освенъ околийския управителъ и кмета, да не бѣдатъ въ централното седалище, а въ други градове. Ако три или четири второстепенни околии влизатъ въ една първостепенна околия, ако въ първостепенната околия има компактни гори, тамъ ще бѣде лесничейството; ако, да кажемъ, по отношение на километрическото разстояние центърътъ е друга нѣкоя второстепенна околия, седалището на банката, на данѣчното управление, на болницата и пр. може да бѣде тамъ. Азъ трѣбва да призная, че почти всички отъ г-да министритѣ взеха предвидъ проучванията на тази комисиия, и ще видите, че само въ Министерството на вътрешнитѣ работи службитѣ сж малко повече, за което нѣщо се направи въпросъ. Това, обаче, се дължи на обстоятелството, че се назначаватъ стражари въ по-големитѣ брой. Другитѣ служби се движатъ около така установенитѣ 14 първостепенни околии, нѣкъде 16, нѣкъде 18, най-много отиватъ до 20, но въ никой случай не сж предвидени въ всичкитѣ 42 бивши административни околии.

Азъ имамъ една подробна таблица за предявенитѣ искания и за туй, което е дадено въ бюджета, както и за броя на държавнитѣ служители. Резултатътъ, обаче, е съвсемъ другъ отъ този, който тукъ нѣкои се силасха да посочатъ. Отъ всичкитѣ министерства бѣха предявени искания за 4.869.000.000 л., отъ които, както ви казахъ, три милиарда лева сж за Военното министерство и за издръжка на войнишките семейства, по което азъ смятамъ, че сме единодушни, че не можеше нищо повече да се направи. Следователно, оставаше съ останалитѣ кредити отъ 1.869.000.000 нуждитѣ да се свиятъ до крайния минимумъ, за да може да се отговори достойно на тия голѣми нужди въ стопанско, културно и благоустройствено отношение въ новитѣ земи и, отъ друга страна, да не отидемъ въ единъ разходъ, за покриването на който да бѣдемъ принудени да направимъ отклонение отъ следваната досега финансова политика. Такива намаления можахъ да се реализиратъ въ размѣръ на 580.000.000 л. По този начинъ вториятъ допълнителенъ бюджетъ остана съ една кръгла цифра отъ 4.289.000.000 л.

По отношение, обаче, на чиновничеството, правителството е на становището, че трѣба непременно да изпозва този удобенъ моментъ, за да мине къмъ едно разрѣждане на чиновницитѣ отъ стара България. Безполезно е да споримъ дали има малко или много чиновници въ България въ сравнение съ другитѣ страни. Този фактъ, г-да народни представители, почти не се подлага на сравнение, затуй защото организацията на службитѣ въ разнитѣ страни е различна. Въ Англия учителитѣ не сж държавни служители, въ други страни желѣзницитѣ и пошитѣ сж въ ръцетѣ на акционерни дружества; една услуга въ нѣкоя държава се прави на населението отъ самата държава, а въ друга държава не се прави. Следователно, въ зависимостъ отъ организацията, въ зависимостъ отъ повечето или по-малко услуги, които държавата съ своята организация прави на своитѣ поданици, е и числото на чиновницитѣ ѝ. Ако вземемъ, напримѣръ, една Германия, ще видимъ, че тамъ числото на чиновницитѣ е много по-големо. Защо? Защото държавата дава на населението два-три пъти повече услуги и отива даже дотамъ, че по закона за гербовия налогъ, за да не остави данѣкоплатцитѣ да правятъ грѣшки, назначава държавни чиновници да продаватъ гербовитѣ марки и тѣ да ги унищожаватъ. Следователно, грѣшки отъ неправилно обграване или уни-

щожаване не стават. Мисълта ми е, че поради повечето услуги, дадени от страна на държавата, ще има и повече чиновници. Но ако вземем самото число на чиновниците в разните страни, разбира се, ще се натъкнем на два факта. Има страни, където чиновничеството е относително в по-голям размер, отколкото у нас, а има и такива, спрямо които България стои на едно по-високо ниво по броя на своите чиновници. Едно, обаче, е безспорно — това се чувства, това се вижда, това всеки го знае — че можем да направим известна икономия, ако направим по-голям подбор на нашето чиновничество, ако се търсят хора по-работоспособни, по-продуктивни да работят, по-добросъвестни. Възможна на това, нека признаем, че у нас чиновничеството не е добре платено и че може за сметка на намаления брой на чиновниците да се подобри тяхната заплаха. Затова, както ще видите, в чл. 4 на законопроекта за допълнителния бюджетен кредит ние сме предвидили, всички министри до края на годината да има право да прави икономии чрез закриване на длъжности, като прехвърля чиновниците от закритите длъжности в старите предели на царството в новите земи. Положението на чиновническия персонал в новите земи е съвсем друго от онова, което се изнесе тук. В старата България ние имаме 134.670 души чиновници, включително и военните. За новите земи ние предвиждаме само 17.846 души — цифрата, която се изнесе тук, е точна, понеже е взета от бюджетния проект. Изчислението, обаче, спрямо броя на чиновниците в старите граници е погрешно. Ние имаме 13-25%, нови чиновници за новите земи срещу, както ви казах, 36% увеличена територия и 27-3% увеличено население. Безспорно, че само с този персонал може би на първо време всички нужди няма да бъдат задоволени, по този персонал, ще се ползва постепенно. Във края на краищата не може при 36% увеличена територия и при 27-3% увеличено население да се обслужва само с 13-25% увеличени държавни служители. Следователно, тази мърка за разпределяне, за прехвърляне на чиновници от старите предели на България в новите земи, ще даде своя резултат.

От друга страна, вземат се редица други мърки, по които сега не му е времето да се спирам в подробности — за обслужване с общи превозни средства, за сгъстяване на всички учреждения в едно здание, за обслужване от по-малко общи служители и т. н., чрез което да може да се реализират всички възможни икономии, без да пострада службата; да се получи една икономия, с която да може да се подобри положението на държавните чиновници.

Сега засега в новите земи, както се изтъкна, дневните пари, които досега се получаваха там в размер на 200, 160 и 120 л., сж замънени с едно временно добавъчно възнаграждение от 30% за градовете Скопие, Охрид и Битоля; където поселиването на живота е най-голямо, и с 20% за всички останали градове, като се премахват ограниченията, които бяха въведени с закона за бюджета за 1941 г., да не се допускат увеличения, когато чиновникът е повишен, или когато е постъпил за първи път на служба.

Г-да народни представители! Действително заслужава по-голямо внимание въпросът, как, по какъв предпоставя и сигурен начин трябва да бъде построено втори допълнителен бюджет при такова бюджетно напрежение, което, ви казах, ще ни доведе до цифрата 26 или 29 милиарда лева до края на годината. Аз вече споменах, че увеличение на данъчното бреме, всички съзнаваме, по-нататък не може да се прави. Аз съмтам, че няма две мнения, че никой от нас не е съгласен да тръгнем по хлъзгавия и опасен път на инфлацията, защото това би значело окончателно разорение и разстройство на нашето стопанство. Аз съмтам, че избраният път за вътрешен заем, въпреки колкото се може по-голям размер, е най-сигурният, най-добрият, най-разумният, защото за държавата е предимствено да плаща 200—250 милиона лева годишно лихви, които отиват в самото стопанство, но да не увеличава банковното обращение, защото, първо и косвено, то не изиграе своята роля върху неинте, върху психиката на гражданите, и загубата от това е много и много пъти по-голяма, отколкото загубата от плащането на лихви по заема. Аз няма да ви казвам, какво е направено в големите страни досега. Аз пак ще си послужа с Швей-

цария, която е наполовина по територия и по население от България. Ще ви кажа, че там сж събрани 3.500.000.000 швейцарски франка под формата на вътрешни заеми и даже по-дългосрочни от наши заем — нашият заем е за 15 години, а там заемът сж за 25—30 години. А това прави 70 милиарда лева.

Г-н Никола Мушанов в вчерашната или вчерашната си реч спомена нещо за заема и между другото каза: „Недесите толкоз се хвали с този заем, защото ще видим неговия резултат!“ Той искаше да каже, че не вярва напълно в неговия успех. Г-да! Аз съм на друго мнение. Най-напред, при едно народно богатство от 400—500 милиарда лева, заемът от 3 и половина милиарда лева е по-малко от 1%. След това той каза, че способността не била 28.000.000.000 л. Та аз никога не съм казвал, че имаме 28 милиарда лева способност! Мисълта ми беше, че при 18 милиарда лева способност, при 5—6 милиарда лева резерви на акционерни и кооперативни предприятия и при 2—3 милиарда лева тезоризирани банкноти се получава една маса от 28 милиарда лева и от нея 10 или 12% най-безбоязнено могат да се запишат. И не бива никой това да го смита като някаква жертва.

При все това, аз мимоходом съм длъжен и от тук да изкажа благодарността на правителството към тази благосклонност, към този ентузиазъм, с който заемът се поддържа обществено. И аз вървам в неговия успех, вярвам, че до края на годината третия и половина милиарда лева ще бъдат покрити, ако не и повече. (Ръкоплъскания)

Г-н Мушанов отсъствува и за мене е деликатно да се спра повече на този въпрос. Но аз ще си позволя да се върна 20 години по-рано и да кажа за опита за народен заем през 1921 г., когато всички чиновници бяха задължени да участват в него, когато всички земеделски стопани бяха задължени да участват в него. Какво се получи тогава? 128 милиона лева се записаха.

Обаждат се: И то насила.

Министър Добри Божилов: Г-да! Колкото и да правите разлика между 1921 г. и 1941 г., единият резултат от 3 и половина милиарда лева не може да се сравни с 128 милиона лева записани тогава. Това не е нашият актив, това не е нашият успех, това е актив на българския народ. Това говори за едно съзнание, за една любов, за една привързаност към държавата. И правителството с гордост констатира това. (Ръкоплъскания) Това говори, че заемът от три и половина милиарда лева ще бъде не само покрит, но и надмилат. („Браво!“ Ръкоплъскания)

По-нататък. Второто перо сж постъпленията от пръки и косвени данъци, от измишени по редовния бюджет и икономии в разходите, а така също и постъпленията от новите земи. Уважаемият г-н Гаврил Лепков го безпокоеше, защо е турнал такъв текст: „и икономии от редовния бюджет“. Да не би за сметка на тези кредити за новите земи да разстроим функционирането на редовния бюджет? Аз бързам да успокоя и него, и всички, че това е само един израз, че това ще бъдат обикновените бюджетни икономии, каквито обикновено винаги стават, поради неизползване на кредитите или поради други причини, да размер на 1, 2, 3% върху сумата на редовния бюджет от 10 милиарда лева и че никой няма намърение да парализира живота в старите предели, за да прави икономии за покриване нуждите на новите земи. Но нека си кажем откровенно, че по закона, който току-що гласувахме вчера, за облагане еднократно с 20% имотното състояние на лицата от еврейски произход, до края на годината ще получим един от един и половина милиарда лева, а може би и повече. Въ всички случаи за месец изчислението е между милиард и милиард и половина лева.

Ако стопанското и финансово положение в България продължи така, както е било досега, аз разчитам на същото приключване на редовния бюджет, както в 1940 г., и, следователно, разчитам от там на един свръхприход от 700—800 милиона лева. Още повече, че до края на м. май сж мислат на приход само 300 милиона лева от разменните монети. Така че, при същите конюнктурни условия, аз не само разчитам на пълното покриване на редовния бюджет, но разчитам от него на един свръхприход от 700—800 милиона лева.

По отношение на постъпленията от новите земи ще кажа следното. Въ законопроекта, който гласувахте зачерта на второ четене, нима никакъв фискализъм, за който да може да бъде упръкнато правителството. Въ него ние оставяме косвените данъци същият за първото полугодие, и то само затуй, защото косвените данъци въ освободените земи сж 2—3 пъти по-големи, според нашите проучвания. Захарта там се е продавала дори до 80 л. ктр., въ зависимост от отдалечеността. Имаха случаи, че гръцкият данък върху тютюна е бил 3—4 пъти по-висок от нашия и т. н. Въ всеки случай, косвените данъци въ Македония и Тракия сж били много по-високи от нашите. Съ туй, че прилагаме нашия закон за косвените данъци от 1 юний, гоним не фискална цел, а напротив, гоним целта да облекчим положението на населението, да улесним неговата прехрана и продоволствие, но, разбира се, ще имаме известни приходи от косвените данъци.

По отношение на пръките данъци въпросът седи по-другояче. Действително, че въ новите земи е имало съвсем друга данъчна система. За да има еднообразие, за да няма дискриминиране на нъкои, които сж платили на поранешните власти, за да не останат облагодетелствувателни, които не сж платили, оставихме същите пръки данъци до края на годината и въвеждаме нашите пръки данъци от 1 януарий 1942 г., като, разбира се, този преходен период дотогава ще бъде използван за подготовителна работа и за свикване на населението към положението въ нашите закони.

Едно нъщо, може би, ви е направило впечатление относно държавните пръки данъци — че откъдъме от тях 1/3 въ полза на общините. Защо? Защото и въ Македония, и въ Гърция сж имали системата на Франция, на Румъния, където данъкът върху земята и сградите е единъ единственъ, т. е. данъкът-сгради и данъкът върху наемитъ от сградите сж слъти, поземленият данък и данъкът върху наемитъ от земитъ сж слъти. И понеже у насъ при 200 милиона лева данък-сгради постъпват около 120 милиона лева; при 600 милиона лева наемие събираме данък върху наемитъ 10—11%, или около 60 милиона лева, то пропорцията е 2:1. Та много справедливо е, докато останатъ югославската и гръцката данъчни системи за пръките данъци въ новите земи въ сила, да откъдъме припадащата се част за общините, а от 1 януарий 1942 г. да бъдат приложени нашите пръки данъци, държавни, общински, като дотогава се извършва всичката подготовителна работа.

Съ това свършвамъ съ източниците за покритието на допълнителния бюджетъ.

По отношение на разходите също така положението съвсемъ не е такова, какъто ни се представя. Ако отъ 4.289.000.000 л. изолираме два и половина милиарда лева, които даваме за войската, и 500 милиона лева, които даваме за издръжка на войнишките семейства — а това сж три милиарда, или 70% отъ цълия допълнителенъ бюджетъ — останалитъ 1.289.000.000 л., или 30%, се разпределятъ както следва: за заплати 439.000.000 л., което прави 10-2%; за външесни разходи 405.000.000 л., което прави 9-4%; за строежъ на пътища и нови желъзопътни линии 445.000.000 л., което прави 10-4%.

За увеличението заплатитъ на чиновницитъ говорихъ и сега нима да се спирамъ.

По отношение на външесните разходи ще ви уверя само, че тъ сж поставени въ най-умърени и икономични размъри. Кожкото се касае до строежа на пътищата и нови желъзопътни линии, азъ не вървамъ, че тръбва да защити една такава политика предъ васъ. Повтарямъ: съжалявамъ, че не бихме могли да откъдъмъ повече суми, за да проявимъ въ това отношение грижи спрямо населението въ новите земи, което наистина толкова време, толкова мъкове е страдало тамъ и сега тръбва да почувствува топли грижи на българската държава още отъ първите дни. (Ръкоплъскания)

Но смътъ се частъ отъ този разходъ отъ нъкои като не напълно оправданъ. Азъ не можахъ да разбера дали мисълта на г-нъ Мулиновъ засъга сумата, която плащаме за издръжка на войнишките семейства, но азъ мисля, че това е най-полезниятъ разходъ, защото съ него ние поддържаме духа на българския войникъ, когато отива въ казармата да изпълни своя отечественъ дългъ. Нека това да бъде дефектътъ, че ние харчимъ за издръжка на войнишките семейства нъщо повече, отколкото се харчи въ

другите страни. Азъ, обаче, смътамъ, че това е морална мобилизация и че това поддържа духа на народа. („Браво!“ Ръкоплъскания)

Да направимъ една рекапитулация, за да видимъ общия образъ на нашия бюджетъ до края на годината. Като изолираме военните разходи по редовния бюджетъ около 3 милиарда лева, по първия допълнителенъ бюджетъ 2 милиарда и половина, по втория допълнителенъ бюджетъ 2 милиарда и половина; за издръжка на войнишките семейства по редовния бюджетъ 50 милиона лева, по първия допълнителенъ бюджетъ 350 милиона лева и по втория допълнителенъ бюджетъ 500 милиона лева, ще видимъ, че отъ всичко 26 милиарда, разходи за войската и за издръжка на войнишките семейства сж предвидени 8 милиарда и 900 милиона лева. Разбира се, и ние сами знаемъ, че това не е всичко, че ние имаме кредитни доставки по въоръжаването и т. н. Но даже и тия суми, ако вземемъ да ги сравнимъ съ разходите на другите страни, даже на неутралните — а такава е само една, Швейцария — ние ще видимъ, че действително нашите разходи относително не сж толкова големи, както се мисли отъ нъкои. Но ако вземемъ отъ общата сума на бюджетитъ да изолираме военните разходи и да видимъ какво даваме сега за новите земи, държейки смътка за териториалното увеличение и за увеличението на населението, ще видимъ, че ние даваме около 600 милиона лева въ повече. Ако отъ 10-ти милиарда по редовния бюджетъ изолираме 3-ти милиарда за войската, оставатъ 7 милиарда; по този втори допълнителенъ бюджетъ отъ 4 милиарда и 300 милиона кръглю, като изолираме 3-ти милиарда военни разходи, подучаваме 1 милиардъ и 300 милиона лева за 5 месеца, а за цълата година това отговаря на 2 милиарда 520 милиона лева. Значи и излиза, че даваме около 600 милиона лева повече, отколкото е дадено въ редовния бюджетъ за нуждитъ на старите предъли.

Но, г-да народни представители, ако вземемъ подъ внимание, че само за постройка на пътища и на желъзопътни линии се даватъ 445 милиона лева, азъ смътамъ, че не остава мѣсто за никаква критика на така представения ви втори допълнителенъ бюджетъ.

Г-да народни представители! Азъ бихъ искалъ да се спра малко повече на това, което се каза отъ преждеговорившиятъ оратори по втория допълнителенъ бюджетъ, обаче времето не ми позволява и поради това ще се спра накратко.

Г-нъ Ганевъ изтъкна много факти и отправи голъми критика къмъ Министерството на търговията по продоволствието и по образуването на ценитъ. Азъ смътамъ, че г-нъ министърътъ на търговията при второто четене на бюджета непременно ще обясни тия въпроси. Въ всеки случай считамъ за нужно да подчертая, че едва ли има друга страна, където продоволствието да е така вредно, както е у насъ. Разбира се, че това не бива да ни служи нито за оправдание, нито за утеха. Ние тръбва да се стремимъ къмъ по-доброто, къмъ по-рационалното. Но материална е много дежкатна, много сложна, и затова азъ смътамъ, че ще получите най-подробни освѣтления отъ г-на министъра на търговията.

Изтъкна се по-специално, защо е било необходимо откърването на техническо училище въ Ксанти. Тръбва да кажа, че при приемането на бюджетпроекта и на мене това направи впечатление, обаче следъ освѣтленията, които ми даде г-нъ министърътъ на благоустройството, следъ като той изтъкна, че за бъдещата строителна политика на неговото министерство той има нужда отъ много техници, а сега, като се открие училището, той ще може да разчита на единъ кадъръ едвамъ следъ 3 — 4 години, азъ се убедихъ, че това училище непременно тръбва да бъде открито.

Таско Стоилковъ: Необходимо е.

Министъръ Добри Божиловъ: По-нататъкъ. Г-нъ Дени Костовъ засегна и стопанската ни политика. Азъ смътамъ, че тамъ има едно недоразумение. Говорилитъ следъ това г-да оратори усниха доста въпроси, но и азъ съ нѣколко думи ще тръбва да кажа, че не можемъ да смѣтаме, че съ националсоциализма се отрича капиталътъ, частната собственост, частната инициатива. Дори азъ смѣтамъ, че въ нѣкои отношения нашата стопанска политика е изпреварила даже туй, което е направено въ други страни, както се изтъкна. Правителството на нѣколко пъти — и туку въ Парламента, и въ публични събрания — е подчертавало,

че нашата стопанска политика не отрича капитала, не отрича собствеността, не отрича частната инициатива. Напротив, ако тя би ги отрекла, това значи да отсече клоната, на който седи. Всичко се състои в това да имаме едно колкото се може по-разумно дирижирано стопанство, да насърчим производството, да внесем по-голям социален елемент при разпределянето на богатата, да почнем да гледаме на труда не като на стока, а като на едно народно богатство, което, употребено системно, може да даде благотворни резултати за цял народ. Това именно и българското правителство прави. (Ръкоплъскания)

Азъ съжалявамъ, че пѣмамъ повече време, за да се спра и на казаното отъ другитѣ г-да оратори, но, както ви казахъ, при второто четене, а също така и въ бюджетарната комисия, много въпроси още ще се изяснятъ.

Г-да народни представители! Поради напредналото време, азъ ще трѣбва да завърша. Макаръ че въ началото на речта си азъ внесохъ малко песимизъмъ, като ви изтъкнахъ като финансовъ министъръ на какви мъчности сме изложени, при какви трудни условия е поставено правителството да работи въ финансовата областъ, азъ трѣба да заключа съ думитѣ, че вѣрвамъ въ бъдещето на България. („Браво!“ Ръкоплъскания) Азъ вѣрвамъ въ нейната звезда и вѣрвамъ, че на България никой нѣма да откаже тя да постигне своитѣ копнежи, защото, както много добре се изтъкна отъ нѣкои г-да оратори, тя не иска нищо чуждо, тя иска да получи само своето. (Продължителни ръкоплъскания) Въ името на тоя принципъ, възприетъ отъ великитѣ народи за прибиране подъ една стрѣха на всички изстрадали български чада, смѣтамъ, че никой нѣма да се противопостави на реализирането на нашия копнежъ, да видимъ една обединена България съ 10 милиона души българи, страдала досега презъ вѣковетѣ и за чиего обединение сѣ дадени 250.000 жертви въ всички въстания, бунтове и войни презъ последнитѣ 60 години. (Ръкоплъскания)

Виждамъ, отъ друга страна, че въ всички ви има съзнание, че въ този моментъ не сѣ паричнитѣ въпроси най-важнитѣ, въпрѣки че за насъ всѣки левъ е скъпъ, че ние треперимъ надъ всѣки левъ. Тогава, когато за народитѣ се чергае съдбата имъ за много и много десетки години, а пъкъ може би и за вѣкове, азъ смѣтамъ, че тия грижи, които ни се налагатъ съ нашия бюджетъ, ще бѣдатъ преодолими. Тѣ ще бѣдатъ преодолими, затуй защото азъ виждамъ, че и съзнанието въ народа расте и се покачва. Случаятъ съ вътрешния заемъ е най-доброто доказателство за това. А и правителството има всичкото желание да преодолѣе тия мъчности по единъ най-безболезненъ и най-безвреденъ начинъ за нашето стопанство и за нашия народъ. Че ще наддѣлѣмъ бюджетнитѣ мъчности, азъ смѣтамъ, че залогъ за това имаме въ съзнанието на нашия народъ, въ единението между народъ, Парламентъ и правителство около трона на Държавния глава. И азъ завършвамъ съ апела да гласувате втория допълнителенъ бюджетъ, защото той е необходимъ, отъ една страна, да проявимъ въ този моментъ една топла грижа къмъ осео-

боденитѣ си братя и, отъ друга страна, да направимъ най-необходимитѣ разходи за поддържането на нашата войска и за издрѣжка на семействата на мобилизиранитѣ войници. (Бурни и продължителни ръкоплъскания. Г-пъ министърътъ отъ мѣстото си благодарилъ съ поклонъ на г-да народнитѣ представители)

Председателъ Христо Калфовъ: Ще пристѣпимъ къмъ гласуване. Онѣзи, които приематъ на първо четене законопроекта за допълнителенъ бюджетенъ кредитъ по бюджета на държавата за 1941 бюджетна година, въ размѣръ на 4.289.300.000 л., моля, да вдигнатъ ръка. Абсолютно мнозинство, Събранието приема. (Ръкоплъскания) Законопроектътъ ще бѣде изпратенъ въ комисията за предлагане.

За следното заседание - утре, 15 ч. — въ съгласие съ правителството, предлагамъ следния дневенъ редъ:

Одобрене на предложенията:

1. За одобрение на царски укази № № 74—95 вкл. отъ 1941 г. — по ведомството на митинцитѣ.
2. За опрощаване на сумата 36.593.844 л., дължима отъ глоби и др. по изпълнителни дѣла отъ несъстоятелни и несъществуващи длъжници.

Първо четене на законопроектитѣ:

3. За допълнителенъ бюджетенъ кредитъ по бюджета на Главната дирекция на желѣзницитѣ и пристанищата за 1941 бюджетна година въ размѣръ на 115.502.000 л.
4. За допълнителни бюджетни кредити по бюджетитѣ на разнитѣ фондове на държавата за 1941 бюджетна година.
5. За допълнение на наредбата-законъ за реда по желѣзнитѣ нишита.
6. За измѣнение и допълнение на закона за разширение на желѣзопъжната мрежа и на пристанищата.
7. За изплащане на непокрытитѣ вмоти на лица отъ еврейски произходъ, предложени на държавния поземеленъ фондъ за изкупуване съгласно закона за защита на нацията.
8. За разрешаване на Столичната голѣма община да сключи заемъ отъ Института за обществено осигуряване въ размѣръ на 100.000.000 л.
9. За допълнение закона за реквизицията.
10. За измѣнение на чл. 1 отъ законъ за благоустрояване и отчуждаване на мѣста въ района на Варненското индустриално пристанище („Държавенъ вестникъ“, брой 92, отъ 25 юлий 1929 г.).
11. За уреждане положението на бившитѣ държавни, общински или обществени служители и на лица съ свободни професии въ присъединенитѣ презъ 1941 г. къмъ царството земи.
12. Второ четене на законопроекта за допълнителенъ бюджетенъ кредитъ по бюджета на държавата за 1941 бюджетна година въ размѣръ на 4.289.300.000 л.

Който приематъ прочетения дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Затварямъ заселанието.
(Затворено въ 23 ч. 40 м.)

Председателъ: **ХРИСТО КАЛФОВЪ**

Секретари: **АТАНАСЪ ЦВѢТКОВЪ**
ДИМИТЪРЪ САРАДЖОВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: **ДОНЧО ДУКОВЪ**